VASILE MOLAN MARCELA PENEŞ

METODICA desfăşurării orelor de compunere - expunere

la ciclul primar

EDITURA DIDACTICĂ ŞI PEDAGOGICA, BUCUREŞTI

VASILE MOLAN

MARCELA PENEȘ

METODICA desfășurării orelor de compunere - expunere

la ciclul primar

EDITURA DIDACTICĂ ȘI PEDAGOGICĂ, BUCUREȘTI — 1983

Scanned with OKEN Scanner

Referenți : conf. univ. dr. EUGEN BLIDEANU
înv. EUGENIA URSU

Redactor : MARIA CATULESCU
Tehnoredactor : ION MIREA
Grafician copertă : ION HACIK

Coli de tipar 8. B.T. 22.11.1982.
Format 16/61×86. Apărut. 1983.

I. P. „Oltenia" Craiova
Str. M. Viteazul, nr. 4
Republica Socialistă România
Plan 7144/234/1982.

Scanned with OKEN Scanner

„Cîtă smerenie îmi frînge degetul ca un genunchi în secunda întîlnirii penei cu hîrtia ! Mi-e frică în fiecare zi să nu o mîzgălesc în deșert și-i caut cusături diafane și ață de safir pentru cinstirea ei imaculată și a soarelui așternut pe zăpadă și pe manuscris“.

TUDOR ARGHEZI

Scanned with OKEN Scanner

CUPRINS

— Cuvînt înainte 7

— Compunerea școlară 9

— Compunerea școlară ca obiect de învățămînt 10

— Exprimarea orală, suport al activității de compunere 12

— Scrisul — instrument de bază al activității intelectuale . . . 15

— Tipuri de exerciții pentru însușirea scrierii, care pregătesc activitățile de compoziție 17

— Inceputuri ale activității de compunere 22

— Expunerea orală și scrisă — Exerciții pentru formarea exprimării corecte 27

— Rezumatul — formă a expunerii 34

— Compunerile școlare — forme eficiente de stimulare a creativității elevilor 37

— Compuneri pe baza unor materiale de sprijin 44

— Compuneri pe baza unor ilustrații, tablouri sau diapozitive 44

— Compuneri pe baza unui text literar cunoscut . . . 56

— Compuneri pe baza unor proverbe, zicători și ghicitori . 59

— Compuneri după desene proprii 65

— Compuneri pe baza observațiilor și impresiilor elevilor, a imaginației acestora 72

— Compuneri prin analogie 83

— Compuneri cu început dat 87

— Compuneri cu sfîrșit dat 91

— Compuneri cu cuvinte de sprijin 96

— Compuneri cu propoziții de sprijin 100

— Compuneri libere 104

— Compuneri-corespondență și cu destinație oficială 108

Scanned with OKEN Scanner

— Compuneri gramaticale 118
— Alte activități care se desfășoară în ora de compunere (descriere, caracterizare) 121
— Verificarea, corectarea și aprecierea compunerilor elevilor . . . 130
— Tipurile lecțiilor de compunere 145
— Metode și procedee folosite la lecțiile de compunere 149
— Activitatea diferențiată în lecțiile de compunere 153
— Jocul didactic în lecțiile de compunere 158
— Anexă 165

Scanned with OKEN Scanner

CUVÎNT ÎNAINTE

Prezenta lucrare dezvoltă principalele probleme în legătură cu pregătirea și desfășurarea orelor de compunere la clasele ciclului primar.

Întrucît o serie de metodici pentru învățători au abordat importanța lecțiilor de compunere, autorii cărții și-au propus să prezinte, în principal, aspectele practice ale acestor lecții.

Cartea se adresează, mai cu seamă, tinerilor învățători. Are la bază studiul aprofundat al lucrărilor de specialitate apărute la noi în țară și peste hotare. De asemenea, ea izvorăște din experiența proprie a autorilor, completată de sugestiile unor cadre didactice, cărora le mulțumim călduros pe această cale.

Deoarece elaborarea diferitelor categorii de compuneri presupune cunoașterea nivelului de pregătire al elevilor și a particularităților clasei, lucrarea oferă variante de lecții care se pot adapta la situațiile concrete din colectivele de elevi. Autorii nu pot pretinde a se lua soluțiile oferite de carte ca finite și nemodificabile. De aceea și planurile de lecții propuse nu dau lecții model, ci schițe orientative.

Dar ce înseamnă lecție model ? Este lecția în care cunoștințele predate sînt însușite de toți elevii. Atunci ea nu poate fi primită de undeva, ci învățătorul, cu măiestria-i recunoscută, o construiește cu migală și înțelepciune.

Soluțiile prezentate se vor ca orientări, nu ca rezolvări ; căci unde mai mult ca în orele de compunere este nevoie de creativitate ?

AUTORII

Scanned with OKEN Scanner

COMPUNEREA ȘCOLARĂ

Limba română, ca limbă națională, de stat, este atît mijlocul principal de comunicare între toți cetățenii țării, cît și suportul gîndirii, al instruirii și educării lor de-a lungul întregii vieți.

Datorită funcției deosebite care o are în formarea și dezvoltarea intelectuală a omului, limba, ca disciplină școlară, deține în continuare, o pondere importantă din numărul de ore prevăzut în planurile de învățămînt. Pe bună dreptate ea este considerată sufletul învățămîntului, deoarece pe a ei cunoaștere se bazează însușirea celorlalte științe.

În cadrul obiectului „Limba și literatura română", planurile de învățămînt prevăd unele discipline cu obiective instructiv-educative specifice, care asigură pregătirea elevilor în domeniul însușirii, cunoașterii și folosirii corespunzătoare a limbii. Dintre acestea, „compunerea" ocupă un loc însemnat, în special la ciclul primar.

În condițiile în care școala contemporană deplasează accentul de pe memorarea unei cantități de cunoștințe pe dezvoltarea gîndirii creatoare, pe însușirea metodelor și tehnicilor muncii intelectuale, pe dobîndirea deprinderilor de muncă independentă, elevul devine participant activ la propria formare, iar învățătorul se situează pe o nouă poziție, aceea de îndrumător al elevului ; el îi transmite noțiunile fundamentale, îl înarmează cu metode și tehnici de studiu, îl învață cum să învețe.

Din această perspectivă, compunerea, ca obiect de învățămînt, capătă sarcini sporite. Pe lîngă însușirea exprimării corecte, orale și scrise, a elevilor, activitățile specifice disciplinei vizează dezvoltarea imaginației și gîndirii acestora, formarea deprinderii de a-și ordona logic ideile, de a le dezvolta, de a crea, după posibilitățile fiecăruia, contribuind astfel, alături de celelalte obiecte, la formarea personalității copiilor.

Aceste priceperi și deprinderi care se formează în orele de compuneri nu vin numai în ajutorul însușirii temeinice a limbii și literaturii române, ci constituie un sprijin valoros în înțelegerea și aplicarea cunoștințelor dobîndite la alte discipline.

Scanned with OKEN Scanner

COMPUNEREA ȘCOLARĂ CA OBIECT DE ÎNVĂȚĂMÎNT

După Dicționarul „Limbii române moderne“ (ediția 1958), „compunerea“ este o „lucrare școlară asupra unei teme“, iar „a compune“ înseamnă „a crea, a scrie, a redacta“.

Într-un dicționar de pedagogie, în limba franceză, se precizează că „într-un sens mai special, compoziția (franceză) este exercițiul prin care elevii sînt invitați să adreseze și să exprime, în scris, ideile asupra unei teme impuse sau liber alese“, iar în domeniul didacticii este un „examen periodic în cursul căruia elevii au de răspuns la întrebări relative la materiale impuse“, compoziția fiind „ansamblul acestor lucrări“.*

Dicționarul pedagogic**, tradus din limba rusă, prezintă „compunerile în școală“ drept „lucrări scrise independente ale elevilor pe o temă dată. În unele cazuri se bazează pe material literar, iar în altele, pe experiența personală și observațiile directe ale elevilor. Acestea din urmă se remarcă prin caracterul lor independent și adesea creator. Primele contribuie la o mai bună însușire a operelor literare studiate, la înțelegerea orientării lor ideologice și a particularităților artistice, cele din categoria a doua dezvoltă spiritul de observație și îmbogățesc reprezentările despre realitatea înconjurătoare“.

Mai multe precizări la această problemă se găsesc în Dicționarul de pedagogie (ediția 1979) care stabilește „compunerea“ drept „disciplină de învățămînt, în clasele I—IV, pentru care se prevăd în programa școlară un număr special de ore și care are ca obiectiv formarea priceperilor și deprinderilor de a se exprima, de a redacta o lucrare“. De asemenea, în legătură cu conținutul acestui obiect, dicționarul arată că la „compunere“ se realizează o „variată și complexă gamă de exerciții orale sau scrise constînd în redarea unui conținut de idei pe baza unei teme, cu scopul de a contribui la dezvoltarea gîndirii logice și creatoare, a imaginației, a deprinderilor de exprimare coerentă, corectă și expresivă și a cultivării simțului artistic“.

Compunerile școlare, se arată în unele metodici ale limbii și literaturii române, „implică un act individual de creație“*** sau „consti-

---

* Fernand Hotyat, Denise Delepine-Messe, *Dictionnaire encyclopédique de pédagogie moderne*, Editions Labor, 1973, p. 65, Bruxelles.

** *Dicționar pedagogic*, volumul I, E.D.P., 1963, p. 246.

*** Ministerul Educației și Învățămîntului, *Metodica predării limbii române, clasele I—IV*, București, E.D.P., 1977, p. 285.

Scanned with OKEN Scanner

tuie cadrul cel mai prielnic pentru cultivarea capacităților de exprimare corectă a elevilor"*.

În legătură cu conținutul activităților ce se desfășoară în orele de compuneri, unele lucrări de specialitate dezvoltă și alte păreri. Astfel, afirmația „compunerile școlare — indiferent de ciclul de învățămînt în care se practică — trebuie să devină mijloc de receptare creatoare a literaturii"** este întregită în altă lucrare care se referă la clasele I—IV : „compunerile realizează, pe de o parte, o sinteză a tot ceea ce învață elevii la gramatică, la citire, precum și la celelalte obiecte de învățămînt, mai ales sub raportul corectitudinii exprimării. Pe de altă parte, ele constituie cel mai nimerit prilej de valorificare a experienței de viață a elevilor, de manifestare a imaginației și fanteziei lor creatoare"***.

În planurile de învățămînt ale ciclului primar, compunerii i s-au stabilit ore speciale încă din timpul școlii lui Spiru Haret, sub denumirea, atunci, de „exerciții de compunere". Mai tîrziu, obiectul s-a numit „compunere" sau „compunere-expunere". Numărul de ore repartizate pentru aceste activități a fost diferit de la un plan de învățămînt la altul sau de la o clasă la alta ; el a oscilat, de obicei, între una și trei ore.

În actualele planuri de învățămînt, compunerea continuă ca disciplină și în alte cicluri de învățămînt. În clasa a V-a, de pildă, i se rezervă o oră specială, iar în celelalte clase, prin programă, se repartizează și ore de compoziție din totalul celor de limba și literatura română.

Prezența compunerii ca obiect distinct din cele mai vechi planuri de învățămînt și pînă în prezent atestă rolul deosebit de important al activităților ce se organizează în aceste ore pentru formarea deprinderilor de muncă intelectuală independentă, pentru dezvoltarea vorbirii, formarea exprimării corecte, stimularea creativității etc.

---

* Ion Șerdean, *Metodica predării limbii române la cl. I—IV*, București, E.D.P., 1980, p. 97.

** L. Faifer, A. Hazgan, D. Lăudat, C. Parfene, *Metodica predării limbii și literaturii române în școala generală și liceu*, București, E.D.P., 1973, p. 175.

*** Ion Șerdean, *Metodica predării limbii române la cl. I—IV*, București, E.D.P., 1980, p. 97.

Scanned with OKEN Scanner

EXPRIMAREA ORALĂ, SUPORT AL ACTIVITĂȚII DE COMPUNERE

După cum se știe, în clasa I a ciclului primar vin, în majoritate, copii care au frecventat grădinița. Cu toate acestea, din punctul de vedere al limbajului, în fiecare colectiv sînt deosebiri evidente. De aceea, pentru a putea acționa în continuare, învățătorii trebuie să folosească cele mai eficiente mijloace care să ducă la cunoașterea fiecărui copil sub toate aspectele. În această sferă de preocupare trebuie să se afle și depistarea eventualelor deficiențe de auz, văz și ale aparatului fonator, precum și organizarea unor activități pentru diminuarea sau înlăturarea lor.

În școală, la toate disciplinele de învățămînt, elevul dobîndește cunoștințe, își formează priceperi și deprinderi care să-l facă apt pentru a trăi în societate și pentru a participa la dezvoltarea ei. Însușirea temeinică a acestor cunoștințe depinde în mare măsură de cunoașterea și folosirea corectă a limbii române, precum și a instrumentelor esențiale ale activității intelectuale, cititul și scrisul.

Pentru a-și exprima ideile și a le face înțelese, elevul trebuie să dispună de un vocabular corespunzător. Cel cu un vocabular sărac întîmpină serioase dificultăți în exprimare, negăsind cu ușurință cuvintele cele mai potrivite. Acest aspect are influență și asupra formării personalității copilului. Astfel, cel care se exprimă cu greutate evită adeseori comunicarea cu colegii, devine retras, timid, fără curaj. Reiese deci că una dintre principalele sarcini ale învățătorului este aceea de a îmbogăți, preciza, activiza și înfrumuseța continuu vocabularul elevilor.

Folosirea corectă a vocabularului de către elevi depinde în mare măsură de nivelul exprimării cadrului didactic. El este promotorul limbii literare, iar exprimarea lui trebuie să fie un model pentru elevi. De aceea, învățătorul trebuie să se ferească să adopte exprimarea neîngrijită a unor copii sau influențele lingvistice regionale din zona în care trăiește.

Încă de la primele exerciții de exprimare orală este necesar să se pretindă elevilor formularea corectă și clară a propozițiilor. De asemenea, se urmărește înlăturarea din vorbirea copiilor a unor construcții improprii, a unor cuvinte de prisos și a expresiilor vulgare. Puritatea vorbirii, folosirea limbajului literar stau permanent în atenția învățătorului. O sarcină importantă în acest sens este aceea de a-i face pe elevi să înțeleagă expresiile plastice din operele literare și să le folosească în mod conștient în lucrările personale. Înfrumusețarea limbajului elevilor cu cuvinte nou învățate și cu expresii plastice are deosebită importanță pentru formarea și dezvol-

Scanned with OKEN Scanner

tarea exprimării lor corecte, clare, nuanțate. Un vocabular corespunzător presupune și o pronunție clară a cuvintelor și a propozițiilor, o accentuare corectă prin punerea în valoare a cuvintelor folosite în funcție de importanța lor, o subliniere conștientă a sensului comunicării.

Odată cu îmbogățirea vocabularului, învățătorul urmărește îmbinarea cuvintelor în propoziții și fraze în așa fel încît ceea ce dorește elevul să exprime să fie prezentat într-o formă cît mai clară.

Este cunoscut faptul că elevii învață cuvinte noi la toate obiectele, dar nu sînt preocupați întotdeauna ca aceste cuvinte să fie folosite în structuri diferite, pentru a intra în vocabularul lor activ. La orele de citire, în special, considerăm că este absolut necesar ca, după explicarea cuvintelor necunoscute, elevii să fie puși să construiască propoziții și fraze cu acestea. De asemenea, la celelalte obiecte de învățămînt, apreciem că, pentru înțelegerea corectă a unor cuvinte, este necesar să se acorde o atenție mai mare vocabularului, explicării detaliate a cuvintelor. Astfel, elevii operează cu unele cuvinte ca : disjuncție, comutativitate, asociativitate, mulțime vidă, unități administrativ-teritoriale, bogății minerale, materie primă etc. ce ar îngreuia înțelegerea obiectului la care se folosesc fără explicarea acestora amănunțită, uneori mergînd pînă la sensurile diferite pe care le pot avea.

Una din aceste activități ar putea fi observarea directă sau cu ajutorul ilustrațiilor a obiectelor care sînt denumite de cuvintele respective. De asemenea, pentru înțelegerea unor stări sufletești se pot folosi gesturile și mimica. La îndemîna fiecăruia și cu eficiență sporită sînt sinonimele. Ele ajută la explicarea unor cuvinte necunoscute, dar trebuie avut în vedere ca acele cuvinte care explică să fie, la rîndul lor, cunoscute bine de copii. În alte situații, unele cuvinte se pot fixa prin folosirea unor noțiuni generale, la care se adaugă elementele particulare (exemplu : bursucul — un *animal* care are următoarele caracteristici...). Pentru a preciza sensurile diferite ale unui cuvînt se pot include omonimele în propoziții care întăresc înțelegerea corectă a cuvintelor (de exemplu : pentru cuvîntul „lin“ se construiesc propoziții ca : „Tata a pescuit un lin“, „Rîul curge lin“, „Pasărea zboară lin“ etc.). În explicarea cuvintelor care arată însușiri se poate porni de la substantivele pe care le determină și care sînt cunoscute copiilor (de exemplu : cuvîntul „plăpînd“ — ghiocel plăpînd) determinînd uneori și sensurile diferite care le pot avea (băiețel plăpînd).

Convorbirile după ilustrații, tablouri, diafilm, disc, povestirile, repovestirile, toate constituie prilejuri de a oferi elevilor modele de

Scanned with OKEN Scanner

vorbire clară, precisă, expresivă, colorată, contribuind, în același timp, la dezvoltarea vocabularului acestora.

Jocurile didactice au un rol deosebit în ceea ce privește activizarea și conștientizarea vorbirii elevilor. „Jocul silabelor", „Spune mai departe", „Ce silabă lipsește", „Propozițiile ordin", „Jocul însușirilor", „Portretul", „Ghici cine e ?", „Citește și povestește" și alte jocuri conduc elevii spre folosirea corectă a cuvintelor învățate, integrarea lor în tipare sintactice corecte, folosindu-se anumite structuri gramaticale, înainte ca ele să fi fost definite.

Textele literare sînt modele de exprimare artistică. Ele oferă comparații, epitete, metafore sau alte figuri de stil ce le transmitem elevilor sub formă de „expresii frumoase", care, alături de cuvintele nou învățate, contribuie la dezvoltarea vocabularului elevilor, la însușirea unei exprimări literare corespunzătoare particularităților de vîrstă. Pentru a forma la elevi deprinderea de a le folosi în vorbirea curentă, învățătorul poate utiliza forme diverse, cum ar fi :

— alcătuirea de propoziții în care sînt incluse cuvintele și expresiile date ;

— completarea unor propoziții exprimate lacunar care cer aceste cuvinte ;

— includerea cuvintelor noi printre cuvintele date ca puncte de sprijin pentru compuneri ;

— recomandarea acestor cuvinte și expresii pentru a fi incluse în compuneri.

Reluarea cuvintelor noi, revenirea asupra lor în alte situații, determină pe elev să le folosească pînă la cuprinderea definitivă în vocabularul activ.

Lecțiile de gramatică contribuie la dezvoltarea vocabularului elevilor prin temele de fonetică (obținerea de noi cuvinte prin schimbarea sunetelor sau a silabelor), de morfologie (cunoașterea categoriilor morfologice și flexiunea acestora), de sintaxă (îmbinarea corectă și clară a cuvintelor în construcții gramaticale logic alcătuite). Însușirea cuvintelor noi presupune atît pronunțarea cît și scrierea lor corectă. Acestea sînt scrise la tablă, pentru fixarea vizuală, sînt rostite de elevi, pentru fixarea auditivă, sînt explicate, pentru înțelegerea conștientă, sînt incluse în propoziții, pentru verificare practică.

Cel mai bun cadru de verificare, de îmbogățire și activizare a vocabularului sînt lecțiile de compunere. Pentru a veni în sprijinul elevilor care elaborează o compunere considerăm că este foarte bine ca lecția să înceapă cu cîteva exerciții de dezvoltare a vorbirii legate de conținutul compunerii ce se va efectua (de exemplu — găsirea unor

Scanned with OKEN Scanner

expresii legate de tema dată, jocul sinonimelor, omonimelor, antonimelor etc., formularea unor însușiri potrivite obiectelor date, a unor acțiuni potrivite, dezvoltarea unor propoziții simple etc.).

Cu toate că exprimarea corectă presupune vorbirea în care se respectă regulile gramaticale, în ciclul primar se urmărește în mod deosebit realizarea treptată a formei conștiente a exprimării corecte, chiar dacă numărul regulilor însușite de elevi în această perioadă este destul de mic. Asupra însușirii exprimării corecte trebuie insistat mai mult în etapa de început a școlarității, deoarece în procesul dezvoltării intelectuale a copilului ea trece de la forma conștientă la faza de deprindere.

Formarea unei exprimări corecte orale reprezintă suportul necesar pentru elaborarea compunerii scrise. Elevul care manifestă greutăți la construirea propozițiilor în comunicarea orală, care are un vocabular sărac pentru nivelul respectiv de vîrstă nu se poate descurca în activitatea de compoziție. De aceea, pe lîngă ceea ce se realizează la celelalte obiecte de învățămînt, discuțiile pregătitoare din orele de compuneri trebuie să vizeze și formarea deprinderilor de exprimare corectă.

SCRISUL — INSTRUMENT DE BAZĂ AL ACTIVITĂȚII INTELECTUALE

Scrisul, ca instrument al activității intelectuale, este o reprezentare în timp a limbajului, un mijloc eficient cu o vechime apreciabil de mare de stocare și transmitere a informației. Prin scris, omul are posibilitatea să-și exprime gîndurile și să le organizeze, să le păstreze perioade mai lungi, să le transmită altor generații.

Scrierea este cunoscută din cele mai vechi timpuri și a suferit perfecționări odată cu transformările sociale, cu creșterea interesului omului pentru informare, pentru depozitarea acesteia și păstrarea ei un timp mai îndelungat.

În școala românească, însușirea scrierii corecte a constituit și constituie o preocupare permanentă. Afirmația este susținută de numeroasele transformări care s-au produs în legătură cu învățarea scrisului. Aceste transformări au vizat atît forma cît și instrumentele de scris.

În ultimii ani, datorită exploziei informaționale s-a ajuns la scrisul rapid cu ajutorul căruia să se rețină cît mai multă informație. Acest lucru a impus o nouă formă scrisului și noi instrumente. De la

Scanned with OKEN Scanner

literele formate din linii subțiri și groase s-a trecut la scrisul cu fir continuu, iar în legătură cu instrumentele, la stiloul cu pastă sau cerneală.

Așa cum în toate domeniile de activitate succesul depinde în mare măsură de felul în care s-a pornit, însușirea corectă a scrisului în ciclul primar, realizîndu-se la începutul școlarității, are o importanță deosebită pentru desfășurarea activității intelectuale.

Pentru a asigura adaptarea la viața școlară a copiilor în condiții corespunzătoare, programa de învățămînt preșcolar are ca obiectiv formarea unor deprinderi necesare însușirii scrisului, a exprimării și comunicării corecte etc. De aceea, încă din prima parte a clasei I, deși copiii nu știu literele, învățătorul trebuie să acționeze în direcția cunoașterii priceperilor și deprinderilor cu care aceștia vin din grădiniță și familie referitoare la mînuirea instrumentelor de scris, ordonarea mișcărilor mîinii, poziția la scris. Sînt situații în care unii copii, înainte de a începe școala, execută greșit o serie de mișcări care stau la baza însușirii scrierii, cum ar fi : strîngerea exagerată a creionului, poziția incorectă a caietului, ținerea instrumentului de scris prea aproape sau prea departe de vîrf etc. Pe baza observațiilor și a lucrărilor speciale de sondaj, învățătorul trebuie să depisteze aceste manifestări în faza incipientă și să acționeze pentru corectarea lor.

În perioada de însușire a scrierii este necesar să se acorde aceeași atenție atît formei, cît și fondului.

Sub aspectul formei se pot stabili etape ale dezvoltării scrisului*. Astfel, o primă fază este cea precaligrafică în care copiii nu reușesc să-și însușească și să respecte normele caligrafice. Trăsăturile drepte ale literelor sînt șerpuite, tremurate, cele care ar trebui să fie rotunde prezintă colțuri sau neregularități, unele litere depășesc spațiul de scris, iar altele au înclinația spre stînga.

În faza caligrafică, elevul reușește să depășească unele greutăți legate de ținerea instrumentelor de scris, să înlăture nereușitele în privința formei literelor și să-și însușească scrisul frumos, caligrafic.

Faza următoare este cea postcaligrafică, unde se urmărește realizarea unei anumite viteze în scriere.

Aceste etape își au importanța lor în procesul de însușire a scrisului și învățătorul trebuie să țină seama de ele. Astfel, este bine să

---

* J. De Ajuriagnerra, M. Anzias, A. Denner, *Scrisul copilului, I, Evoluția scrisului și dificultățile sale* (din „Pedagogia secolului XX) E.D.P., 1980.

Scanned with OKEN Scanner

nu se treacă oricînd de la o fază la alta sau să nu se depășească vreuna. De exemplu, nu se poate insista asupra vitezei în scriere dacă elevul nu știe să folosească în mod corect stiloul sau dacă nu reușește să redea forma corespunzătoare literelor. De asemenea, viteza în scriere se deosebește de la o clasă la alta, avînd în vedere dezvoltarea fizică și intelectuală a copilului, precum și nivelul deprinderilor de scriere.

În ultimii ani s-au purtat o serie de discuții în legătură cu instrumentele folosite pentru scris de elevii ciclului primar. Programele școlare dinaintea anului 1980 recomandau folosirea creionului în perioada preabecedară și apoi a pixului sau stiloului. După un număr de ani, în urma unor cercetări întreprinse de autori și de alți învățători, s-a ajuns la concluzia că folosirea creionului o perioadă mai îndelungată, precum și a pixului duce la deformarea scrisului. Vîrful creionului sau bila pixului alunecă mai ușor pe suportul de scris și realizează trăsături ale literelor în afara normelor caligrafice, iar elevii care folosesc aceste instrumente depășesc mai greu etapa precaligrafică. Rezultate mai bune s-au obținut prin utilizarea creionului în prima parte a perioadei preabecedare și apoi numai a stiloului cu cerneală pînă în etapa în care elevii și-au format scrisul caligrafic. Creionul se mai poate folosi la unele obiecte în clasele mai mari ale ciclului primar, unde învățătorul urmărește să formeze la elevi deprinderea de a-și lua notițe.

Drumul de la scrierea primelor litere, cuvinte și propoziții simple pînă la alcătuirea unei compuneri închegate este o perioadă de intense acumulări în care elevii învață, efectuînd diverse tipuri de exerciții, îmbinarea cuvintelor în propoziții și a propozițiilor în texte, sensul cuvintelor folosite, tehnica dezvoltării ideilor, modalități de nuanțare a limbajului etc.

TIPURI DE EXERCIȚII PENTRU ÎNSUȘIREA SCRIERII, CARE PREGĂTESC ACTIVITĂȚILE DE COMPOZIȚIE

În fazele de început, în special, cele mai des folosite sînt exercițiile de **copiere** a unor propoziții sau a textelor scurte. Acestea urmăresc atît însușirea scrierii corecte cu privire la forma literelor, legătura dintre ele și spațiul dintre cuvinte, cît și cu privire la folosirea semnelor de punctuație și așezarea în pagină, prin modelul oferit de textul ce se copiază.

Înainte de a trece la efectuarea unor asemenea exerciții, învățătorul trebuie să se convingă că toate cuvintele sînt cunoscute și că

Scanned with OKEN Scanner

elevii le pronunță corect, fără poticneli, pentru a evita copierea acestora literă cu literă sau scrierea cu omisiuni sau inversări de litere.

De asemenea, pentru folosirea conștientă a semnelor de punctuație este necesar ca elevii, prin exerciții orale care să preceadă activitatea de scriere, să-și însușească textul cu intonația corespunzătoare impusă de semnele existente.

Conținutul și mărimea propozițiilor și textelor ce se dau pentru copiere trebuie să fie gradate din punctul de vedere al dificultăților, pornind de la ușor la sarcini mai complexe.

Exercițiile de copiere pot avea și caracter selectiv și creator. Astfel, la textul „Serile au început să fie răcoroase. Vîntul bate ușor. Peste vîrful dealurilor soarele coboară încet, înroșind cerul la orizont*" se poate cere să se copieze numai propoziția în care este vorba despre soare sau să se copieze propozițiile în ordinea următoare : cea în care se vorbește despre soare, apoi cea despre seri și cea despre vînt. La poezia „Tatăl meu", de exemplu, din manualul de citire pentru clasa a III-a, copiii pot primi sarcina să copieze strofa în care se arată ce meserie are tatăl. În clasele în care se învață gramatica, exercițiile de copiere se folosesc pentru fixarea cunoștințelor de limbă și pentru exersarea scrisului. Astfel, elevii copiază dintr-un text fragmentul în care sînt prezentate însușirile unui obiect, cel în care se folosesc substantive proprii sau propozițiile în care verbul „a fi" poate forma singur predicatul etc. Contribuția creatoare a elevilor se solicită prin exercițiile de copiere în care subiectele și predicatele din text să se treacă de la un număr la altul sau acțiunea verbelor să se schimbe de la un timp la altul.

În textele stabilite pentru copiere se pot introduce, treptat, cuvinte uzuale care conțin sunete sau grupuri de sunete susceptibile de a fi scrise greșit, de exemplu : înmîna, înmuguri, înmulți, înota, baie, caiet, băiețaș, absent, neobservat, obține, celălalt, tramvai, întotdeauna, ambalaj etc. De asemenea, se folosesc cuvinte care conțin litere duble (ee, ii, oo sau nn): aceea, idee, miime, fiică, fiindcă, cooperativă, înnopta etc.

În pregătirea lecției în care se organizează activități de copiere, învățătorul trebuie să-și stabilească obiective clare, precise, nu numai un scop de felul : „însușirea scrierii corecte". Obiectivele pot fi formulate astfel : „să scrie corect propoziția — cu literă mare la început", „să scrie corect grupurile de litere ce, ci", „să scrie corect substantivele proprii (nume de oameni) din interiorul propoziției", „să scrie corect cuvintele : tramvai, băiețaș, baie" etc. În verificarea

---

* *Limba română*, Manual pentru clasa a II-a, ediția 1981, E.D.P., p. 32

Scanned with OKEN Scanner

caietelor elevilor, în funcție de aceste obiective, se pot stabili exact cunoștințele asupra cărora învățătorul trebuie să revină cu întregul colectiv sau numai cu un grup de elevi.

Asemenea exerciții pun copiii în situația să aplice cunoștințele teoretice învățate, să folosească noțiunile însușite anterior în situații noi, dezvoltîndu-le astfel gîndirea și puterea de creație, formîndu-le deprinderi de scriere corectă, conștientă.

Dictarea este un alt tip de exerciții pentru formarea deprinderilor de scriere corectă în care elevul este pus în situația să respecte cerințele de transpunere în scris a textului în mod independent.

Una din condițiile acestei forme de activități este cunoașterea prealabilă a textului de către elevi, astfel încît în timpul dictării aceștia să se concentreze, în special, asupra scrisului. După citirea textului, se discută fiecare parte a sa, cu insistență asupra cuvintelor necunoscute, stabilindu-se sensul lor și particularitățile de scriere. În continuare, se vor avea în vedere semnele de punctuație și explicarea folosirii lor.

La alte colective de elevi sau în clase mai mari, discuțiile pregătitoare se axează doar pe reamintirea unor cunoștințe teoretice în legătură cu scrierea (de exemplu : Cum se scrie cuvîntul „aceea" ?, Cum se scrie „mi-a dat" ?). Și în această situație se pot folosi mai multe procedee. Astfel, problemele de scriere ce se întîlnesc în text se repetă oral, ortogramele sau cuvintele respective se scriu pe tablă, se analizează, apoi se șterg. În alt caz, pregătirea constă în discutarea orală a regulilor de scriere, după care se dictează textul.

Activitățile de dictare prezentate vizează, în special, exersarea scrisului pentru formarea deprinderilor de scriere conștientă, tinzînd spre automatizarea acțiunii motorii.

Dictările se folosesc și pentru verificarea nivelului de pregătire al elevilor în legătură cu scrierea. La cele numite „de control", nu se organizează activități pregătitoare. Ele oferă învățătorului informații despre acumulările elevilor în domeniul scrierii, precum și eventualele greșeli asupra cărora trebuie să intervină prin organizarea unor activități speciale. Ca și exercițiile prezentate anterior, dictările de control, fiind forme de evaluare, trebuie să urmărească obiective precise, nu numai obiectivul general referitor la „formarea deprinderilor de scriere corectă". În această direcție am putea indica obiective ca : să știe să folosească pe „m", înainte de „b" și „p" ; să știe să folosească semnele exclamării și întrebării, virgula și două puncte ; să știe să scrie cuvintele : înmulți, înmuguri... etc.

O atenție deosebită se acordă stabilirii textului pentru dictare. Acesta trebuie să fie accesibil elevilor și să corespundă obiectivelor

Scanned with OKEN Scanner

propuse. Sub raportul formei, textul poate fi în proză sau în versuri, alcătuit din propoziții disparate, sau poate fi un fragment închegat. Mărimea textului se stabilește în funcție de clasă și de puterea de lucru, de concentrare a elevilor.

Dictarea are mai multe etape de desfășurare.

Citirea integrală a textului este o primă etapă. Calitatea citirii influențează atît înțelegerea textului, cît și folosirea corectă a semnelor de punctuație.

În etapa următoare învățătorul trece la dictarea propriu-zisă, care se poate efectua propoziție cu propoziție sau, dacă acestea sînt mai lungi, pe unități logice, în timp ce elevii scriu din memorie cuvintele dictate, aplicînd cunoștințele de ortografie, precum și punctuația cerută de text prin intonația dată de învățător. Pentru a nu influența negativ rezultatele elevilor, considerăm că este necesar ca grupul de cuvinte care se dictează într-o secvență să se rostească pe un ton plăcut, să nu depășească posibilitatea de memorare a elevilor, să nu se revină supărător de des, să nu se intervină cu explicații suplimentare, să nu se apeleze la gesticulație, să nu se transmită observații privind disciplina elevilor.

După dictarea integrală a textului, învățătorul îl recitește, iar elevii urmăresc ceea ce au scris, intervenind acolo unde apreciază că au greșit. În continuare, li se acordă timpul necesar pentru un control individual al textului scris.

Verificarea de către învățător se va face în funcție de obiectivele urmărite prin exercițiul respectiv. Informațiile obținute astfel oferă date fundamentate științific despre nivelul de pregătire al elevilor. De asemenea, ele stau la baza organizării corespunzătoare a activității diferențiate.

Alt tip de exercițiu ce se desfășoară în ciclul primar pentru însușirea scrierii corecte este **autodictarea.** În cadrul acestei activități elevul scrie individual un text în versuri sau, uneori, în proză, pe care l-a memorat.

Textul se alege cu multă grijă în ceea ce privește conținutul și mărimea. De asemenea, el va cuprinde ortogramele și semnele de punctuație însușite de elevi. Memorarea textului se realizează în ore special destinate. Dacă se apreciază că elevii nu și-au însușit corespunzător toate problemele de limbă pe care le pune textul, acesta va fi analizat înainte. Într-un colectiv sau într-un grup de elevi la care se constată unele greutăți în însușirea scrisului, textul poate fi copiat într-o oră din zilele anterioare celei în care se efectuează autodictarea. Manualele școlare, precum și lecturile suplimentare oferă suficiente materiale pentru a fi folosite la autodictări. De

Scanned with OKEN Scanner

exemplu, poeziile *Iarna în pădure* din manualul de limba română pentru clasa a II-a și *Bradul* din cartea de Citire pentru clasa a III-a pun probleme în legătură cu scrierea grupurilor : ce, ge, ci, gi, precum și referitor la folosirea unor semne de punctuație.

Sarcina pentru autodictare poate fi uneori selectivă. Astfel, se cere elevilor să-și dicteze din memorie o anumită strofă dintr-o poezie sau numai o parte dintr-un text care se referă la o idee sau alta.

Aceste tipuri de exerciții s-au dovedit eficiente pentru realizarea unuia din obiectivele importante ale ciclului primar, și anume „însușirea de către elevi a scrierii corecte și conștiente". Ele se folosesc în funcție de scopurile didactice și nivelul de pregătire al elevilor. De asemenea, în aceeași oră se pot desfășura mai multe feluri de exerciții avînd în vedere grupurile de elevi alcătuite în cadrul activității diferențiate. De exemplu : unii elevi copiază un text în care sînt mai multe cuvinte ce conțin literele „m" și „n", deoarece învățătorul și-a dat seama că ei le confundă, în timp ce alții scriu din memorie o poezie cu alte probleme de scriere etc.

Învățătorii trebuie să pregătească cu toată răspunderea asemenea activități, cu serioase potențe formative și informative. Ele nu trebuie să fie întîmplătoare sau pentru acoperirea unui moment din oră rămas liber. Sarcinile date elevilor în aceste lecții vizează înlăturarea unor neajunsuri privind scrierea, nominalizate în evidența greșelilor tipice întocmită de învățător.

Scanned with OKEN Scanner

ÎNCEPUTURI ALE ACTIVITĂȚII DE COMPUNERE

Programa școlară în vigoare prevede elaborarea compunerii scrise în clasa a II-a. În această direcție apreciem că este necesar să se acorde o atenție deosebită momentului în care se poate trece la compunerea scrisă. Elevii care manifestă greutăți în însușirea scrierii corecte, care confundă, omit sau inversează literele, care nu reușesc să alcătuiască propoziții din cuvinte date sau să dezvolte propozițiile nu pot realiza o compunere corespunzătoare. De aceea, în funcție de condițiile concrete din fiecare clasă, învățătorul stabilește cînd solicită elevii să elaboreze compuneri în scris sau dacă trece la asemenea activități cu toată clasa ori numai cu un număr de elevi. În cazul în care asemenea performanțe nu pot fi atinse de tot colectivul, se lucrează diferențiat, asigurînd sprijinul necesar elevilor cu un ritm mai lent de învățare a scrisului și antrenînd în activitatea de creație pe cei care și-au format o scriere corectă.

După cum am mai arătat, trecerea la compunerile propriu-zise se face treptat. Exercițiile de redactare reprezintă primele trepte în însușirea tehnicii compoziției. În cadrul acestor activități învățătorii cer elevilor să alcătuiască și să scrie propoziții cu cuvinte date. Dacă propozițiile formulate de elevi cuprind cuvinte care se scriu cu anumită greutate, ele se analizează înainte. Și această sarcină trebuie să fie gradată. Astfel, se alcătuiesc la început propoziții simple și apoi cele dezvoltate, care cuprind cît mai multe cuvinte.

De exemplu, una din cerințe poate fi formulată în felul următor : „Alcătuiți propoziții cu cuvintele : lucrează, muncitor ; învață, elev ; ară, tractor etc.“. În alte situații, elevii vor alcătui propoziții cu cuvintele : vicleană, cea, găini, fură, vulpea ; repede, bine, și, băiatul, muncește ; unul, altul, Ion, Petre, și, la, se laudă etc.

Alte forme de activitate constau în prezentarea de către învățător a începutului unor propoziții, iar elevii să le scrie complet, sau în alcătuirea, oral, de propoziții simple și dezvoltarea acestora, în scris, în mod independent.

În fazele următoare elevii primesc mai multe propoziții pe care le scriu într-o succesiune logică. De exemplu, se dau elevilor propo-

Scanned with OKEN Scanner

zițiile : „El s-a uitat în treacăt la ea. Greierele a văzut-o. La un moment dat a ieșit de undeva o furnică". Aceste propoziții se pot scrie înainte pe tablă sau se repetă cu clasa de mai multe ori pînă se memorează, apoi elevii le scriu pe caiete în ordinea cerută de acțiune.

În vederea dezvoltării exprimării copiilor și a formării deprinderilor de alcătuire a propozițiilor și de ordonare logică a lor într-un text se folosesc și ilustrațiile ca suport de observare. În timpul analizei acestora, elevii formulează propoziții sau fraze care se trec pe tablă în ordine întîmplătoare. Apoi, copiii le scriu în caiete în așa fel încît să realizeze un text închegat, căruia pot să-i dea un titlu. Sau, în timpul analizei ilustrației, se stabilește titlul, iar elevii alcătuiesc textul din propozițiile date care să corespundă titlului stabilit anterior.

Pentru atingerea aceluiași obiectiv se poate porni de la o povestire cunoscută de elevi. În legătură cu povestirea, ei formulează propoziții, le scriu pe tablă, ori le trec pe caiete, după care în mod independent rescriu propozițiile în ordinea cerută de desfășurarea acțiunii.

De asemenea, cu aceeași eficiență se organizează exerciții de alcătuire și de observare a unor propoziții după o întîmplare comună (vizită, plimbare, excursie). În această situație, condiția este ca întîmplarea respectivă să fie cunoscută de toți copiii.

În cazul în care se urmărește și scrierea, în timpul observării ilustrației sau în alcătuirea propozițiilor după o povestire, învățătorul sugerează anumite cuvinte pentru ca elevii să le folosească în activitatea independentă de scriere.

În colectivele în care elevii au formate primele deprinderi privind activitatea de compoziție, li se poate cere să formuleze oral propozițiile, de la început, în ordinea firească cerută de acțiune, pe care să le scrie apoi în caiete.

Toate aceste exerciții vor avea sarcini precise pentru fiecare lecție, astfel încît învățătorul să poată urmări atît însușirea scrierii corecte, lizibile, cît și formarea deprinderilor de exprimare prin scris. O atenție mare este necesar să se acorde muncii de prevenire a greșelilor de orice natură. Învățătorul va scrie pe tablă cuvintele dificile, va analiza particularitățile lor și va organiza diferite exerciții de scriere. De asemenea, în formulări de propoziții va antrena mai mult pe elevii timizi, care se feresc să se ofere singuri. Încurajarea și stimularea de la primele încercări de compoziție asigură formarea și pregătirea lor psihologică pentru întocmirea diferitelor tipuri de compuneri.

Scanned with OKEN Scanner

PLAN DE LECȚIE
(schiță orientativă)

Clasa a II-a

Subiectul lecției : — Alcătuirea unor propoziții după ilustrații și ordonarea lor.

Obiectivele lecției : — dezvoltarea exprimării orale și scrise a elevilor (se precizează cuvintele și expresiile care se introduc) ;
— formarea deprinderii de a alcătui corect propoziții și de a le ordona în mod logic ;
— formarea deprinderii de a observa un set de ilustrații.

Metode folosite : — Conversația, exercițiul, demonstrația, observația.

Material didactic : — Patru planșe care înfățișează deprinderi de comportare ale unui elev ordonat.

Desfășurarea lecției

Momentul organizatoric : — Pregătirea clasei cu cele necesare pentru lecție.

Verificarea temei : — Pe tablă sînt scrise cuvintele : ghete, uniformă, ghiozdan.

Li se cere elevilor să alcătuiască în scris 3 propoziții cu aceste cuvinte.

În acest timp, învățătorul controlează tema (dacă au scris toți elevii, aspectul temei).

Se fac aprecieri individuale și apoi generale despre felul în care s-a efectuat tema acasă.

Se verifică apoi activitatea independentă. Cîțiva elevi sînt puși să citească propozițiile alcătuite cu cele trei cuvinte.

Se fac corecturi cu ajutorul clasei.

Scanned with OKEN Scanner

Lecția nouă :

Elevii sînt anunțați că vor observa desenele de pe cîteva planșe, vor formula propoziții în legătură cu desenele, iar din propoziții vor alcătui un mic text.

Se descoperă pe rînd cele 4 planșe. Se lasă un moment de observare în tăcere.

Se pun întrebările : Despre cine e vorba ? (despre un școlar). Cum vreți să-l cheme ?

Se spun diverse nume și se alege unul dintre ele.

Se trece la intuirea primei planșe. Se cere copiilor să formuleze propoziții legate de desen.

(„Ionuț se spală"). Învățătorul orientează atenția elevilor asupra soarelui care se uită pe fereastra lui Ionuț — pentru a stabili momentul zilei. Se formulează alte propoziții („E dimineață. E ora 7.").

Li se cere copiilor să privească a doua planșă și să formuleze propoziții în legătură cu ceea ce văd. („Mama îi servește micul dejun. Băiatul mănîncă frumos" etc.).

Se trece la planșa a III-a. Copiii desprind alte propoziții („Ionuț se îmbracă singur. Uniforma lui Ionuț e foarte curată"). Învățătorul pune întrebarea : „De ce este uniforma curată ?" Se va sublinia faptul că Ionuț știe să-și păstreze lucrurile curate, fiind atent și ordonat.

Copiii formulează ultimele propoziții în legătură cu planșa a IV-a („Ionuț merge atent spre școală. Așa merge un elev ordonat" etc.).

Învățătorul se adresează clasei : „Ce fel de școlar e Ionuț ?" (atent, ordonat, curat etc.).

Învățătorul scrie pe o jumătate de tablă fiecare propoziție din cele propuse de elevi. E bine ca elevii să spună cît mai multe variante de propoziții, să se discute fiecare, să se motiveze care e mai bună și de ce. Numai așa elevii învață să construiască propoziții corecte.

Pe tablă apar propozițiile în prima formă, fără să se țină seama de o anumită ordine.

„Ionuț se spală. E dimineață. Mama îi servește micul dejun. Ionuț mănîncă frumos. Ionuț se îmbracă singur. Uniforma lui e foarte curată. Ionuț merge atent spre școală."

Învățătorul : Să citim propozițiile și să vedem dacă sînt bine așezate în text.

Copiii citesc textul rar.

Învățătorul : Citiți primele două propoziții !

Învățătorul : Cu care e mai bine să începem ? (Cu cea de-a doua).

Învățătorul : De ce ?

Scanned with OKEN Scanner

Se numerotează pe textul de la tablă propozițiile, în ordine.

Elevii citesc propozițiile. Se constată dacă propozițiile sînt bine ordonate.

Învățătorul arată că într-un text cuvintele nu trebuie să se repete supărător. Elevii sînt puși să observe dacă în text se întîmplă acest lucru și care e cuvîntul ce se repetă. Ei citesc din nou textul. Se descoperă că se repetă cuvîntul „Ionuț".

Cu sprijinul elevilor se refac propozițiile în așa fel încît să nu apară acest cuvînt prea des.

Învățătorul : Cu ce putem înlocui cuvîntul „Ionuț" din a patra propoziție ? („Băiatul mănîncă frumos").

Dacă elevii nu găsesc cuvîntul înlocuitor, sînt ajutați cu alte întrebări. De exemplu : „Ce este Ionuț, băiat sau fetiță ?"

Se taie cuvîntul „Ionuț" și se scrie deasupra cuvîntul nou.

Învățătorul : Știind despre cine este vorba, să încercăm să înlocuim numele băiatului și din a cincea propoziție, deoarece nu mai e necesară precizarea.

Se fac propuneri și se poate alege varianta : „El se îmbracă singur".

Învățătorul scrie textul nou în cea de-a doua jumătate a tablei. În acest timp elevii citesc în gînd textul.

Sînt puși cîțiva elevi să citească textul cu voce tare. Se pune întrebarea : „Ce titlu putem da textului nostru ?" Se propun mai multe. Se alege : „Elevul ordonat". Se arată de ce.

În continuare se subliniază faptul că într-un text propozițiile sînt legate prin înțeles, că fiecare propoziție comunică ceva și că nu trebuie să se repete prea des anumite cuvinte.

Elevii scriu în caiet lucrarea respectînd : data, titlul, alineatul.

Învățătorul apreciază modul cum au scris, iar elevii citesc lucrarea din caietele lor.

Sînt încurajate progresele elevilor atît în exprimare, cît și la scriere.

Scanned with OKEN Scanner

EXPUNEREA ORALĂ ȘI SCRISĂ — EXERCIȚII PENTRU FORMAREA EXPRIMĂRII CORECTE

Planul de învățămînt la clasele I—IV denumește obiectul „compunere-expunere". Între cadrele didactice au existat o serie de păreri în legătură cu poziția expunerii sau compunerii în cadrul lecțiilor.

Dicționarul de pedagogie, ediția 1979, pentru explicarea cuvintelor „expunere" ne trimite la „metoda expunerii" unde se arată că : „În învățămîntul primar, metoda expunerii ia forma povestirii, adaptîndu-se exigențelor psihologice, obiectivelor și conținuturilor acestui nivel școlar".

În lucrarea *Orientări noi în metodologia studierii limbii române la ciclul primar*, autorii vin cu o serie de precizări în legătură cu această formă de activitate. Ei afirmă că „cele mai simple compuneri sînt acelea prin care elevii sînt puși în situația să facă reproduceri, mai simple sau mai ample (în funcție de clasă) ale unor texte citite, sau ale unor relatări făcute pe cale verbală. S-ar părea, la prima vedere, că fiind vorba doar de reproducerea unor fapte citite sau auzite, nu și-ar găsi loc și o activitate creatoare. Este însă o simplă impresie. Poate tocmai de aceea, în practica de zi cu zi, precum și în lucrări de specialitate, asemenea activități sînt denumite expuneri, spre a le deosebi de compunerile propriu-zise"* .

S-ar părea că expunerea se deosebește de compunere deoarece prima n-ar solicita elevul în activitatea de creație, ci doar în aceea de reproducere a unui text.

Practica școlară a demonstrat că nu se poate stabili o graniță exactă între aceste două forme ; fiecare își are eficiența sa în procesul de predare — învățare. Considerăm că deosebirea între ele se

---

* Eugen Blideanu, Ion Șerdean, *Orientări noi în metodologia studierii limbii române la ciclul primar*, E.D.P., 1981, p. 221, 222.

Scanned with OKEN Scanner

referă doar la faptul că în cadrul expunerii elevul primește modele de exprimare și efortul lui creator este mai mic, pe cînd în cadrul compunerilor propriu-zise creativitatea este mai mult solicitată.

De obicei se folosesc textele narative, care prezintă sau relatează o întîmplare, un eveniment. În ceea ce privește volumul, acesta se deosebește de la o clasă la alta și chiar de la un colectiv de elevi la altul, avînd în vedere particularitățile de vîrstă și individuale ale copiilor, posibilitățile lor de reproducere a conținutului textelor citite sau ascultate.

Prin expunerile orale sau scrise elevii își formează deprinderi de alcătuire corectă a propozițiilor, de îmbinare a acestora în fraze, în construcții închegate, cu înțeles, de urmărire și dezvoltare a unor idei, de prezentare a unor fapte etc. Aceste forme de activitate dezvoltă la elevi exprimarea vie și colorată, gîndirea creatoare.

În organizarea lor, o importanță majoră o are alegerea textelor. Acestea trebuie să ofere cu adevărat modele de exprimare, să conțină expresii frumoase, cuvinte care să intre cu timpul în vocabularul activ al elevilor. De asemenea, subiectele să-i atragă pe elevi, să le stîrnească interesul pentru citire și povestire. Un text greoi, cu fraze lungi, greu de urmărit, care dezvoltă un subiect departe de preocupările elevilor, de neînțeles pentru ei, este dificil de reprodus și poate da naștere la manifestarea unor fenomene negative în exprimarea elevilor.

Prin expunere nu trebuie înțeles reproducerea fidelă a unui conținut de idei care se realizează prin memorare, ci prezentarea faptelor povestite de autor cu mijloace proprii de exprimare. În această situație, elevul este solicitat să redea desfășurarea acțiunii cunoscute pe cale orală sau prin citire, să folosească anumite cuvinte sau expresii pe care le-a reținut, să se refere la caracteristicile unor personaje prezentate de autor etc. Asemenea exerciții de dezvoltare a exprimării în care se ia ca model un text literar accesibil are influente pozitive asupra formării deprinderilor de comunicare orală și scrisă într-o formă îngrijită.

Deși manualele școlare și creațiile literare prevăzute ca lectură suplimentară oferă diverse tipuri de materiale ce se pot folosi pentru expunere, învățătorul poate dispune și de alte surse care îndeplinesc condițiile arătate.

În primele ore dedicate expunerilor, textele literare se citesc cu voce tare și expresiv de către învățător sau de către un elev și apoi individual, de către fiecare copil, pentru ca în cunoașterea conținutului să fie antrenați atît analizatorii auditivi, cît și cei vizuali. De asemenea, este necesar să se explice cuvintele necunoscute și expresiile neînțelese, să se stabilească sensul acestora pentru a asi-

Scanned with OKEN Scanner

gura înțelegerea profundă a textului. În același timp, se poate insista asupra unor cuvinte și expresii pe care elevii să le utilizeze în cadrul expunerii.

După efectuarea unui număr de exerciții de acest tip, se poate trece la altele cu un grad de dificultate mai mare. Astfel, se organizează expuneri după creații literare cunoscute pe cale orală, se folosesc texte în care se caracterizează persoane, se descriu peisaje, călătorii etc., care contribuie la dezvoltarea vocabularului elevilor, la întărirea deprinderilor de înlănțuire a cuvintelor în propoziție, a propozițiilor în fraze.

Sînt de subliniat și valențele educative ale expunerilor după creații literare. Astfel, elevii învață cum să se comporte, cunosc anumite trăsături morale, ca : cinstea, corectitudinea, atitudinea nouă față de muncă și altele.

După cum am mai arătat, conținutul textului trebuie parcurs, înțeles și apoi redat. Învățătorul insistă asupra formării la elevi a deprinderii de a sesiza esențialul, de a reține ideile de bază ale textului după care să-și desfășoare expunerea. În clasele I și a II-a, elevii sînt orientați spre esențial cu sprijinul întrebărilor puse de învățător și, pe măsură ce se formează deprinderi în această direcție, ideile din text se stabilesc în mod independent de fiecare elev.

Aceste idei se redau sub formă de întrebări, de titluri sau sub formă de propoziții enunțiative. Ideile principale dintr-un singur text trebuie să capete aceeași formă. Considerăm că nu este corect atunci cînd una din idei este o propoziție interogativă, alta enunțiativă și alta are forma unui titlu. În acest fel elevul este dezorientat și întîmpină greutăți în dezvoltarea ideilor.

În afară de text, învățătorul poate folosi material ajutător (ilustrații, diafilme, înregistrări) în cazul lecturilor mai lungi, pentru a veni în sprijinul înțelegerii și redării conținutului. În acest caz, la clasele mici, planul de idei poate fi înlocuit cu un șir de ilustrații care să prezinte cronologic momentele esențiale ale lecturii. De asemenea, prin înregistrări și redări selective se reamintesc copiilor, în diverse momente, anumite părți ale textului, importante din punct de vedere artistic sau al conținutului.

După felul în care se realizează, *expunerile pot fi orale sau scrise.*

În clasele mai mici, expunerea urmează conținutul textului și, în mare parte, vocabularul folosit. De aceea este bine să nu se renunțe, în perioadele de început, la redarea dialogurilor, chiar dacă, urmărind înțelesul, elevul folosește alte cuvinte.

În clasele mari, desigur că pretențiile trebuie să crească. Se formulează cerințe în legătură cu întinderea expunerii, cu trecerea din vorbirea directă în vorbirea indirectă și invers, cu modificări în

Scanned with OKEN Scanner

începutul acțiunii ori în sfîrșitul ei, sau în legătură cu aplicarea unor cunoștințe de limbă ca : schimbarea persoanei verbelor, a timpului etc.

Astfel, de exemplu, învățătorul poate cere elevilor să redea ceea ce au înțeles — fără să folosească dialogul — din partea finală a bucății *Cel mai bun prieten* de V. Sivetidis :

„Într-o bună zi îl întreabă pe tatăl său :

— De ce nu mă mai plictisesc ?

— Pentru că ți-ai găsit cel mai bun prieten.

— Ce prieten ? Plastilina ?

— Munca — i-a răspuns tatăl său".

Acest dialog poate fi redat : „Într-o zi, băiatul îl întreabă pe tatăl său de ce nu se mai plictisește. El află că acum are un prieten și nu mai este singur. Dar tot nu înțelege despre ce prieten este vorba. Să fie oare plastilina ? Tata îi arată noul prieten — munca".

De asemenea, elevilor li se pot prezenta texte sau fragmente nedialogate pe care să le reproducă cu ajutorul dialogului. Astfel, textul : „Ajuns acasă i-am spus mamei că nu vreau să-l mai văd niciodată pe Ionel. Mama s-a minunat de hotărîrea mea și m-a întrebat de ce m-am supărat pe el. Eu n-am știut ce să-i răspund", poate fi reprodus astfel :

— Mamă ! Nu vreau să-l mai văd niciodată pe Ionel.

— Cum așa ? Ce ți-a venit ? De ce ?

— Ei, așa !... Nu vreau să-l mai văd și gata !"

Etapele de desfășurare a unei lecții de expunere ar putea fi următoarele :

a) Formularea scopului lecției.

b) Citirea textului (de către învățător sau, individual, de către elevi).

c) Discuții în legătură cu conținutul textului, explicarea cuvintelor neînțelese și a expresiilor.

d) Citirea pe fragmente și alcătuirea planului de idei.

e) Dezvoltarea fiecărei idei în parte.

f) Expunerea integrală a textului (oral).

g) Explicații în legătură cu punctuația și ortografia.

h) Expunerea scrisă.

i) Verificarea individuală și independentă a celor scrise.

j) Citirea unor lucrări și aprecierea lor.

Dat fiind complexitatea și multitudinea activităților pregătitoare și a celor din timpul expunerii, etapele prezentate se desfășoară în cel puțin două ore (prima oră de la „a" la „f" și a doua de la „f" la „j").

Dacă materialul folosit este un text din manual, etapele referitoare la cunoașterea și înțelegerea conținutului se desfășoară în lec-

Scanned with OKEN Scanner

ția de citire. În cazul în care expunerea se realizează numai oral, atunci vor fi antrenați mai mulți elevi pentru redarea integrală sau în lanț a conținutului textului, pentru formarea deprinderii de formulare corectă a propozițiilor și frazelor, de dezvoltare logică a ideilor, deprinderi care stau la baza expunerii scrise corespunzătoare.

Considerăm că este bine ca analiza expunerii realizate de elevi să nu se limiteze la aprecieri generale de felul : „a fost frumoasă", „mi-a plăcut foarte mult" etc., ci să se refere atît la conținut cît și la formă.

În ceea ce privește conținutul, analiza vizează :

— respectarea conținutului textului (în cazul în care nu s-au primit sarcini referitoare la modificarea conținutului) ;

— dezvoltarea tuturor ideilor din plan și stabilirea legăturilor logice dintre ele ;

— eliminarea amănuntelor inutile ;

— respectarea tuturor cerințelor formulate de învățător.

În legătură cu forma expunerii se vor urmări :

— așezarea în pagină ;

— respectarea regulilor cunoscute de ortografie și punctuație ;

— forma scrisului.

Din cele prezentate rezultă că și în cazul expunerilor este solicitată puterea de creație a copilului. Totuși, activitatea pentru dezvoltarea exprimării elevilor nu se poate limita la reproducere. Este necesar ca, pe măsură ce posibilitățile elevului cresc, ea să se desprindă de modele, să capete greutatea creației personale, iar elevul să-și formeze un stil propriu de exprimare. De aceea, corelarea celor două forme de activitate — expunere și compunere — este deosebit de necesară la clasele I—IV. În același timp, este normal ca expunerea să preceadă compunerea și, apoi, să continue paralel, deoarece prima oferă modele pentru realizarea diverselor tipuri de compuneri. Modelul nu exclude însă povestirea liberă, creatoare. Din lecțiile de expunere elevii cunosc diverse modele de introducere, de tratare și de încheiere a lucrărilor. Ei capătă cunoștințe în legătură cu elementele ce înfrumusețează creațiile literare și se străduiesc să le includă în lucrările personale sau să creeze singuri expresii potrivite. Expunerile, ca și compunerile, se sprijină pe întreaga activitate desfășurată în orele de dezvoltare a vorbirii, de citire, de gramatică, de lectură.

Scanned with OKEN Scanner

PLAN DE LECȚIE*
(Schiță orientativă)

Clasa a III-a

Subiectul lecției :

— expunerea conținutului lecturii *Judecata vulpii,* după Petre Ispirescu.

Obiectivele lecției :

— formarea deprinderii de exprimare corectă oral și scris ;
— formarea deprinderii de a dezvolta ideile principale ale unui text ;
— formarea deprinderii de a transpune dialogul în vorbire indirectă ;
— dezvoltarea sentimentului de cinste, de dreptate.

Pentru elevi :

— să știe să dezvolte ideile principale ale textului citit ;
— să redea cu cuvinte proprii conținutul textului ;
— să transforme dialogul în vorbire indirectă ;
— să se exprime corect în scris ;
— să realizeze o expunere după model.

Desfășurarea lecției :

1. Avînd în vedere ideile :

a) Omul eliberează șarpele din văgăună
b) Șarpele vrea să-l mănînce
c) Împreună pornesc la judecată
d) Vulpea face dreptate,

elevii povestesc conținutul fiecărui fragment fără să folosească dialogul.

---

* Elevii cunosc din lecția de lectură conținutul textului și planul de idei.

Scanned with OKEN Scanner

2. *Povestirea integrală a lecturii* (oral).
3. *Precizări în legătură cu efectuarea lucrării scrise :*

— li se atrage atenția elevilor să evite repetarea supărătoare a unor expresii ca : „vulpea a spus că...“, „șarpele a spus că“ etc. ;

— ideile se dezvoltă în ordinea în care au fost date ;

— nu se folosește dialogul ;

— lucrarea să se încheie cu o învățătură cu care elevii au rămas după citirea textului (se atrage atenția că nu se dorește o încheiere de felul : „De aici eu am învățat că nu trebuie să mă comport ca șarpele“, ci o concluzie firească : „Celui care-ți face un bine să îi răspunzi cu bine“ ;

— precizări în legătură cu ortografia și punctuația.

4. *Elaborarea expunerii scrise.*
5. *Controlul lucrării scrise* (se realizează de elevi, individual).
6. *Citirea unor lucrări.*
7. *Aprecierea lucrărilor de către elevi* (învățătorul va transmite elevilor cerințele în funcție de care se apreciază lucrarea).
8. *Aprecierile făcute de învățător.*

Scanned with OKEN Scanner

REZUMATUL — FORMĂ A EXPUNERII

Rezumatul este una din formele expunerii care înseamnă prezentarea, pe scurt, în scris sau oral a conținutului operei literare cunoscute.

Elaborarea rezumatului presupune formarea la elevi a deprinderilor de a desprinde dintr-un text esențialul de neesențial, principalul de secundar. Este o muncă destul de grea pentru că, la vîrsta ciclului primar, elevul este tentat să reproducă întreg conținutul operei citite. De aceea, înainte de a trece la rezumat, învățătorul stabilește cu elevii ideile principale, activitate specifică și lecțiilor de citire. De fapt, în alcătuirea rezumatului, ca și la alte teme, există o legătură strînsă între cunoștințele dobîndite la orele de citire și la cele de compunere.

Pentru stabilirea ideilor principale ale fragmentelor unui text, învățătorul solicită de la elevi propuneri, orientîndu-i cu o serie de întrebări. Din mai multe formulări se reține și se notează cea mai bună. Alteori, învățătorul folosește un set de întrebări în legătură cu conținutul textului. Răspunsurile la întrebări sînt, de fapt, ideile principale.

Pentru conștientizarea acțiunii de scoatere a ideilor principale, de stabilire a esențialului din fiecare fragment al textului, se recurge la povestirea în lanț. După citire, conținutul unui fragment este povestit de un elev, apoi un alt elev îl povestește în mai puține cuvinte, iar următorul îl reproduce în și mai puține cuvinte. Învățătorul are grijă ca povestitorul să nu se depărteze de esențial. Renunțînd la o serie de cuvinte și aspecte, care de fapt sînt neesențiale, secundare, se ajunge, din treaptă în treaptă, la o propoziție ce reprezintă ideea principală.

Alcătuirea planului de idei este o activitate de timp îndelungat, care impune exerciții multiple și variate. La lecțiile de citire, elevii învață să alcătuiască un plan încă din clasa a II-a, așa că, în clasa a IV-a, cînd se elaborează rezumatul, sînt deprinderi formate în acest sens.

Scanned with OKEN Scanner

După cum am mai arătat, planul de idei poate avea mai multe forme, în funcție de clasă și de nivelul de pregătire al elevilor. Astfel, ideile se prezintă sub forma propozițiilor interogative. De exemplu, lectura *Muzicuța* :

— Ce i-a transmis lui Horia tatăl său ?

— Ce s-a întîmplat la gară ?

— Cum s-a descurcat băiatul ?

— Cum a aflat secretul primei sale misiuni ?

Alteori, pentru fiecare fragment al textului se stabilește un titlu : *Misiunea lui Horia ; Întîmplările de la gară ; Soluțiile găsite de băiat ; Aflarea secretului misiunii.*

În alte situații, ideile principale sînt evidențiate sub formă de propoziții enunțiative :

— Tata i-a transmis lui Horia o misiune.

— La gară apar unele lucruri neprevăzute.

— Băiatul găsește soluții pentru îndeplinirea sarcinii.

— El află secretul misiunii primite.

Ideile stabilite în una din aceste forme se dezvoltă cu aspectele esențiale ale acțiunii și se ajunge la elaborarea rezumatului. La început se dezvoltă fiecare idee în parte și apoi se trece la formularea, oral, a rezumatului textului citit. După un număr de exerciții orale, elevii își formează deprinderile și priceperile necesare pentru a trece la redactarea rezumatului. Întrucît în multe texte literare se întîlnește dialogul, ei vor face exerciții de trecere a vorbirii directe în vorbire indirectă, de trecere a verbelor și pronumelor de la persoanele I și a II-a la persoana a III-a.

Exemplu :

La gară a venit însă singur la mine.

— Horia, am picat rău! Trenurile merg anapoda acum. Personalul întîrzie patru ceasuri, ar mai fi un rapid peste o oră, dar n-am bani de tichete.

— Dau o fugă pînă acasă...

— Nu... O să așteptăm personalul, n-avem altă cale.

La gară a venit singur la el și i-a spus că trenurile merg anapoda și că personalul întîrzie patru ceasuri, că ar mai fi un rapid peste o oră, dar n-are bani de tichete.

Băiatul a vrut să fugă acasă dar el nu l-a lăsat și a hotărît să aștepte personalul.

(*Muzicuța* — din manualul de Citire pentru clasa a IV-a.)

În forma prezentată s-a transformat vorbirea directă în vorbire indirectă, dar s-a păstrat aproape toată informația. Pentru rezu-

mat se reține doar esențialul : „La gară au constatat (și-au dat seama) că personalul întîrzie și că nu au bani pentru accelerat". Aceste activități solicită un efort din partea învățătorului pentru corectarea exprimării, deoarece mulți elevi sînt tentați să înlocuiască dialogul prin repetarea destul de des a verbului „i-a spus" („El i-a spus că trenurile merg anapoda... atunci băiatul i-a spus că vrea să dea o fugă pînă acasă"...).

Etapele lecției de elaborare a rezumatului unui text sînt* :

— Discuția introductivă (unele precizări în legătură cu personajele și acțiunea din text).
— Citirea model a textului (se realizează de învățător sau de 1—2 elevi).
— Citirea pe fragmente (după citirea fiecărui fragment se explică sensul unor expresii și cuvintele necunoscute, se povestește conținutul, se stabilește ideea principală a fragmentului ; ideile principale sînt scrise pe tablă).

Aceste etape pot fi parcurse în lecția de citire. În ora următoare se desfășoară :

— Citirea planului de idei.
— Dezvoltarea fiecărei idei în parte.
— Alcătuirea, oral, a rezumatului.
— Elaborarea, în scris, a rezumatului.
— Autocontrolul.
— Verificarea a 1—2 lucrări.

Aceste etape se modifică în funcție de problemele cu care se confruntă fiecare colectiv de elevi.

---

* Ministerul Educației și Învățămîntului, *Metodica predării limbii române — clasele I—IV* — Manual pentru liceele pedagogice, București, E.D.P., 1977, p. 263.

Scanned with OKEN Scanner

COMPUNERILE ȘCOLARE — FORME EFICIENTE DE STIMULARE A CREATIVITĂȚII ELEVILOR

Odată cu venirea la școală, experiența de viață a copilului se îmbogățește, ceea ce stimulează dorința de comunicare și de cunoaștere. „De ce ?"-ul este tot mai frecvent între elev, pe de o parte, și învățător și părinți, pe de altă parte. După informare și înțelegere, elevul simte nevoia să reproducă, să demonstreze că a reținut, manifestare care îl situează, crede el, pe o treaptă superioară de vîrstă în fața celor ce-l ascultă sau cu care dialoghează. Stimularea acestei dorințe de comunicare este deosebit de importantă încă de la grădiniță și se cere accentuată pe măsură ce copilul crește. Succesele obținute în această direcție influențează și în formarea personalității elevilor ; cei care au deprinderea de comunicare la nivelul vîrstei lor sînt mai activi, mai siguri pe ei, capătă încredere în ceea ce fac. Ceilalți sînt retrași, timizi, ascultă și stau închiși în ei.

Orele de compuneri oferă forme variate de îmbogățire a vocabularului copiilor, de formare a exprimării corecte orale și scrise, de stimulare a creativității acestora, ceea ce le situează printre disciplinele cu pondere importantă în formarea elevilor, în pregătirea lor pentru viață.

Fiind bogate în conținut și îmbrăcînd forme complexe de organizare și desfășurare, compunerile oferă elevilor posibilitatea să aplice o serie de cunoștințe însușite în cadrul altor obiecte de învățămînt. De asemenea, desfășurîndu-se după anumite reguli, aceste forme de activitate dezvoltă gîndirea logică și creatoare a copiilor, le formează deprinderea de a deosebi esențialul de neesențial, de a observa și prezenta caracteristicile unor obiecte și fenomene, de a aduna material în legătură cu o anumită temă, de a-l sistematiza. Creația determină elevul să transmită anumite sentimente, să trăiască stări afective, să ia atitudini în legătură cu întîmplări și personaje.

Scanned with OKEN Scanner

Pentru elaborarea compunerilor elevii sînt îndrumați să observe natura, mediul ambiant și, după o analiză și sistematizare atentă, să redea într-o formă îngrijită ceea ce au văzut. Succesele acestor exerciții stimulează la elevi nevoia de activitate creatoare, încrederea în forțele proprii de exprimare.

Varietatea acțiunilor trezește în elevi sentimentul de putere a cuvintelor în diferite ipostaze : atunci cînd sînt rostite de altcineva, cînd sînt citite, cînd sînt pronunțate sau scrise de ei înșiși. Cu ajutorul cuvintelor elevii descoperă splendoarea de imagini a lumii înconjurătoare. În alcătuirea compunerilor, cuvîntul are rolul cărămizii în construirea caselor. Așa cum o casă nu este rezistentă atunci cînd cărămida nu e pusă la locul ei, nici compunerea nu poate fi înțeleasă dacă nu sînt folosite cuvintele potrivite.

Condiția esențială pentru obținerea unor performanțe în activitatea de creație a elevilor ciclului primar este îndrumarea permanentă și calificată a învățătorului. „Calificarea" nu este menționată întîmplător deoarece este imperios necesar ca fiecare învățător să fie abilitat în elaborarea compunerilor care să constituie modele pentru elevi.

În ultima perioadă s-au purtat o serie de discuții în legătură cu gradul de independență al elevilor în pregătirea și redactarea compunerilor. Desigur că nu se poate spune cît trebuie să intervină învățătorul în elaborarea compunerilor, care soluție să fie valabilă pentru toate clasele și pentru toate colectivele de elevi. Acest lucru depinde de o serie de factori, cum ar fi : nivelul exprimării scrise și orale al elevilor, stadiul formării deprinderilor de activitate independentă, puterea lor de observare și sistematizare etc. La clasele I—IV, independența în elaborarea compunerilor se manifestă treptat, diferit de la un elev la altul, de la o clasă la alta. Ceea ce este important e faptul că în cele patru clase elevul trebuie să ajungă să elaboreze în mod independent o compunere, aceasta să fie rezultatul activității sale de creație obținut prin efort intelectual propriu. De aceea, pentru fiecare oră de compunere, se impune alegerea cu grijă a formei de activitate ce urmează să se desfășoare cu elevii în funcție de cerințele colectivului, de exprimarea scrisă și orală a acestora. Sînt ineficiente compunerile libere date la o clasă unde elevii au un vocabular sărac, îmbină greu cuvintele în propoziții, nu știu să alcătuiască un plan de idei și să dezvolte, apoi, fiecare idee în parte.

Se impune, deci, o cunoaștere profundă a multitudinii de forme prin care se poate îndruma activitatea de creație a elevilor.

Scanned with OKEN Scanner

Precizăm în acest sens că, după modalitățile de elaborare, compunerile sînt : orale sau scrise, colective sau individuale.*

Compunerile orale și scrise se folosesc deopotrivă la clasele II—IV. Totuși, activitatea orală precede pe cea scrisă. La clasele a II-a și a III-a aceste două forme se împletesc ; elevii pregătesc, mai întîi, oral compunerea și apoi o redau în scris. În clasa a IV-a, în funcție de pregătirea elevilor, se poate trece direct la elaborarea în scris a compunerii.

Compunerile colective și individuale se întîlnesc în toate clasele primare. La cele mici este mai mult prezentă activitatea colectivă, astfel încît participarea întregii clase și îndrumarea învățătorului să fie asigurate în permanență și pe parcursul tuturor etapelor de desfășurare a lucrării. În colectiv se adună materialul, se fixează titlul, se ordonează planul, se elaborează oral compunerea. Treptat, ponderea muncii individuale crește, unele etape se desfășoară fără îndrumarea învățătorului, urmărindu-se formarea deprinderilor necesare pentru ca elevii să poată realiza o compunere cu forțe proprii.

În elaborarea *compunerii colective* se parcurg anumite etape. Să luăm spre exemplificare compunerea „În recreația mare", care poate fi alcătuită cu sprijinul colectivului de elevi :

1. *Anunțarea temei :* — Astăzi vom alcătui împreună o compunere în care să arătăm ce se poate întîmpla într-o recreație.

2. *Dezvoltarea temei :* — Elevii propun conținutul povestirii cu ajutorul cîtorva întrebări ale învățătorului :
   — Despre ce recreație să vorbim ?
   — Unde se petrece acțiunea ?
   — Ce întîmplări au loc și care sînt eroii ?
   — Cum se încheie recreația ?

3. *Alcătuirea planului compunerii* (împreună cu elevii) :
   Cu ajutorul întrebărilor învățătorului, elevii își ordonează ideile planului. Astfel, se poate alcătui un plan de idei de felul :
   — Clopoțelul sună de recreație.
   — Noi ne îndreptăm spre curtea școlii.

---

* Ministerul Educației și Învățămîntului, *Dicționar de pedagogie*, E.D.P., 1979.

Scanned with OKEN Scanner

— Elevii organizează diferite jocuri.
— Unii au părăsit colectivul.
— Recreația s-a sfîrșit.

Urmează stabilirea titlului compunerii.

4. *Elaborarea, oral, a compunerii :*

La început se dezvoltă fiecare idee în parte, după care 2—3 elevi prezintă oral întreaga compunere.

5. *Scrierea compunerii :*

Acest moment se poate organiza în mai multe feluri. Se scrie compunerea pe tablă și apoi se copiază în caiete sau se trece direct la scrierea individuală a compunerii în caiete. În cel de-al doilea caz nu trebuie să se insiste asupra redactării fidele a textului stabilit oral. Elevii pot folosi și alte cuvinte, alte propoziții, bineînțeles, dezvoltînd aceleași idei.

În unele ore în care se elaborează compuneri colective este bine să se insiste asupra dezvoltării unui plan de idei în mai multe feluri, pentru ca elevii să înțeleagă faptul că fiecare poate realiza o compunere fără să folosească neapărat un anume model.

Compunerea individuală presupune redactarea lucrării — în mod independent — după un plan alcătuit în colectiv (la clasa a III-a) sau după un plan individual (la clasa a IV-a). De exemplu, dacă ne propunem să realizăm la clasa a III-a compunerea cu titlul „Drapelul patriei", după o serie de discuții pregătitoare referitoare la conținutul unor legende istorice, la faptele din istorie cunoscute de elevi, se schițează conținutul compunerii prin întrebările :

— Cum se numește drapelul patriei ?
— Ce culori are el ?
— Ce reprezintă fiecare culoare ?
— De ce îl iubesc toți oamenii din țara noastră ?

În etapa următoare, elevii stabilesc planul compunerii, cu sprijinul învățătorului. Ideile pot fi alcătuite din propoziții enunțiative sau din propoziții interogative în cazul în care colectivul de elevi nu are formate deprinderile de dezvoltare a ideilor.

Urmărind planul, dezvoltînd idee cu idee, se conturează compunerea, se stabilesc unele expresii și cuvinte întîlnite în diferite creații literare referitoare la drapel, care pot fi folosite.

După aceste etape pregătitoare, de inițiere, elevii elaborează în scris compunerea cu tema dată. În unele cazuri, avînd în vedere nivelul de pregătire al elevilor, după parcurgerea etapelor pregătitoare se poate trece la scrierea compunerii schimbîndu-se tema.

Scanned with OKEN Scanner

Astfel, elevii sînt puși în situația să alcătuiască singuri planul și să-l dezvolte apoi independent.

Controlul și aprecierea compunerii se desfășoară după procedeul cunoscut. În cazul în care s-a schimbat tema inițială, elevul care prezintă lucrarea arată și planul de idei, ca să se poată aprecia în ce măsură acesta a fost alcătuit corespunzător și compunerea urmărește ideile din el.

La clasa a IV-a gradul de independență a elevului în elaborarea compunerii crește, în funcție de deprinderile formate. Aici, elevul dezvoltă singur o temă dată de învățător sau aleasă de el. De aceea este necesară evaluarea periodică la elevi a deprinderilor de elaborare a compunerilor, pentru a aprecia corect momentul în care se poate trece la compunerile individuale.

După modul de expunere, compunerile sînt narative și descriptive. Compunerile narative sînt mai ușor de realizat de către elevi. Acestea pot fi abordate, în scris, încă din clasa a III-a. Ele se îmbină în mod eficient cu expunerile în care elevii au modele din operele literare. Cu acestea, precum și cu cele oferite ca model de învățător, elevul reușește să elaboreze o compunere narativă în mod independent. Desigur că la clasele mici sînt unele greutăți determinate de faptul că elevii nu au cunoștințe minime de teorie literară. Totuși, apreciind metaforele, comparațiile, epitetele ș.a. ca „expresii frumoase", așa cum s-au obișnuit cei din ciclul primar, elevii le pot repeta sau pot construi altele.

Compunerile descriptive se întîlnesc în clasele a II-a și a III-a unde elevii sînt puși să descrie oral un obiect, un animal, un personaj etc. Ele, inițial, se realizează oral, prin analogie cu altele oferite de învățător, trecîndu-se la scriere abia în clasa a IV-a.

Aceste tipuri de compuneri au o importanță deosebită în dezvoltarea exprimării orale și scrise a elevilor. Ei sînt puși în situația să părăsească unele formulări șablon ; să descrie și să caracterizeze cu forțe lingvistice proprii. De asemenea, se referă la sentimente, atitudini față de animale, prezintă evenimente, personaje, obiecte etc. care-l pregătesc pentru abordarea cu succes în clasele gimnaziale și liceale a comentariului literar și a analizei literare.

*

* *

În ciclul primar se elaborează mai multe tipuri de compuneri care se abordează treptat, în funcție de nivelul exprimării scrise a elevilor.

Scanned with OKEN Scanner

1. Avînd în vedere *materialul de sprijin* folosit, în practica școlară, la clasele I—IV, *compunerile* se împart în :

— compuneri pe baza unor ilustrații, tablouri sau diapozitive ;

— compuneri pe baza unui text cunoscut ;

— compuneri pe baza unor proverbe, zicători, ghicitori ;

— compuneri după desene proprii.

— compuneri pe baza observațiilor efectuate de elevi în natură cu sprijinul învățătorului, a impresiilor sau a imaginației acestora ;

— compuneri prin analogie.

2. După tehnica folosită de învățător în alcătuirea compunerilor, acestea mai pot fi :

— cu început dat ;

— cu sfîrșit dat ;

— cu cuvinte de sprijin ;

— cu propoziții de sprijin.

3. În urma abilitării elevilor în tehnica elaborării compunerilor se trece la alcătuirea unor *lucrări așa-zise libere*. Și acestea se abordează treptat. Astfel, de la compunerile după un plan dat sau alcătuite cu sprijinul învățătorului, se trece la compuneri cu temă dată, unde elevul întocmește planul și-l dezvoltă, și se ajunge la compunerea liberă propriu-zisă, la care elevul își stabilește tema, planul de idei și elaborează lucrarea cu forțe proprii.

4. La clasele I—IV, în special în lecțiile de sfîrșit de ciclu se întocmesc și *compuneri corespondență și cu destinație oficială.*

5. Deși nu se alcătuiesc numai în lecțiile special destinate compunerii, ci se folosesc cu precădere la lecțiile de gramatică, *compunerile gramaticale* își aduc o contribuție însemnată la dezvoltarea exprimării elevilor.

Reanalizînd toate aceste tipuri de compuneri ce se elaborează cu elevii ciclului primar, militäm pentru împărțirea în patru grupe, și anume :

I — compuneri pe baza unor materiale de sprijin ;

II — compuneri libere ;

III — compuneri corespondență și cu destinație specială ;

IV — compuneri gramaticale.

Am cuprins toate felurile de compuneri trecute la punctele 1 și 2 în grupa „compunerilor pe baza unor materiale de sprijin, deoarece am considerat că atît ilustrațiile, tablourile, diapozitivele,

Scanned with OKEN Scanner

textele, proverbele, zicătorile, ghicitorile, obiectele, în sensul larg, pentru observare, cît și începutul, sfîrșitul, cuvintele și propozițiile date sînt materiale de sprijin pentru elevi.

Dacă spunem „compunere cu început dat", considerăm că nu formulăm un fel de compunere, ci o modalitate de lucru.

În această situație nu putem fi de acord cu unii colegi învățători care anunță elevilor subiectul lecției : „Astăzi vom învăța compunerea cu început dat", sau, la întrebarea : „Ce am învățat în lecția trecută ?", solicită răspunsul : „Am învățat compunerea cu cuvinte de sprijin". Nu se poate vorbi de o predare a compunerii, pentru că elaborarea compunerii este o activitate creativă, care nu se învață numai prin predare.

Scanned with OKEN Scanner

COMPUNERI PE BAZA UNOR MATERIALE DE SPRIJIN

Lucrările din această grupă pun bazele însușirii tehnicii de elaborare a compunerilor și urmăresc îmbogățirea exprimării orale și scrise a elevilor. De aceea, nu este necesar să se insiste asupra memorării de către elevi a unor expresii stereotipe, asupra însușirii mecanice a unei anume compuneri. Pentru ca fiecare elev să-și manifeste personalitatea în activitatea de elaborare a compunerii, este bine să se insiste asupra folosirii în mai mare măsură a materialelor de sprijin.

COMPUNERI PE BAZA UNOR ILUSTRAȚII, TABLOURI SAU DIAPOZITIVE

— **Compunerile pe baza unor ilustrații și tablouri** se realizează sistematic, începînd cu clasa a II-a. Pe cale orală se elaborează și în cadrul activității de povestire ce se desfășoară în clasa I.

Tablourile prezentate trebuie să fie realizate corespunzător din punct de vedere artistic, cu un conținut clar, accesibil elevilor. De asemenea, ele vor fi de mărimea potrivită pentru a putea fi ușor urmărite de toți elevii clasei. La primele activități de acest fel, acțiunea se urmărește pe un număr de tablouri, în care fiecare să prezinte un moment din desfășurarea acțiunii, iar punctele importante pe care să le observe elevul să se găsească în prim-plan. Astfel, fiecare tablou dezvoltă o idee din planul compunerii, iar șirul de tablouri reprezintă planul ilustrat al povestirii. În cadrul experimentului desfășurat s-a constatat că elevilor le este mai ușor să alcătuiască o compunere după un plan de imagini, decît după un plan scris.

De asemenea, o acțiune este urmărită mai bine de elevi pe un șir de tablouri după care alcătuiesc compunerea, decît după un sin-

Scanned with OKEN Scanner

gur tablou mai amplu, cu multe personaje, cu acțiunea în mai multe planuri.

Ilustrațiile folosite ca material ajutător pentru compuneri se găsesc în cărți pentru copii, în reviste etc. Trebuie alese acele ilustrații care sînt la îndemîna fiecărui elev sau care pot fi analizate pe grupe.

Întrebările care dirijează observarea tablourilor sînt mai amănunțite la clasele mici, iar spre sfîrșitul clasei a III-a și în clasa a IV-a, ele vor fi cu un conținut mai general, pentru a stimula gîndirea și creația elevilor. În clasa a III-a, planul scris al compunerii se întocmește de elevi, cu sprijinul învățătorului, iar în clasa a IV-a, în funcție de pregătirea elevilor, alcătuirea planului se poate da ca activitate independentă.

Trecerea de la un șir de tablouri, ilustrații sau diapozitive la compuneri pe baza unui singur tablou, ilustrație sau imagine se face treptat. După ce elevii reușesc să observe ce idee dezvoltă fiecare tablou și alcătuiesc compuneri după acestea, în activitățile următoare nu se mai folosește întregul șir, ci doar o parte din materiale, elevul este pus astfel în situația să dezvolte actiunea cu forțe proprii, care reprezintă primii pași în creația liberă. Dacă unii dintre elevi nu reușesc performanța, atunci, pentru a-i sprijini, în locul tabloului la care am renunțat folosim o întrebare de sprijin.

La clasele mai mari se pot formula și alte sarcini pentru realizarea compunerii. De exemplu, sub tablou sau ilustrație se trec cuvinte și expresii frumoase care s-au întîlnit în diferite creații literare studiate și care au legătură cu conținutul tabloului. Elevul este pus în situația să dezvolte ideile din imaginile prezentate și să folosească, în elaborarea compunerii, cuvintele menționate. Avînd ca model aceste expresii, prin exerciții repetate, el reușește să-și formeze o exprimare corectă, bogată, nuanțată.

Lecțiile de compunere după un șir de tablouri sau ilustrații se desfășoară, de regulă, după următoarele etape :

— conversație pregătitoare sau expunerea învățătorului pentru pregătirea percepерii tablourilor ;

— examinarea tablourilor sau ilustrațiilor, independent, de către elevi ;

— intuirea dirijată a fiecărui tablou ;

— stabilirea titlului ;

— elaborarea, oral, a compunerii ;

— elaborarea în scris a compunerii ;

— autocontrolul ;

— citirea și aprecierea cîtorva lucrări.

Scanned with OKEN Scanner

În cazul în care un tablou sau o ilustrație lipsește din șir, în timp ce se întocmește oral compunerea, elevii vor fi solicitați să stabilească diferite variante de desfășurare a acțiunii. În timpul elaborării, în scris, a compunerii de către elevi, învățătorul va observa ce scrie fiecare și, la citirea și aprecierea lucrărilor, el le va prezenta pe acelea alcătuite în stiluri diferite, arătînd că aceeași temă poate fi dezvoltată în mai multe feluri, stimulînd în acest fel imprimarea personalității elevului în compunerea realizată.

— **Compunerile după un șir de diapozitive** se desfășoară, de obicei, după compunerile care au ca elemente de sprijin tablouri sau ilustrații. Diapozitivele dau posibilitatea proiectării succesive a imaginilor, deci elevii nu au permanent în față toate momentele acțiunii, ci pe rînd. În această situație se impune alcătuirea unui plan de idei care să-i orienteze pe elevi în alcătuirea compunerii scrise. În cazul în care se întîmpină greutăți în dezvoltarea unei idei, se poate reveni asupra imaginii respective.

— **Compunerile după un singur tablou** se realizează, în special, în clasele terminale ale ciclului primar. De regulă, momentele principale ale lecției sînt următoarele :

— pregătirea pentru perceperea tabloului ;
— prezentarea tabloului ;
— examinarea individuală a tabloului ;
— analiza tabloului ;
— alegerea titlului ;
— pregătirea pentru compunerea scrisă ;
— redactarea compunerii după tablou ;
— autocontrolul ;
— controlul și aprecierea lucrărilor elaborate.

Pregătirea pentru perceperea tabloului se face printr-o conversație pregătitoare sau printr-o scurtă povestire a învățătorului. Acum se introduc unele cunoștințe noi, date, cuvinte sau expresii care se notează pe tablă. Pregătirea perceperii tabloului „Oaspeții primăverii", de exemplu, se poate face cu sprijinul unei strofe din poezia cu același nume, la tabloul „Jocuri de iarnă" se poate da un scurt fragment din „Nămețica", lectură de Luiza Vlădescu, sau din lectura „La săniuș" de M. Sadoveanu. Examinarea individuală a tabloului are ca scop satisfacerea curiozității fiecărui elev și se desfășoară înainte de a se trece la analiza tabloului. Ea constituie o privire de ansamblu asupra conținutului desenului. La analiza tabloului participă cît mai mulți elevi. Fiecare își poate prezenta părerile proprii, iar clasa alege pe cele mai potrivite. În interpretarea tabloului elevii stabilesc nu numai cadrul acțiunii,

Scanned with OKEN Scanner

timpul, personajele, ci, pentru a face o interpretare creatoare, ei trebuie să-și imagineze ce s-a petrecut înainte și după momentul înfățișat în tablou. În acest fel, compunerea nu e o reproducere a conținutului tabloului, ci o activitate la care este stimulată imaginația creatoare a fiecăruia. Alegerea titlului se face în colectiv. Poate fi stabilit un singur titlu sau cîteva titluri tot atît de bune care redau concis conținutul tabloului. Compunerea după un tablou cu conținut mai bogat se realizează cu sprijinul unui plan de idei stabilit de elevi. Pregătirea redactării compunerii presupune realizarea cîtorva cerințe referitoare, în special, la problemele de vocabular. Expresiile plastice reținute pe tablă sau recomandate de învățător vor fi incluse în compunerea elevilor.

Tot în momentul pregătirii compunerii, dacă este cazul, se poate încerca o primă povestire orală ; de asemenea, învățătorul poate sugera cîteva forme de introducere în compunere. Planul compunerii după tablou se întocmește, de obicei, numai în primele lecții ale unui astfel de tip de compuneri, iar povestirea orală prealabilă făcută de către un elev nu trebuie să devină o practică, deoarece unii elevi ar fi tentați să nu mai facă un efort de gîndire, ci să se limiteze doar la imitarea modelului oferit. Totuși, la început e nevoie și de asemenea modele care să impulsioneze și să orienteze activitatea celor cu mai puțin curaj în munca de creație. În clasa a IV-a, la asemenea lecții se poate folosi un tablou care să reprezinte un singur moment al acțiunii.

Tabloul-pretext poate arăta un moment din începutul, din desfășurarea sau din sfîrșitul acțiunii, în rest compunerea apelează la imaginația creatoare și la cunoștințele elevilor. Tot la clasa a IV-a pot fi prezentate personaje sau obiecte fie static, fie în acțiune, urmînd ca pe baza lor, elevii să imagineze întîmplări ai căror eroi sînt obiectele sau personajele prezentate (de exemplu : pe flanelograf sau pe tablă învățătorul prezintă 4 băieți, o minge și un cățel, cerînd elevilor să-și imagineze o întîmplare cu eroii dați ; pot fi înfățișate o barză și o broască, iar elevii să compună un dialog între aceste două viețuitoare). Astfel de lucrări, prin varietatea și conținutul lor, solicită imaginația creatoare a elevilor.

Scanned with OKEN Scanner

PLAN DE LECȚIE
(schiță orientativă)

Obiectul : Limba română — compunere
Subiectul : *La scăldat*
Obiective :
— să formeze la elevi deprinderea de a elabora compuneri avînd ca element de sprijin un șir de ilustrații ;
— să le formeze deprinderi de ordonare logică a ideilor ;
— să le îmbogățească exprimarea prin folosirea unor expresii frumoase întîlnite în lectura *La scăldat* de Ion Creangă („îți venea să te scalzi pe uscat ca găinile" : „se joacă apa" ; „se dă în vînt după tablouri" ; „să nu-i ieși din cuvînt nici cu fapta, nici cu vorba") ;
Mijloace de învățămînt — un șir de ilustrații.

Desfășurarea lecției

Anunțarea subiectului — întocmirea unei compuneri cu titlul „La scăldat" ; vor fi folosite ca sprijin ilustrații care prezintă aspecte din povestirea cu același nume de Ion Creangă.

În fața clasei se află trei ilustrații potrivit de mari, ca să poată fi văzute de toți elevii. Ele înfățișează următoarele momente :

1. Acasă. Un copil mic plînge. Caierul și fusul sînt în așteptare. Mama aleargă după treburi.

2. Nică se scaldă în apa Ozanei. Fetele spală rufe.

3. Mama lui Nică îi ia hainele. El sare într-un picior pentru a-și scoate apa din urechi.

— Elevii analizează în mod independent imaginile.
— Învățătorul adresează clasei, pe rînd, întrebările :
1. Despre ce povestire este vorba ?
2. Cine a scris povestirea și în ce carte apare ?

Scanned with OKEN Scanner

3. În ce anotimp se petrece acțiunea ?
4. De ce l-a rugat mama pe Nică s-o ajute la treburi ?
5. De ce fuge Nică la scăldat ?
6. Cum se joacă el în apa Ozanei ?
7. Cum îl pedepsește mama ?
8. Cum se întoarce el acasă ?
9. Cum se poartă după această întîmplare ?

— Analiza fiecărei ilustrații.

Atenție !

Intuirea primelor imagini se face cu ajutorul întrebărilor puse de învățător pentru a-i orienta pe elevi asupra cadrului, timpului, personajelor. La imaginile următoare, elevii fiind deja introduși în acțiune, vor prezenta mai mult liber continuarea acțiunii.

În timpul analizei ilustrației se notează cuvintele noi și expresiile frumoase, pentru a fi folosite de către elevi în expunere.

— Elaborarea compunerii, oral, cu sprijinul învățătorului.

Finalul povestirii nu este ilustrat. În acest caz, elevii învață să se desprindă de imagine și să expună liber această parte.

În această activitate sînt antrenați cît mai mulți elevi ; se corectează exprimarea, se folosește vorbirea nedialogată, se includ expresiile frumoase etc.

— După expunerea pe fragmente, se trece la redarea ei integrală, cu sau fără ajutorul imaginilor.

— Elaborarea în scris a compunerii.

Se atrage atenția asupra poziției corecte în bancă și a felului cum sînt folosite instrumentele de scris.

— Autocontrolul lucrărilor.

— Analiza compunerilor.

Elevii sînt antrenați în activitatea de apreciere a compunerilor elaborate. Formulările necorespunzătoare sînt analizate și corectate în colectiv.

Analiza compunerii se desfășoară pe baza unor cerințe dinainte stabilite. Se apreciază : corectitudinea povestirii, ordonarea logică a ideilor, folosirea unui vocabular potrivit, includerea în povestire a expresiilor date, forma scrierii etc.

Notă

— în funcție de nivelul clasei, asemenea compuneri se pot elabora și în două ore.

Scanned with OKEN Scanner

PLAN DE LECȚIE
(schiță orientativă)

Obiectul : — Limba română — compunere.

Subiectul : — Compunere cu titlul „Cine aleargă după doi iepuri nu prinde nici unul".

Obiective : — să formeze la elevi deprinderea de a alcătui compuneri după un șir de ilustrații ;

— să le formeze deprinderea de ordonare logică a ideilor ;

— să dezvolte exprimarea elevilor (se trec cuvintele noi și expresiile care se vor introduce) ;

— să le dezvolte spiritul de observație.

Mijloace de învățămînt — un șir de ilustrații.

Desfășurarea lecției

— *Anunțarea subiectului.* Este precedată de o mică povestioară prezentată de învățător.

Povestirea are ca personaj un cîine lacom, asemenea celui ce va fi prezentat în ilustrații. Iată povestioara : „Un cîine trecea pe o punte, ducînd în gură un os. Zărindu-și chipul în apă și socotind că osul care se vede acolo e mai mare, lăsă osul din gură și sări în rîu. Urmarea e lesne de ghicit" (după Esop).

Învățătorul cere elevilor să arate care ar putea fi urmarea întîmplării. Apoi îi anunță că vor lucra o compunere în care eroul este același cîine care nu a învățat nimic din întîmplarea prezentată.

— *Intuirea ilustrațiilor.* Învățătorul cere elevilor să deschidă cărțile și să privească în tăcere cele 3 ilustrații. După intuire, se adresează elevilor întrebarea generală : Ce înfățișează ilustrațiile prezentate (un cîine și doi iepuri). Se cere elevilor să privească prima ilustrație. Cîțiva elevi povestesc conținutul. Se dă un nume cîinelui. Se arată locul și anotimpul în care se petrece întîmplarea. Se trece la a doua

Scanned with OKEN Scanner

ilustrație ; învățătorul le cere elevilor să arate de ce aleargă ciinele nehotărît. Cîțiva elevi povestesc conținutul ilustrației. Trecîndu-se la a treia ilustrație, elevii arată de ce ciinele nostru a pierdut prada.

— *Alegerea titlului.* Intuirea ilustrațiilor și mai cu seamă convorbirea despre ultima ilustrație conduc către titlul compunerii, care este un proverb. Elevii găsesc cu ușurință titlul : „Cine aleargă după doi iepuri nu prinde nici unul". Se scrie titlul la tablă.

— *Elaborarea compunerii orale.* Se cere unui elev să povestească în întregime conținutul ilustrațiilor. Inainte ca acest elev să-și înceapă povestirea, învățătorul scrie la tablă cuvinte și expresii reținute, pe care elevii vor avea grijă să le includă în povestirea lor.

— *Redactarea individuală a compunerii.* Învățătorul face unele observații asupra corectitudinii scrisului, răspunzînd și unor eventuale neclarități ale copiilor.

— *Autocontrolul.* După terminare, elevii își citesc compunerile în gînd, corectîndu-le.

— *Controlul și aprecierea lucrărilor.* Se citesc (în funcție de timp) cîteva compuneri și se fac aprecieri. Pentru discutarea compunerilor sînt destinate ore speciale, dar e bine ca la sfîrșitul fiecărei ore de compunere să se citească 1—2 lucrări și să se discute.

Scanned with OKEN Scanner

PLAN DE LECȚIE
(schiță orientativă)

Obiectul : — Limba română — compunere.
Subiectul : — Compunere cu titlul „Chipul patriei mele", după un șir de diapozitive.
Obiective : — să formeze la elevi deprinderea de a alcătui compuneri după diapozitive ;
— să dezvolte exprimarea elevilor (se vor trece cuvintele și expresiile care se vor introduce) ;
— să le dezvolte spiritul de observație ;
— să le dezvolte gîndirea.
Mijloace de învățămînt — diapozitive.

Desfășurarea lecției

— *Organizarea clasei.*
— *Anunțarea subiectului.* Învățătorul anunță subiectul compunerii și motivează alegerea temei.
Se scrie titlul pe tablă.
— *Activitate pregătitoare.* Sînt anunțați elevii să urmărească cu atenție diapozitivele prezentate, deoarece ele îi vor ajuta să dezvolte planul dat pentru compunere.
— *Prezentarea diapozitivelor.* Elevii le urmăresc, descriindu-le pe rînd. Învățătorul intervine cu unele explicații, dirijînd observația elevilor și fixînd unele expresii, pentru a fi folosite și de elevi. Se întocmește planul de idei.
— *Pregătirea compunerii.* După recepționarea mesajului vizual și comentarea imaginilor, urmează convorbirea cu caracter general, de

Scanned with OKEN Scanner

fixare a cunoștințelor și vocabularului în ordinea cerută de plan. Cuvintele noi se vor scrie la tablă pentru a fi incluse în compuneri.
— *Alcătuirea compunerii* scrise (independent). Elevii cunosc părțile compunerii și le vor respecta în lucrările lor. Vor dezvolta planul apelînd la imaginile prezentate, care au avut menirea de a actualiza și sistematiza cunoștințele.
— *Autocontrolul.*
— *Controlul lucrărilor.* Se vor citi 2 lucrări și se vor face aprecieri. Restul lucrărilor vor fi discutate în ora destinată analizei compunerilor.

Aprecierile se vor referi și la respectarea ideilor din plan.

Scanned with OKEN Scanner

PLAN DE LECȚIE

Obiectul : — Limba română — compunere.
Subiectul : — Compunere cu titlul „Toamna în livadă", avînd ca element de sprijin un tablou.
Obiective : — să formeze la elevi deprinderea de a alcătui o compunere după tablou ;
— să le dezvolte spiritul de observație, de sesizare a momentelor desfășurării unei acțiuni prezentate într-un singur tablou ;
— să dezvolte exprimarea elevilor (se vor indica expresiile introduse) ;
— să dezvolte gîndirea elevilor.
Mijloace de învățămînt — tabloul „Toamna în livadă"

Desfășurarea lecției

— *Organizarea clasei.*
— *Activitatea pregătitoare.* Pentru a veni în sprijinul înțelegerii tabloului, se prezintă unele versuri despre anotimpul toamna :

A venit pe nesimțite
Toamna cea din zarea-albastră
Și-a stropit din zbor cu aur
Pomii din livada noastră.

A plecat apoi să-ntindă,
Peste cîmpuri, peste vie,
Peste prunii de pe coastă,
Văl de brumă argintie.

Învățătorul va cere elevilor (pe baza versurilor prezentate) să spună unde a poposit toamna (în livadă și în vii), anunțîndu-i în continuare că vor lucra o compunere în care vor putea povesti despre toamna în livadă.

Scanned with OKEN Scanner

— *Analiza tabloului.* Elevii privesc tabloul „Toamna în livadă", după care, îndrumați și orientați de întrebările învățătorului, fac analiza acestuia. Iată întrebările de orientare care apar scrise la tablă :

— Despre ce anotimp este vorba ?
— După ce se cunoaște ?
— Ce culori au frunzele pomilor ?
— Ce fructe se culeg ?
— Cine ajută la culesul fructelor ?
— De ce sînt bucuroși oamenii ?
— Ce se va întîmpla în livadă după cules ?

— *Activitatea de citire a tabloului*, care se poate realiza ca o activitate independentă sau colectivă, se încheie cu alegerea titlului lucrării.

— *Pregătirea compunerii.* Li se atrage atenția elevilor asupra modului cum ar putea începe compunerea. Începutul poate fi făcut cu ajutorul unor versuri despre toamnă sau prin cîteva propoziții în care să se arate sosirea toamnei la noi.

Pentru îmbogățirea vocabularului, învățătorul va sugera și va scrie la tablă expresii ca : frunze arămii, mere roșii ca focul, pere aurii, prune brumării, cravate de jar, voie bună etc. În cazul în care compunerea a fost anunțată din ora precedentă de compunere, elevii pot veni cu expresii și cuvinte alese pentru această lucrare. Oricum, ei se vor folosi de caietul-vocabular.

Învățătorul va cere elevilor să numească personajele și să realizeze dialoguri între ele.

— *Povestirea orală* se va face de către un elev bun numai dacă învățătorul consideră că este necesar acest lucru.

— *Redactarea compunerii* este individuală. În redactarea compunerii elevii au ca bază de sprijin tabloul, întrebările scrise, cuvintele și expresiile date.

— *Controlul și aprecierea lucrărilor.*

Scanned with OKEN Scanner

COMPUNERI PE BAZA UNUI TEXT LITERAR CUNOSCUT

Deosebirea dintre expuneri și acest fel de compunere constă în faptul că în prima categorie de activitate se face o simplă reproducere a textului, pe cînd în compuneri se pornește de la un text și se solicită imaginația copiilor pentru realizarea unor cerințe în plus, ca :

— povestirea lecturii la o altă persoană sau la alt timp ;
— găsirea unui alt curs povestirii, prin stabilirea unui nou conflict ;
— găsirea altui final povestirii ;
— înlocuirea unor cuvinte prin sinonimele lor etc. ;
— realizarea unei noi povestiri, prin analogie, pornind de la un text literar cunoscut.

Se realizează compuneri frumoase, prin analogie după lecturile : *La cireșe, La scăldat*, de Ion Creangă, *Plicul* și *Judecata* de T. Arghezi. Elevii își reamintesc mai întîi povestirea și apoi creează întîmplări similare.

Asemenea compuneri prezintă avantaje deosebite în special pentru copiii cu un vocabular mai sărac. Textul literar luat ca sprijin trebuie bine ales, încît să ofere cu adevărat un model de exprimare pe înțelesul elevului. Sarcinile suplimentare pun bazele activității de creație. Ele trebuie alese cu grijă, formulate în ordinea crescîndă a dificultăților, pentru a conduce treptat elevul în formarea unei exprimări corecte și logice, în descifrarea „tainelor“ compunerii.

Asemenea lecții încep, de obicei, cu reamintirea textului. Am zis „reamintirea“ deoarece se folosesc cu precădere textele însușite în alte ore, pentru a acorda un spațiu mai mare activității de creație. Acest moment al lecției se realizează prin ascultarea textului înregistrat pe disc sau bandă magnetică, prin povestirea lui de către învățător sau de către un elev cu înclinații în acest sens. Este bine să se dea o atenție deosebită acestui moment, pentru a forma cadrul emotiv necesar însușirii textului. În faza următoare se alcătuiește

planul de idei sau se prezintă ideile scoase cu ocazia analizei textului la alte ore, după care cîțiva elevi expun oral conținutul. Li se cere să cuprindă în mod obligatoriu în expunere unele cuvinte sau expresii frumoase pe care învățătorul le apreciază că ar trebui să intre în vocabularul activ al acestora. Apoi se formulează sarcina suplimentară (una din cele arătate mai sus). Clasa poate fi împărțită în grupe de elevi, în funcție de problemele cu care se confruntă la compunere, iar cerințele să se stabilească diferențiat. Apoi se trece la reproducerea în scris a textului, cu respectarea sarcinilor suplimentare. Folosirea cuvintelor și expresiilor noi formulate anterior este, în continuare, obligatorie.

Pentru formarea unei exprimări logice, precum și pentru dezvoltarea gîndirii elevilor, la unele ore de compunere se folosesc texte mai mici care se prezintă sub formă de propoziții sau grupuri de propoziții așezate într-o ordine întîmplătoare. Elevul este pus în situația să le așeze în ordine logică, deci să reconstituie textul. Desigur că și aici sarcinile pot fi diferențiate. Unora li se dau propozițiile ca ei să găsească locul celorlalte, iar alții pot primi numai începutul sau sfîrșitul ca sprijin etc.

Iată cum se poate desfășura o lecție de compunere în care se reconstituie o povestire din propoziții care nu sînt așezate în ordine logică :

Textul la care se va ajunge :

„Lenuța și Cătălin s-au dus în pădure. Lîngă un arbore au găsit un arici. Avea corpul ca un ghem plin cu ace. L-au dus în grădina casei lor. Îl urmăreau în fiecare zi. Ariciul prindea gîndaci. Într-o zi a dispărut".

Textul apare scris la tablă astfel :

Lîngă un arbore au găsit un arici.
Îl urmăreau în fiecare zi.
Într-o zi a dispărut.
Lenuța și Cătălin s-au dus în pădure.
Avea corpul ca un ghem plin cu ace.
Ariciul prindea gîndaci.
L-au adus în grădina casei lor.

Activitatea introductivă

Învățătorul poate anunța direct sarcina pe care elevii o au de îndeplinit sau poate porni de la o mică povestioară. De exemplu : Ionel a scris o compunere pe o foaie de hîrtie și a plecat să se joace, cu

Scanned with OKEN Scanner

gîndul că o transcrie în caiet cînd revine în casă. Fratele său cel mic a luat foarfeca și a tăiat foaia scrisă, rînd cu rînd. Pe cînd se juca el cu fișiile de hîrtie, a sosit și Ionel. Acesta a înțeles totul. În grabă mare a adunat fișiile. Le-a pus la rînd pe masă. Compunerea lui era la fel cu cea pe care o aveți voi scrisă pe tablă. Să încercăm să-i dăm o mînă de ajutor.

Un elev citește propozițiile.

Învățătorul : Putem înțelege povestirea în această formă ? (Nu.) De ce ?

(Pentru că propozițiile au fost încurcate.)

Învățătorul : Ce trebuie să facem pentru a o înțelege ?

(Să așezăm propozițiile în ordine.)

Învățătorul : Să încercăm să găsim această ordine.

Refacerea textului deformat

Întrebări : Despre cine este vorba în povestire ? (Despre un arici.) Unde trăiește ariciul ? (În pădure.) Cine s-a dus la pădure ? (Lenuța și Cătălin.) Deci, care ar putea fi prima propoziție ? (Lenuța și Cătălin s-au dus în pădure.) Să numerotăm cu 1 această propoziție. Care credeți că este a doua propoziție ? (Lîngă un arbore au găsit un arici.) De ce ? (Pentru că în toate propozițiile care urmează se vorbește despre ariciul găsit.) Se numerotează cu 2 această propoziție. Care poate fi a treia propoziție ? Aici elevii pot spune că urmează propoziția : „L-au dus în grădină". În acest caz, învățătorul cere elevilor să mai citească propozițiile o dată. Elevii, ajutați de învățător, vor stabili că propoziția în care se face descrierea ariciului trebuie să urmeze imediat după prezentarea lui. Se numerotează cu numărul 3 propoziția „Avea corpul ca un ghem plin cu ace". La fel se procedează și cu celelalte propoziții. După ce s-au numerotat toate propozițiile, se citesc, în ordine, de 2—3 ori.

Alegerea titlului

Se stabilește titlul povestirii din mai multe variante : *Ariciul ; Un arici ; O întîmplare cu un arici ; Ghemotocul cu ace* etc.

Fiecare elev va alege titlul care îi place mai mult.

Scanned with OKEN Scanner

Scrierea povestirii pe caiete

Învățătorul le cere elevilor să copieze propozițiile pe caiete în ordinea în care sînt numerotate la tablă sau în alte situații se poate șterge numerotarea și elevii să scrie povestirea în ordinea stabilită oral.

După terminarea scrierii, elevii citesc de două ori lucrarea, în gînd, corectînd eventualele greșeli.

Se mai citește încă o dată, cu voce tare, povestirea.

Învățătorul face aprecieri în legătură cu felul în care elevii au ordonat propozițiile și cum le-au scris pe caietele lor.

COMPUNERI PE BAZA UNOR PROVERBE, ZICĂTORI ȘI GHICITORI

Proverbele și zicătorile, cu precădere, reprezintă un fel de concluzii ale unor experiențe de viață. De exemplu, s-a văzut de mai multe ori în decursul timpului că cel care minte nu ajunge departe sau că minciuna nu rezistă mult timp. Toate acestea s-au sintetizat în cîteva cuvinte : „Minciuna are picioare scurte". Proverbele, zicătorile și ghicitorile sînt rodul înțelepciunii poporului.

În școala primară se pot elabora cu elevii compuneri care să pornească de la un proverb, zicătoare sau ghicitoare sau să ajungă la una dintre ele. Trebuie să recunoaștem că acest gen de activitate de creație este destul de greu pentru elevii claselor I—IV, de aceea nici nu-l considerăm obligatoriu. Totuși, cu elevii care prezintă înclinații pentru compoziție este bine să se încerce. În mare parte aceste compuneri sînt libere. Sprijinul pe care l-ar acorda proverbul, zicătoarea sau ghicitoarea este destul de mic. Acestea sugerează tema compunerii. Ele pot fi folosite ca tablouri sau ca final de compunere.

În cazul abordării unor asemenea lecții trebuie să se insiste ca elevii să înțeleagă bine sensul proverbului sau al zicătorii. De asemenea, ei au de găsit sau sînt conduși să găsească situații din viața de toate zilele care să corespundă sensului acestor creații. În cazul în care se întîmpină greutăți, se apelează la un text literar al cărui conținut are legătură cu proverbul ales, și, pe baza acestora, prin analogie, elevii să creeze o altă compoziție.

Scanned with OKEN Scanner

În primele lecții de acest fel, sprijinul învățătorului este, desigur, mai mare. El se referă nu numai la înțelegerea proverbului, a zicătorii sau a ghicitorii, ci și la orientarea elevilor în găsirea situațiilor corespunzătoare, în alcătuirea unui plan de idei, în formularea, oral, a compoziției.

Etapele unei asemenea lecții, pe baza unui proverb, ar fi :

— alegerea proverbului (dintr-un grup de proverbe date de învățător sau propuse de elevi) ;

— discuții pentru înțelegerea sensului proverbului (întrebări puse de învățător pentru orientare în sesizarea sensului) ;

— stabilirea unei întîmplări din viață sau din textele literare care poate ilustra cel mai bine proverbul dat (se cere elevilor să prezinte pe scurt cîteva întîmplări) ;

— alegerea celor care sînt mai aproape de conținutul proverbului ;

— stabilirea locului proverbului : ca titlu, la începutul sau la sfîrșitul compunerii (acest moment se poate desfășura și înainte de stabilirea întîmplării din viață care ilustrează proverbul) ;

— redactarea în scris a compunerii ;

— autocontrolul ;

— controlul și aprecierea compunerilor de către învățător.

Desigur că, după formarea unor deprinderi, se poate trece peste unele etape sau se realizează în mod independent de elevi. Astfel, se stabilește proverbul, și elevii redactează individual compunerea sau fiecare își alege un proverb și trece la elaborarea lucrării.

Aceste lecții, ca și celelalte dealtfel, contribuie atît la dezvoltarea exprimării orale și scrise, a puterii de creație, cît și la educarea elevilor prin conținutul proverbelor și zicătorilor, prin atitudinile pe care le iau — în compunerile ce le realizează — față de anumite manifestări negative.

*

* *

Iată, spre exemplificare, compunerea unei eleve din clasa a IV-a :

MINCIUNA ARE PICIOARE SCURTE

Tata se întorcea de la lucru pe înserat. Era frînt de oboseală. Citeam aceasta pe chipul lui. Și totuși nu uita să mă întrebe :

— Ți-ai scris temele ? Ai învățat ?

Scanned with OKEN Scanner

Eu îi răspundeam de fiecare dată la fel.

— Astăzi nu avem nimic de scris, iar de învățat, nu avea nici o grijă.

Și tot așa mă jucam bine toată ziua, iar seara îl asiguram pe tata că lucrurile merg strună. O săptămînă m-a crezut, dar în a doua, tata a rugat-o pe mama să treacă urgent pe la școală, deoarece tovarășa învățătoare avea să le comunice ceva despre mine.

N-am avut liniște toată noaptea. Îmi părea rău de fapta mea urîtă. Vedeam în față chipul tatei obosit și mă gîndeam la ultimele note. Erau cîțiva de patru și un cinci. Și iarăși chipul tatei îmi apărea în față.

Dimineața am alergat la ei și le-am mărturisit totul. Mi-am recunoscut greșeala și le-am promis că nu voi mai minți niciodată.

Scanned with OKEN Scanner

PLAN DE LECȚIE
(Schiță orientativă)

Subiectul : „Vorba dulce mult aduce“ — compunere după un proverb.

Obiective :
— să învețe să ilustreze un proverb printr-o întîmplare trăită, auzită sau imaginată ;
— să înțeleagă sensul proverbului ;
— să aleagă cele mai potrivite întîmplări pentru proverbul dat ;
— îmbogățirea exprimării (se precizează cuvinte și expresii).

Desfășurarea lecției

1. *Exerciții pregătitoare :*

a) La tablă sînt scrise adjectivele : înalt, bun, curajos, dulce, alb, vesel.

Li se cere elevilor să găsească însușiri cu sens contrar.

b) Se dau substantivele : bunică, nepot, vorbă.

Li se cere să găsească însușiri potrivite pentru substantivele date.

2. *Anunțarea subiectului.* Li se reamintește elevilor că vor lucra o compunere după proverbul : „Vorba dulce mult aduce“.

3. *Conversația pregătitoare.* Discuții în legătură cu sensul proverbelor (Ce înseamnă „vorbă dulce“ ? Dați exemple ! Ce poate aduce „vorba dulce“ ? Dați exemple ! Prezentați cîteva aspecte contrare sensului proverbului).

Li se cere elevilor să redea, pe scurt, cîteva întîmplări în legătură cu proverbul : „Am vorbit urît. Mama s-a supărat pe mine. Mi-a părut rău de purtarea mea necugetată. Bunica m-a ajutat să repar greșeala. De atunci mă gîndesc cum să vorbesc“.

Scanned with OKEN Scanner

Sau :

„Eram supărat. I-am vorbit urît colegului meu. Nu a mai vorbit cu mine. De atunci m-am controlat cum vorbesc."

„Mi-am dat seama că vînzătoarea nu l-a servit pentru că i-a vorbit urît. Eu m-am adresat politicos și am cerut scuze și în numele colegului meu... Vînzătoarea a fost foarte amabilă."

4. *Stabilirea planului de idei.* Învățătorul, împreună cu clasa, stabilește punctele planului de idei :

— Despre ce vom vorbi în introducere ?

(Despre locul și timpul întîmplării.)

— Ce vom arăta în cuprins ?

(Vom povesti întîmplarea așa cum a avut loc.)

— Ce este necesar să arătăm în încheiere ?

(Ce învățătură am tras din întîmplare.)

— Se dezvoltă, oral, primul punct al planului. Elevii vor exemplifica cu propoziții din care să reiasă începutul compunerii. („Era într-o după-amiază. Mama abia venise de la lucru."

sau :

„E seară. Ne-am adunat cu toții în casă. Vom servi masa în curînd."

sau :

„Sîntem la școală în pauza mare. Sorin se apropie de mine" etc.)

La fel se dezvoltă și celelalte puncte.

5. *Redactarea lucrării.*

Elevii vor povesti în scris conținutul compunerii, orientîndu-se după plan.

6. *Citirea și analiza unor lucrări.*

Dacă timpul permite, se vor citi două, trei compuneri și se vor analiza în funcție de :

— dacă e corespunzător conținutul ;

— dacă se respectă cele trei părți ale lucrării și proporțiile ;

— dacă vocabularul este potrivit și bine folosit ;

— dacă s-a introdus corect dialogul ;

— dacă scrierea este corectă și lizibilă (la prima vedere).

În încheiere se poate citi o compunere model.

Li se cere elevilor să completeze sau să refacă lucrările, după ce ele au fost corectate și apreciate de învățător.

Dăm în continuare o compunere realizată în clasa a III-a.

Scanned with OKEN Scanner

VORBA DULCE MULT ADUCE

În fiecare zi, după terminarea lecțiilor, ne adunăm pe terenul de joc. Aici vin copii din cîteva blocuri.

Odată jucam fotbal. Mingea era la prietenul meu, Cătălin. Eu am strigat să mi-o paseze. De Cătălin s-a apropiat Vlad, care făcea parte din echipa noastră. Mingea a trecut de la Cătălin la Vlad. Dar nu a stat prea mult, că un jucător din cealaltă echipă i-a luat-o. Atunci m-am supărat rău și m-am răstit la Cătălin.

Seara a acoperit terenul cu un văl cenușiu. Jocul a încetat. Am vrut să discut cu Cătălin despre meci. El a plecat supărat spre scara lui. I-am povestit mamei cele întîmplate. Mi-a spus că băiatul s-a supărat pentru că nu am știut să-i vorbesc. M-am gîndit mult la prietenul meu Cătălin.

A doua zi mi-am cerut scuze, așa cum m-a învățat mama.

Cătălin m-a iertat și mi-a zîmbit prietenește.

A avut dreptate mama cînd mi-a spus că „Vorba dulce mult aduce“ ; iată, mie mi-a readus un bun prieten.

Scanned with OKEN Scanner

COMPUNERI DUPĂ DESENE PROPRII

Noua programă de desen pentru ciclul primar acordă elevilor o oarecare independență în exprimarea cu mijloace artistico-plastice. În această situație se poate realiza o legătură eficientă între orele de desen și cele de compunere. Și într-un caz, și în celălalt, elevul este pus să se exprime, desigur, cu mijloace diferite, dar este bine să fie îndrumat să redea în cuvinte, într-o înlănțuire logică, ceea ce a dorit să transmită cu ajutorul culorii.

Este cunoscut faptul că, după realizarea planșei cu tema artistico-plastică dată, la analiza acesteia se solicită elevului să prezinte ce a intenționat să transmită și cum a reușit. În funcție de aceste intenții, ceilalți elevi ai clasei și învățătorul apreciază lucrarea executată. Acest moment al lecției de desen constituie punctul de plecare în abordarea compunerii după desene proprii. Desigur că în elaborarea compunerii elevul nu este pus numai în situația de a prezenta ceea ce se vede într-o planșă, ci și de a crea o acțiune cu tema respectivă, care să corespundă desenului.

Primele lecții de acest fel se caracterizează printr-o îndrumare atentă a elevilor, pas cu pas, de către învățător. La începutul orei se analizează planșa unui elev cu ajutorul întrebărilor ajutătoare formulate de învățător care să vină în sprijinul alcătuirii planului de idei al lucrării. Dacă tema desenului este, de exemplu, „În excursie", se va stabili cine participă la această activitate, unde se desfășoară, cum este natura etc.

La cerințele respective, elevii pot răspunde în urma analizei planșei, dar se atrage atenția că pentru alcătuirea compunerii este necesar să se precizeze și alte acțiuni care nu sînt prezentate în desen, dar care, cu siguranță, s-au desfășurat, cum ar fi : organizarea excursiei, întoarcerea acasă etc.

Pentru îmbogățirea exprimării elevilor, în timpul analizei creației artistico-plastice se pot formula unele expresii care să fie folosite în mod obligatoriu în cadrul compunerii, unele sugerate chiar de

Scanned with OKEN Scanner

planșă, cum ar fi : cer senin ca sticla, cer albastru ca apele mării, lacul ca oglinda, oglinda lacului, peste tot domină verdele crud de primăvară etc.

După aceste momente se trece la ordonarea ideilor într-un plan și la elaborarea, oral, a compunerii. Aici se cer mai multe formulări de la elevi și se acceptă cele mai bune, apreciind, pe scurt, și de ce sînt bune. Considerăm că este chiar necesar să se dezvolte ideile în mai multe feluri, pentru a determina elevii să abordeze tema cu forțe proprii, să nu se limiteze doar la reproducerea uneia.

Etapele unei lecții de compunere după desene proprii pot fi :

— analiza desenului ;

— stabilirea unor acțiuni care au avut loc, dar care nu sînt prezente în desen ;

— stabilirea planului de idei (se poate alcătui sub forma unor propoziții enunțiative sau ca niște titluri care punctează momentele acțiunii) ;

— elaborarea, oral, a compunerii ;

— scrierea compunerii ;

— autocontrol ;

— analiza compunerilor și aprecierea lor.

În urma unor exerciții repetate, compunerea devine cu adevărat liberă. Avînd în față un desen pe o anumită temă, efectuat în ora special destinată, elevii parcurg în mod independent etapele prezentate. Aceste activități au efecte pozitive și asupra pregătirii artistico-plastice, deoarece elevul dă o atenție mai mare realizării artistice a tabloului, culorilor, stabilirii dimensiunilor unor obiecte în planșă, în funcție de rolul lor în acțiune etc., toate acestea pentru ca prin cele prezentate să emoționeze, să transmită stări sufletești, sentimente.

Scanned with OKEN Scanner

PLAN DE LECȚII
(Schiță orientativă)

Clasa a IV-a

Obiectul : Limba română — Compunere.
Subiectul : La Mărțișor (Compunere după desene proprii).
Obiective : — să citească un desen propriu ;
— să-l redea cu ajutorul limbajului literar ;
— să-și imagineze acțiunea dincolo de cadrul desenului, completînd-o cu introducerea și sfîrșitul (specifice compunerii) ;
— să mînuiască dialogul ;
— să-și îmbogățească exprimarea cu expresiile (se dau expresiile care se vor folosi obligatoriu în compunere).

Desfășurarea lecției

1. *Moment organizatoric.* Pregătirea clasei pentru ora de compunere.
2. *Contemplarea planșei „La Mărțișor"*, lucrată în ora de desen.
3. *Discuții pe marginea desenului :*
   a) În ce anotimp am mers la Mărțișor ?
   b) De ce am făcut vizita în acest anotimp ?
   c) Ce ne-a impresionat în mod deosebit ?
   Ce puteți să spuneți despre soare, cireși, albine, liliac, cîine, casă ?
4. *Alcătuirea planului compunerii.* Învățătorul cere elevilor să urmărească ceea ce se prezintă în planșă ; să-și imagineze ce s-a întîmplat înainte de momentul surprins de desen și ce s-a întîmplat apoi și să formuleze idei, pentru planul lucrării.
   Se completează și se ordonează planul lucrării astfel :
   1. Hotărîrea de a merge la Mărțișor.
   2. Drumul, nerăbdarea și emoția.
   3. Sărbătoarea florilor de cireș.

Scanned with OKEN Scanner

4. Întîlnirea cu Zdreanță.
5. Casa în care a scris poetul Arghezi.
6. Întoarcerea, impresii.

5. *Discuții în legătură cu redactarea lucrării.* La cererea învățătorului, elevii dezvoltă ideile pe rînd. Ei vor construi propoziții clare, folosind un limbaj cît mai nuanțat.

Li se cere elevilor să folosească în descriere adjective care să redea culorile primăverii, așa cum apar ele în desen.

În alineatul în care copiii se întîlnesc cu Zdreanță, li se poate face recomandarea de a introduce dialogul.

6. *Scrierea lucrării.* Elevii elaborează compunerea, avînd tot timpul desenul în față.

7. *Aprecierea lucrării.* În aprecierea lucrării, învățătorul va ține seama de frumusețea și bogăția imaginilor, de fantezia fiecăruia, de limbajul folosit, de sinceritatea și căldura lucrării, de respectarea mesajului transmis de desen.

Redăm o compunere lucrată după planul expus mai sus :

LA MĂRȚIȘOR

Cît de frumoasă e primăvara la Mărțișor !

Am așteptat înflorirea cireșilor și a liliacului și, într-o duminică, am urcat cu emoție și nerăbdare drumul către acel loc plin de mireasmă și poezie.

Iată-ne în fața porții de lemn pe care o trecem în liniște.

Soarele își trimite cu dărnicie razele printre miile de flori albe, care încarcă cireșii. Albinele zumzăie nestingherite. Tufele de liliac ne întîmpină cu mlădieri ușoare.

Deodată se aude un lătrat subțire.

— E Zdreanță ! — strigă unul dintre copii.

De noi se apropie un cățel vioi, cu „ochii de faință", avînd o ureche lăsată peste nara cîrnă.

— Tu ai mîncat oul fierbinte ? — îl întrebăm, mîngîindu-l.

El dă din coadă, privind către locul de unde se aud cotcodăcind găinile.

Zdreanță ne conduce bucuros.

Înconjurăm casa, poposim o clipă în liniștea ei, admirăm tufele verzi, povara înmiresmată și, în tăcere, ascultăm de undeva de departe glasul poetului :

„L-ați văzut cumva pe Zdreanță,
Cel cu ochii de faință ?"

Plecăm tîrziu, cu greu, lăsînd în urmă „farmecul Mărțișorului", dar ducînd cu noi frumoasa poezie.

Scanned with OKEN Scanner

Lecția poate fi organizată și în alt fel

Se pornește de la analiza desenelor. Cîțiva elevi sînt puși să prezinte ce au vrut să redea prin desenul respectiv, ce momente din pregătirea și încheierea acțiunii nu au fost prinse în planșă.

Învățătorul se adresează clasei :

— Dacă în loc de culoare am folosi cuvinte, care sînt etapele acțiunii ?

Fiecare elev își întocmește, individual, un plan. Se citesc cîteva planuri și se fac corecturile necesare.

— Apoi, prin activitate independentă, se trece la elaborarea compunerii.

— *Analiza compunerilor* — conținutul compunerilor analizate se apreciază în funcție de planul de idei întocmit de elevii respectivi.

Scanned with OKEN Scanner

PLAN DE LECȚIE
(schiță orientativă)

Subiectul : „În grădină.“
Felul compunerii : compunere după desene proprii.
Obiective : — să redea conținutul unui desen folosind limbajul literar ;
— să-și îmbogățească limbajul cu cuvinte și expresii noi ;
— să folosească și să creeze expresii deosebite cu care să-și coloreze compunerea ;
— completarea din imaginație a desenului.

Desfășurarea lecției

1. *Exerciții pregătitoare.* Să se completeze expresiile :
alb ca .....
luminos ca .....
rotund ca .....
2. *Anunțarea subiectului.* Li se reamintește elevilor că vor lucra o compunere după lucrările executate de ei în ora de desen.
3. *Analiza desenelor.* Se privesc desenele în tăcere. În aceste desene, copiii au redat aspecte din grădina de legume, într-o zi de primăvară.

Observarea desenului de către elevi este dirijată de următoarea conversație :
— În ce anotimp ne aflăm ?
— De unde se vede acest lucru ?
— Cum e cerul ?
— Ce putem spune despre soare ?
— Ce se întîmplă cu pomii, plantele, gîzele ?
— Ce munci agricole fac oamenii în grădină ?
— Cine îi ajută ?
— De ce lucrează toți cu voie bună ?
4. *Alcătuirea planului compunerii.* Învățătorul cere elevilor să-și localizeze acțiunea și să dea nume personajelor. Apoi se trece la elaborarea ideilor pentru plan.
— Despre ce vom vorbi în introducere ?

Scanned with OKEN Scanner

(Despre timpul și locul în care se desfășoară acțiunea redată în desen.)

— Ce vom arăta în cuprins ?

(Vom descrie grădina, munca oamenilor, ajutorul dat de copii.)

— Cum vom putea încheia lucrarea ?

(Arătînd că munca e folositoare, că aduce bucurii oamenilor, că, muncind, avem o viață îndestulată etc.).

Se sintetizează ideile astfel :

1. Primăvara a pătruns în grădina de legume.
2. Oamenii muncesc în grădină.
3. Copiii dau ajutor.
4. Munca aduce numai bucurii.

Copiii sînt puși să dezvolte toate punctele compunerii. Apoi, pe rînd, elevii vor reda introducerea, cuprinsul și încheierea lucrării.

Fiecare copil va vorbi cu propriul desen în față.

5. *Redactarea compunerii :* Înainte de a se trece la alcătuirea compunerii, li se reamintește elevilor despre ce grădină și despre ce oameni este vorba în desenele lor ; li se cere să-i numească, să folosească dialogul în vederea înviorării acțiunilor prezentate.

Elevii scriu compunerea cu desenul în față.

Se citesc, dacă timpul permite, 1—2 lucrări, se fac aprecieri și se evidențiază modul în care elevul respectiv a reușit să respecte și să redea conținutul desenului.

Redăm lucrarea unui elev din clasa a IV-a :

ÎN GRĂDINĂ

Este o frumoasă zi de mai.

Toți ai casei ne aflăm în grădina de legume : tata, mama, bunicii, eu și fratele meu. Ba a venit și Grivei, de parcă ar vrea să ne ajute.

Cerul este senin și albastru ca floarea de nu-mă-uita. Soarele își trimite raze strălucitoare peste toată grădina. Pomii și-au îmbrăcat hainele verzi, iar firele de iarbă se mișcă în bătaia unui vînticel călduț. Gîzele stau la soare, să se încălzească după o iarnă lungă.

În grădină toți muncim. Tata sapă. Bunicul greblează. Mama și bunica seamănă în niște șănțulețe bine aliniate. Eu ud cu stropitoarea și-l urmăresc pe fratele meu, Andrei, care dă cu var pe trunchiurile pomilor.

— Vezi să nu dai tot varul pe jos, Andrei, spune tata.

— Vom avea legume și zarzavaturi din belșug — spune bunicul.

— Așa e bine — îi răspunde tata. Numai cine muncește știe cît de folositoare e munca pentru om.

Scanned with OKEN Scanner

COMPUNERI PE BAZA OBSERVAȚIILOR ȘI IMPRESIILOR ELEVILOR, A IMAGINAȚIEI ACESTORA

Aceste compuneri se bazează pe experiența proprie a elevilor și solicită atenția, memoria, spiritul de observație, imaginația etc. Se pot alege teme diverse, legate de anumite întîmplări trăite de elevi :

— din familie ;

— din jocurile și activitățile lor (excursii, adunări pionierești, fapte deosebite) ;

— sărbătorirea unor evenimente importante (1 Mai, 23 August, 30 Decembrie, Ziua pionierilor etc.).

În primele activități de acest fel se aleg teme comune pentru întreaga clasă, referitoare la probleme cunoscute de toți elevii (excursii, activitate pionierească etc.), deoarece îndrumarea dată de învățător este mai accentuată. Elevii trebuie deprinși ca din numărul de întîmplări și impresii să selecteze pe cele mai sugestive.

Cu timpul, în urma formării unor priceperi și deprinderi, temele se tratează de fiecare elev pe baza experienței proprii, chiar dacă titlul compunerii este același pentru întreaga clasă („La săniuș", „În timpul liber", „Alegerile pionierești").

În cazul în care observația, întîmplarea au avut loc cu mult timp în urmă, ele vor fi reactualizate prin folosirea unor imagini, fotografii, texte literare etc. (De exemplu : „Prima zi de școală", „Cînd am devenit pionier", „O furtună în munți", „Primăvara în pădure" etc.).

Tema aleasă trebuie să-i intereseze pe copii, să-i atragă, să fie formulată în așa fel încît să le trezească amintiri, să-i antreneze într-o activitate creatoare. Iată cîteva titluri de compuneri : „Recreația mare", „Ce să fiu", „Un joc plăcut", „O faptă pionierească", „O întîmplare hazlie", „Atunci am devenit pionier", „Ploaie de vară", „Vestitorii primăverii", „În vizită la sectorul zootehnic", „Pionieri în agricultură" etc.

Întrebările din etapa pregătirii compunerilor trebuie bine formulate, încît să readucă în mintea elevilor toate aspectele în legă-

Scanned with OKEN Scanner

tură cu întîmplările, evenimentele sau fenomenele la care au participat sau le-au observat și, totodată, să constituie un îndreptar pentru alcătuirea planului de idei.

În organizarea plimbărilor, vizitelor și excursiilor cu elevii este bine să se stabilească obiective care să vizeze și orele de compunere. În timpul observațiilor, de exemplu, elevii să fie puși să construiască o serie de expresii, pe care, apoi, să le folosească în compuneri.

Etapele realizării unor astfel de compuneri pot fi :

— reactualizarea observațiilor prin convorbiri orientative, completate cu imagini din albume, ilustrate, texte literare ;
— elaborarea, oral, a compunerii ;
— scrierea compunerii ;
— autocontrolul ;
— controlul și aprecierea lucrărilor.

Planul de idei al compunerii poate cuprinde :

Introducere : — Locul de desfășurare a evenimentului.
— Timpul (anotimpul, momentul din zi, cu o scurtă descriere).

Cuprins : — Începutul evenimentului.
— Desfășurarea evenimentului.
— Momente deosebite.

Incheierea : Sfîrșitul evenimentului (urmări, impresii, învățăminte, atitudini).

Scanned with OKEN Scanner

PLAN DE LECȚIE
(Schiță orientativă)

Compunere pe baza impresiilor și observațiilor elevilor

Subiectul : Prima zăpadă.
Obiective : — dezvoltarea gîndirii și imaginației elevilor ;
— îmbogățirea exprimării elevilor (se vor indica expresiile ce vor fi folosite în compunere).

Desfășurarea lecției

Discuții premergătoare
Învățătorul recită versurile :

A-nceput de ieri să cadă
Cîte-un fulg, acum a stat,
Norii s-au mai răzbunat
Spre Apus, dar stau grămadă
Peste sat.

G. Coșbuc — *Iarna pe uliță*

sau ghicitoarea :

Albă plapumă și moale
S-a întins pe deal, pe vale,
Iar cînd vine primăvara
Se topește plăpumioara.

Intrebări :
Despre ce anotimp este vorba în aceste versuri ? (despre iarnă).
Cînd am simțit cu adevărat că a venit iarna ? (Cînd a căzut prima ninsoare).
Anunțarea subiectului : Astăzi vom scrie o compunere cu titlul „Prima ninsoare". (Se scrie titlul la tablă.)

Scanned with OKEN Scanner

Stabilirea planului compunerii. Au loc discuții, pe bază de întrebări și răspunsuri, referitoare la : momentul dinaintea ninsorii, cum am observat că ninge, cum au reacționat copiii la primii fulgi, înfățișarea străzii sau a satului după ninsoare, gîndurile copiilor odată cu primii fulgi.

În timpul discuțiilor se formulează și ideile, care se scriu pe tablă, precum și expresiile ce se vor folosi în compunere (se poate apela la caietul-vocabular pentru selectarea unor expresii).

Planul de idei va cuprinde următoarele aspecte :

— Cum era cerul înainte de ninsoare.
— Cum am văzut primii fulgi de nea.
— Ce înfățișare a luat strada.
— Cum s-a manifestat bucuria copiilor.

Dezvoltarea planului (oral) (acest punct poate lipsi, dacă învățătorul găsește de cuviință).

La primul punct, elevii pot propune propoziții de felul :

„Cerul s-a întunecat. Soarele stătea ascuns după norii cenușii. Era ger".

La punctul al doilea :

Un elev : „Eram pe stradă. Plecasem să fac cumpărături. Deodată am simțit fulgi ușori care mi se topeau pe față".

Alt elev : „Eram în casă. Priveam întîmplător pe fereastră. Am observat cum, de sus, coborau bucăți mici de vată".

La punctul al treilea :

Un elev : „Ningea cu fulgi mari ca de vată".

Alt elev : „Fulgii mari se jucau de-a prinselea prin aer".

Alt elev : „Steluțe argintii se cerneau, îmbrăcînd pămîntul într-o mantie sclipitoare".

sau :

Un elev : „Totul era îmbrăcat în alb".

Alt elev : „Totul era ca de zahăr".

Alt elev : „Pomii păreau niște uriași cu brațe albe".

Alt elev : „Casele aveau cușme albe".

Învățătorul reține la tablă o serie de expresii deosebite. Se dezvoltă celelalte puncte. Se adună ideile și se formulează, oral, compunerea. (Dacă elevii au deprinderi formate, se poate renunța la acest moment.)

Scrierea compunerii

Elevii trec la redactarea lucrării individual, ținînd seama de indicațiile date. După terminarea lucrării, o recitesc pentru corectarea eventualelor greșeli.

Scanned with OKEN Scanner

Învățătorul ia caietele acasă la control și apoi, pe baza observațiilor făcute, se discută compunerile.

*
* *

Iată o compunere realizată de un elev din clasa a III-a :

PRIMA ZĂPADĂ

E iarnă. Afară e din ce în ce mai frig. Soarele nu se mai zăreşte. Cerul este acoperit cu nori plumburii.

Împreună cu ceilalți colegi ne îndreptăm spre școală.

— Ninge ! — strigă cu putere Vlăduț.

Privim cu atenție. De sus se cern fulgi mari și albi de zăpadă. Vin din ce în ce mai mulți. Privim cu plăcere dansul lor amețitor. Parcă sînt niște fluturași argintii care coboară pe pămînt. Îi urmărim, alergăm după ei, îi prindem în palme.

— Cît de frumos se așternpe pomi și pe case ! — spune Ionuț.

Pe fețele tuturor copiilor se citește o mare bucurie. Abia acum putem spune că a venit iarna cu adevărat.

În recreații ne-am făcut planuri cum vom merge cu săniuțele pe derdeluș.

Ca și celelalte anotimpuri ale anului, iarna vine aducînd cu ea multe bucurii oamenilor.

Altă variantă de lecție

Pentru că este vorba de prima zăpadă, se poate porni de la o compunere intitulată „Primul ghiocel", de exemplu.

— După citirea compunerii se trece la analiza ei (ideile dezvoltate, expresiile folosite, acțiunile, descrierile etc.).

Învățătorul — Recent, noi am asistat la apariția primei zăpezi. O să alcătuim o compunere în legătură cu acest eveniment, avînd ca model compunerea analizată.

— Alcătuirea planului compunerii.

— Elaborarea compunerii.

Scanned with OKEN Scanner

PLAN DE LECȚIE
(schiță orientativă)

Tema : Descrierea unui animal îndrăgit.

Subiectul : „Veveriţa".

Obiective : — dezvoltarea capacității de observare prin analiză și reținerea însușirilor caracteristice veveriței ;
— redactarea pe larg a observațiilor, respectîndu-se cele trei părți ale compunerii ;
— folosirea unor expresii ca : blănița ruginie și moale, ca un bulgăre de foc, ochi ageri.

Desfășurarea lecției

Discuția introductivă. Se va citi din cartea de citire, din lectura *Veverița,* fragmentul în care este înfățișat acest animal. Ca activitate independentă, elevii vor reciti fragmentul și vor scoate expresiile deosebite.

(Această activitate poate fi realizată și acasă.)

Expresiile vor fi comentate de către elevi și incluse în propoziții.

Urmează discuția colectivă asupra temei, în care învățătorul va urmări introducerea cuvintelor și a expresiilor noi. Această discuție ce vizează descrierea veveriței va putea urma planul :

— În ce împrejurări ați cunoscut-o ?
— Ce fel de animal este ?
— Unde trăiește ?
— Ce înfățișare are ? (blănița, cap, urechi, ochi, trup, coadă, lăbuțe)
— Cu ce se hrănește ?
— Cu ce se deosebește de celelalte animale ?
— De ce vă place acest animal ?

Planul va fi scris, din timp, pe tablă.

Scanned with OKEN Scanner

Redactarea compunerii. După discuția orientativă în care vor fi împrospătate cunoștințele elevilor despre veveriță, se va trece la scrierea compunerii. Elevilor li se va preciza că pot completa planul dat, sau pot inversa, dacă simt nevoia, ordinea unor puncte din plan. Scrierea începe după ce s-au făcut și cîteva exerciții de scriere cu ortograme, la alegerea învățătorului.

Verificarea lucrării de către fiecare elev.

Aprecierea lucrărilor. În aprecierea lucrărilor se va ține seama de respectarea părților compunerii și a propozițiilor, de parcurgerea integrală a planului, de corectitudinea scrierii și nuanțarea limbajului.

*
* *

Redăm compunerea elevei C. I. — clasa a III-a.

VEVERIȚA

În vara trecută am fost la bunicii mei care locuiesc în Olănești. Această localitate, fiind stațiune pentru odihnă și tratament, primește foarte mulți oameni.

Mă plimbam cu bunicul ; admiram poienile înverzite și pădurea cu frumusețile ei. Dar cel mai mult îmi plăcea să mergem acolo unde ne întîlneam cu Riri. Sub un brad înalt se afla o canapea. Ne așezam și loveam nucile, strigînd-o. Ea apărea îndată. Era mică și cu blănița roșcată și moale, ce apărea printre crengile copacilor ca un bulgăre de foc. Se apropia ușor de noi. Avea un cap mic, cu doi ochi ageri și două urechi ascuțite, avînd cîte un smoc de blăniță roșie în vîrfurile lor. Trupul era micuț și îmbrăcat în blăniță moale, iar coada stufoasă și-o purta cu mîndrie pe spate.

Îi întindeam nucile sau alunele. Ea le prindea cu lăbuțele din față, le ducea la gură și începea să le rontăie cu multă ușurință. Dacă se apropia cineva sau auzea un zgomot, ea se speria și fugea în bradul cel înalt, sărind cu multă ușurință de pe o creangă pe alta.

Imi place acest animal fiindcă este blînd și prietenos cu copiii.

O altă compunere redactată de un elev din clasa a IV-a, în care se compară două anotimpuri :

Scanned with OKEN Scanner

VARA ȘI IARNA

Vara și iarna sînt două din fiicele bătrînului an. Fiecare din ele este la fel de iubită de părintele lor.

Vara este cald. Soarele încălzește cu putere pămîntul. Grîul se leagănă în holde aurii, iar copiii își petrec vacanța la munte sau pe plajele însorite. Cerul este mereu senin, iar patria sărbătorește ziua de 23 August.

Iarna e frig. Cerul e acoperit cu nori cenușii. Soarele se arată arareori. Pămîntul e gătit cu o haină argintie și, așa frumos, așteaptă sosirea noului an. Copiii nu se mai satură de joc.

Mie îmi plac amîndouă anotimpurile fiindcă fiecare din ele are frumusețI deosebite, care ne încîntă.

Și iarna, și vara țara este frumoasă, iar oamenii o fac și mai frumoasă prin munca lor.

Scanned with OKEN Scanner

PLAN DE LECȚIE
(schiță orientativă)

Subiectul : Călătorie într-un stup.
Felul compunerii : Compunere liberă despre o întîmplare imaginară.
Obiective : — formarea deprinderii de a crea și reda întîmplări imaginare ;
— redarea acestor situații într-un limbaj adecvat ;
— dezvoltarea exprimării elevilor prin crearea unor expresii frumoase ;
— dezvoltarea imaginației creatoare.

Desfășurarea lecției

1. *Anunțarea subiectului.* Li se reamintește elevilor subiectul compunerii. Acesta a fost anunțat din timp, iar elevii au avut ca temă să se informeze despre viața albinelor și să-și alcătuiască un plan de idei în vederea elaborării compunerii.
2. *Discutarea și definitivarea planurilor de idei.* Elevii citesc ideile pe care și-au propus să le introducă în compunerile lor.

Se fac discuții asupra cîtorva planuri, discuții care au menirea de a stabili criterii de orientare pentru întreaga clasă.

În mare, planul trebuie să cuprindă ideile :
— Dorința de a călători într-un stup.
— Fapte petrecute în stup.
— Întoarcerea la realitate. Învățătura.

Deoarece fiecare elev are un plan propriu, nu se vor dezvolta punctele planului.

În schimb, înainte de redactarea lucrării este bine ca elevii să se informeze asupra unor aspecte din viața albinelor ; învățătorul întreabă clasa :

Cum poate ajunge un copil într-un stup ? Copiii pot găsi diverse soluții (S-a făcut Neghiniță, s-a transformat într-o albină, a visat cele povestite etc.).

Scanned with OKEN Scanner

Învățătorul va avea grijă să dezaprobe tendința unor copii de a împrumuta soluții gata-fabricate ; în felul acesta fiecare se va strădui ca lucrarea lui să nu semene cu celelalte.

3. *Redactarea lucrării.* Elevii tratează subiectul, individual, după planurile proprii. În timpul redactării lucrării, ei pot consulta și caietele de impresii sau alte materiale pregătite pentru ora de compunere.

Învățătorul trece printre bănci și citește cîteva compuneri în timpul elaborării lor. Dacă este cazul, cere unor elevi să refacă lucrarea în totalitate sau numai anumite părți care au fost mai puțin realizate.

4. *Discutarea și aprecierea compunerilor* se va face în ora destinată acestui scop.

Se au în vedere : conținutul lucrării, legătura permanentă dintre titlu și conținut, nota de originalitate, bogăția limbajului, așezarea în pagină, corectitudinea și vizibilitatea scrisului.

Redăm lucrarea unui elev din clasa a IV-a :

CĂLĂTORIE ÎNTR-UN STUP

Bunicul meu are prisacă. Ori de cîte ori mă duc la el îmi place să urmăresc albinele. Bunicul mi-a pregătit o mască potrivită, așa că le pot privi în voie.

Ce multe lucruri am aflat despre viața acestor insecte harnice !

Într-o seară i-am zis bunicului :

— Tare mult mi-ar plăcea să pot intra într-un stup ca să văd tot ce fac albinele.

Bunicul a zîmbit în așa fel încît am înțeles că este un lucru imposibil. El a început să-mi spună multe lucruri interesante despre viața stupului. Am adormit.

Deodată ușa unui stup uriaș s-a deschis și o albină m-a poftit politicos înăuntru. Am intrat. Albinele erau îmbrăcate în țesături cu fire de soare.

Unele legănau copiii, altele îi hrăneau, unele zideau cămăruțe de ceară, altele aduceau polen.

Cele mai multe cărau miere în găleți.

Din cînd în cînd, albinele-paznici anunțau cîte ceva. Veștile ajungeau pînă în mijlocul stupului unde se afla matca. Ea urmărea toată munca din stup. Albina-paznic m-a condus pînă la matcă. Aceasta mi s-a adresat cu un glas foarte puternic :

Scanned with OKEN Scanner

— Am auzit că dorești să ne cunoști viața, ți-am satisfăcut dorința. Acum du-te repede la munca ta. Nu e timp de pierdut !

Nici nu știu cînd am ieșit din stup. O ușă s-a închis după mine. Am tresărit.

— Ce s-a întîmplat ? m-a întrebat bunicul. Dormeai așa de bine !

I-am povestit toată călătoria mea în stup.

Ce ființe harnice și ordonate !

Scanned with OKEN Scanner

COMPUNERI PRIN ANALOGIE

La această categorie de activități de creație se folosește ca material de sprijin o compunere model alcătuită de învățător sau de elevi din seriile anterioare.

Se impune ca lucrarea aleasă să fie cu adevărat model pentru elevi, atît în ceea ce privește forma, cît și conținutul. De asemenea, trebuie să dezvolte aceeași temă sau una asemănătoare cu cea pusă în discuția clasei.

După anunțarea subiectului lecției, se prezintă compunerea model. Se analizează, apoi, această lucrare din punctul de vedere al structurii și conținutului. Elevii pot reține modele de introducere, de încheiere etc., recomandîndu-li-se să se îndepărteze mai mult sau mai puțin de modelul dat, în funcție de experiența lor, de imaginația creatoare, de capacitatea de orientare.

Avînd în vedere nivelul de pregătire al elevilor, după analiza compunerii model se poate trece la elaborarea în scris a compunerii cu titlul stabilit dinainte sau se întocmesc oral unele variante de compunere.

Dînd ca model, de exemplu, lucrarea „Prima călătorie cu avionul", învățătorul poate cere copiilor să redea impresii despre o călătorie cu : vaporul, trenul, barca etc. Sau, după prezentarea lucrării „O faptă pionierească", unde se arată cum cîțiva pionieri au stins un incendiu în pădure, învățătorul sugerează ca loc de desfășurare a unei alte fapte pionierești școala, familia, strada, magazinul etc., în scopul realizării unor compuneri asemănătoare ca realizare, dar cu conținut diferit.

În momentul alegerii temei și stabilirii titlului lucrării este neapărat necesar ca învățătorul să se asigure că fiecare elev a participat la asemenea activități sau că are cunoștințe din alte surse. Nu se poate stabili, de exemplu, ca temă obligatorie pentru toată clasa „Prima călătorie cu avionul", deoarece nu toți elevii au reușit să zboare cu avionul sau nu au avut de unde să primească informații în legătură cu acest moment.

* * *

Scanned with OKEN Scanner

Avînd ca model compunerea „Vulpea“, un elev a realizat următoarea lucrare :

VEVERIȚA

În vacanța de vară am fost la munte împreună cu părinții. Ne-am plimbat mult și am admirat frumusețile naturii.

Dar cel mai mult m-a impresionat prietenia care s-a legat între copii și Zvîrluga.

Zvîrluga era o veveriță mică și neastîmpărată care-și avea scorbura într-un brad înalt și fălos.

Cum auzea că o strigăm îmbiind-o cu nuci sau alune, îndată și apărea.

Avea un corp mic și o coadă lungă și stufoasă, pe care o ținea frumos ridicată. Blana ei era roșcată așa cum este pădurea către sfîrșitul toamnei. Avea un cap mic cu două urechi ca doi mugurași, doi ochi ageri și patru lăbuțe. Cu cele din față ținea alunele, pe care le rontăia cu multă plăcere. Dispărea ca o nălucă și iar apărea pe altă cracă.

Și acum mă gîndesc la ea cu multă plăcere.

Scanned with OKEN Scanner

PLAN DE LECȚIE
(schiță orientativă)

Obiectul : limba română — compunere.

Subiectul : „Veverița“ (compunere prin analogie).

Obiective : — să observe însușirile caracteristice ale animalului ales pentru descriere ;
— să diferențieze și să desprindă esențialul din noianul de observații ;
— să folosească în mod creator modelul oferit, desprinzînd părțile unei compuneri, proporția între aceste părți, stilul ;
— să folosească un limbaj literar și să prezinte descrierea într-o ordine firească, logică.

Desfășurarea lecției

1. *Momentul organizatoric.* Pregătirea clasei pentru ora de compunere.

2. *Discuții pregătitoare.* Învățătorul prezintă ghicitoarea :

Jucăușă flacără
Prin copaci se cațără,
oare cine-i ?

Intrebări : De ce i se spune veveriței „flacără jucăușă“ ? Unde trăiește veverița ?

Invățătorul prezintă în fața clasei o veveriță împăiată sau o planșă cu veverițe. Se dirijează observarea acesteia pe baza întrebărilor : Ce mărime are corpul ? Ce culoare are blănița ? Cu ce putem asemăna culoarea blăniței ? Ce se observă la cap ? Cu ce putem asemăna ochii ? Dar urechile ? Cum sînt lăbuțele ? La ce folosesc ? Cum este coada ? Cu ce o putem asemăna ? Cu ce se hrănește ? De ce ne place acest animal ?

Scanned with OKEN Scanner

3. *Activitatea independentă cu manualul.* Se cere elevilor să citească, în gînd, compunerea „Vulpea", oferită ca model de manual și se dau următoarele sarcini, care se vor rezolva după lectură :

a) stabiliți și delimitați cele trei părți ale compunerii ;
b) subliniați cuvintele și expresiile cu ajutorul cărora este descrisă vulpea ;
c) observați ordinea în care se face descrierea unui animal ;
d) rețineți modelul de introducere și de încheiere, folosiți-l sau căutați altul nou ;
e) stabiliți planul compunerii, ajutîndu-vă de compunerea oferită ca model.

Se discută cu toată clasa modul cum au soluționat punctele *a*, *b*, *c*, după care se prezintă cîteva posibile variante pentru punctul *d* ; se citesc cîteva planuri de compunere și se discută.

Cu unele colective de elevi se elaborează oral compunerea.

4. *Redactarea lucrării.* Se trece la scrierea compunerii. Învățătorul recomandă elevilor să se folosească și de alte materiale ajutătoare, care au fost pregătite pentru această compunere (manual, carnet vocabular etc.).

5. *Autocontrolul.*

Compunerea se discută în următoarea oră.

Notă :

Compunerea model poate fi oferită nu numai de manual, ci și de către învățător sau chiar de cei mai buni dintre elevii seriilor precedente. (Orice învățător trebuie să aibă asemenea modele.)

Scanned with OKEN Scanner

COMPUNERI CU ÎNCEPUT DAT

Activitățile de acest fel au un grad mai mare de independență, venind în sprijinul elevilor doar cu începutul compunerii pentru a-i orienta în ordonarea ideilor în legătură cu o temă aleasă.

Inceputul dat va trebui să fie conceput în așa fel încît să stimuleze imaginația copiilor și să le sugereze mai multe posibilități de continuare.

De exemplu :

1. „E prima zi de vacanță.

Elevii clasei a III-a merg în tabără la Bușteni. Iată-i nerăbdători în gară.

— Dar unde e Bogdan ? întreabă Sorin.

Nimeni nu știe ce e cu el. Trenul trebuie să sosească".

. . . . . .

2. „Ninge. Ionel merge grăbit după cumpărături. În fața lui un bătrîn se îndreaptă spre farmacie. Bătrînul își scoate batista și-și șterge ochelarii aburiți. Îi cade ceva din buzunar".

. . . . . .

Organizarea lecțiilor cu astfel de temă se diferențiază de la clasă la clasă și de la colectiv la colectiv. De obicei, la clasa a II-a compunerile cu început dat se realizează oral, iar la clasele a III-a și a IV-a, în scris. În toate situațiile se prezintă la tablă sau pe o planșă un început de compunere. De aici, activitatea se diferențiază. La un colectiv de elevi cu mai puține deprinderi în alcătuirea compunerilor se formulează, după începutul dat, un șir de întrebări al căror răspuns reprezintă, de fapt, continuarea acțiunii. Prin acest procedeu se insistă mai mult asupra însușirii tehnicii de elaborare a compunerii, dar este mai puțin stimulată imaginația copiilor. La un alt colectiv de elevi, cu un nivel de pregătire mai ridicat, în locul întrebărilor, se alcătuiește un plan de idei care să sintetizeze cuprinsul și încheierea compunerii și se formulează oral variante de continuare a lucrării. Etapa respectivă poate fi parcursă cu întreaga

Scanned with OKEN Scanner

clasă, sub îndrumarea învățătorului, pe grupe de elevi sau individual. În clasa a IV-a, în special, fiecare elev își alege conținutul după propriul său plan.

Pentru compunerea „O faptă bună", de exemplu, se dă începutul :

„Mama a trimis pe Ileana și Răducu în pădure să culeagă ciuperci. Cînd au ajuns la marginea pădurii, au văzut casa pădurarului în flăcări și au auzit strigăte de ajutor".

. . . . . .

Acțiunea poate continua în mai multe feluri :

„Copiii au fugit către casa pădurarului, în timp ce fata acestuia venea dinspre sat cu ajutoare. Împreună s-au luptat cu focul. Pădurarul le-a mulțumit călduros. După cele întîmplate, Ileana și Răducu au mers în pădure să culeagă ciuperci. Soarele părea ca un bulgăre de aur. Parcă strălucea mai tare fiind bucuros de fapta copiilor..."

L. D. — clasa a IV-a

sau

„Într-o clipă ei au fugit în sat după ajutor. Atunci sătenii au sărit cu mic cu mare să stingă focul. Ei au găsit casa arzînd și pe soția pădurarului în ogradă, țipînd că i-a rămas copilul înăuntru. Răducu a găsit un loc pe unde să se strecoare în casă. A intrat acolo și a găsit un copil de numai trei anișori. L-a învelit într-o pătură ca să nu-l atingă focul și a ieșit tot atît de repede cum a intrat. Soția pădurarului n-a mai putut de bucurie cînd și-a văzut copilul, mai-mai să uite de paguba pricinuită din cauza focului. Sătenii au continuat lupta cu focul. Au reușit să-l stingă repede și au salvat multe bunuri din gospodăria pădurarului.

Pădurarul le-a mulțumit cu multă căldură pentru fapta lor atît sătenilor, cît și, mai ales, celor doi copii, Ileana și Răducu".

L. C. — cl. a IV-a

Scanned with OKEN Scanner

PLAN DE LECȚIE
(schiță orientativă)

Subiectul : O întîmplare.
Felul compunerii : Compunere cu început dat.
Obiective : Să învețe să facă legături logice între părțile unei compuneri :
— să respecte proporțiile între părțile compunerii ;
— folosirea corectă a dialogului ;
— îmbogățirea și activizarea vocabularului.

Desfășurarea lecției

1. *Exerciții pregătitoare :*

a) Așezarea cuvintelor într-o propoziție.
Se dau, la tablă, cuvintele :
— strălucește, pe bolta, soarele, albastră, puternic ;
— repede, meu, mergea, spre, colegul, școală.

Li se cere elevilor să așeze în așa fel cuvintele, încît să rezulte cîte o propoziție.

b) Dezvoltați propoziția : Vîntul suflă.

2. *Anunțarea subiectului.* Elevii sînt anunțați că vor lucra o compunere cu început dat.

3. *Conversația pregătitoare.* Se citește, în gînd, începutul dat : „Sorin și Ana și-au terminat lecțiile. Se gîndesc ce să facă.
— Ce-ar fi să mergem la bunica ? întreabă Sorin".
Se citește cu voce tare introducerea.
Învățătorul cere elevilor să se gîndească ce ar putea scrie în continuare.
Sînt ascultate părerile mai multor elevi :
a) „Ana este de acord. Se duc la bunica. Bunica este bolnavă. Copiii fac treabă. Bunica e mulțumită. Părinții îi laudă".
sau :
b) „Pleacă spre bunica. Pe drum se gîndesc să se ducă la grădina zoologică. Întîrzie. Părinții îi ceartă".
Se stabilesc cele două variante de plan :
a) În situația în care copiii se duc la bunica.

Scanned with OKEN Scanner

b) În cazul în care copiii se abat din drum.

Pentru varianta *a*) se stabilesc ideile :

— Copiii pleacă spre casa bunicii.
— Bunica își așteaptă nepoții.
— Ei dau ajutor bunicii.
— Bunica e mulțumită.
— Părinții laudă fapta cea bună.

Pentru varianta *b*) se stabilesc ideile :

— Copiii pleacă spre bunica.
— Ei se abat din drum.
— Au loc întîmplări neprevăzute.
— Ei au tras învățăminte din aceste întîmplări.

Elevii pot dezvolta unul din cele două planuri alcătuite în clasă și, în funcție de conținut, își aleg singuri titlul compunerii. Dacă este nevoie, se dezvoltă oral fiecare plan.

4. *Redactarea lucrării*. Elevii trec la scrierea compunerii.

Învățătorul îi va atenționa să nu povestească cu cuvintele celor care au prezentat, oral, compunerea. Li se recomandă folosirea dialogului și respectarea alineatelor.

Învățătorul urmărește modul cum scriu elevii.

După autocontrol, se citesc 1—2 compuneri.

Se apreciază conținutul, logica și aspectul lucrării. În ora destinată discutării lucrării se fac referiri la greșelile tipice de scriere. Se fac exerciții de scriere corectă.

Redăm una din lucrările realizate de elevi.

O FAPTĂ BUNĂ

Sorin și Ana și-au terminat lecțiile. Se gîndesc ce să facă.

— Ce-ar fi să mergem la bunica ? întreabă Sorin.

— Și eu mă gîndeam la același lucru, răspunde bucuroasă Ana.

Ei scriu un bilet părinților prin care îi anunță de hotărîrea luată.

Iată-i în drum spre casa bunicii.

— Ce-o fi făcînd oare bunica ? se întreabă Ana.

— Se va bucura mult cînd ne va vedea — adaugă Sorin.

Din vorbă în vorbă, iată-i ajunși în fața porții. Privesc în grădină. Bunica muncește de zor. Copiii aleargă spre ea. Îi iau grebla din mînă.

— Acum vom munci noi ! Trebuie să te odihnești !

Sorin greblează, Ana udă straturile și treaba merge repede. Bunica zîmbește mulțumită.

Acasă, ei au povestit cum au ajutat-o pe bunica și părinții au fost bucuroși de fapta lor frumoasă.

Scanned with OKEN Scanner

COMPUNERI CU SFÎRȘIT DAT

La fel ca celelalte activități de creație, compunerile cu sfîrșit dat contribuie la dezvoltarea exprimării elevilor, a gîndirii și imaginației creatoare. Pe lîngă problemele de limbă care le urmărește, acest gen de compuneri pune pe elevi în situația de a căuta acțiuni diferite care să conducă la același sfîrșit.

Partea finală a compunerii trebuie aleasă cu grijă, în așa fel încît să sugereze acțiuni cunoscute de elevi din experiența proprie, din textele literare etc. De exemplu :

„Am sărit și noi în ajutor. Cu greu l-am stins.

De atunci a învățat că nu trebuie să se mai joace cu focul".

sau

„După această întîmplare am înțeles mai bine proverbul : Cine aleargă după doi iepuri nu prinde nici unul."

sau

„După cele spuse de colegi a plecat capul și a tăcut.
Ne-am dat seama cu toții ce înseamnă puterea colectivului".

„Sfîrșitul" compunerii îmbracă diferite forme. De exemplu, așa cum am mai arătat, el poate fi un proverb sau o zicătoare. În funcție de nivelul clasei sau al grupei de elevi, acest enunț este de întindere mai mare sau mai mică. De exemplu, sfîrșitul „De atunci am rămas bun prieten cu Eugen" sugerează mai multe variante de acțiuni care se pot desfășura la școală, pe stradă, în pădure, la scăldat etc. Dacă sfîrșitul dat este ceva mai dezvoltat : „Printre copiii care voiau să se mute cu Eugen în bancă eram și eu. Dintre toți, tovarășa m-a ales pe mine să-l ajut. De atunci am rămas bun prieten cu Eugen", acțiunea este în oarecare măsură limitată. Ea se petrece în clasă și se referă la sprijinul la învățătură care trebuie să i se acorde lui Eugen.

In primele activități de acest fel se urmărește orientarea elevilor în alegerea acțiunii și înlănțuirea logică a faptelor. Pentru aceasta ei pot fi sprijiniți cu o serie de întrebări care sînt scrise din

Scanned with OKEN Scanner

timp pe tablă, pe o planșă, sau care se adresează elevilor în timpul discuțiilor pregătitoare. Răspunsul la întrebări constituie introducerea și cuprinsul compunerii.

După aceste exerciții se renunță la setul de întrebări și se trece la alcătuirea planului de idei pentru primele două părți ale lucrării și la elaborarea, oral, a acesteia. Și aici, primele planuri se alcătuiesc cu întreaga clasă, sub îndrumarea învățătorului, după care, cu timpul, devin activități independente.

La clasa a IV-a, la un colectiv de elevi cu deprinderi formate în elaborarea compunerii, se prezintă doar sfîrșitul dat, și elevii parcurg individual celelalte etape.

Titlul lucrării se stabilește de la începutul lecției, după elaborarea, oral, a compunerii sau în momentul în care se trece la scrierea acesteia.

* * *

Pentru ca elevii să-și însușească tehnica elaborării fiecărei părți a compunerii : introducere, cuprins și încheiere, se pot combina diferite activități prezentate pînă acum. Astfel, se dau cuprinsul și încheierea unei compuneri și se stabilește cu elevii ce introducere ar putea avea. Sau se dau introducerea și încheierea acțiunii, iar elevii să elaboreze variante ale „cuprinsului" compunerii. Și, desigur, dacă se prezintă introducerea și cuprinsul lucrării, elevii au de stabilit diferite modele de sfîrșit. De fiecare dată se insistă asupra conținutului fiecărei părți a compunerii, volumul ei în comparație cu celelalte, informația care s-o cuprindă obligatoriu etc.

Exemplu :

Introducere : „Ziua e pe sfîrșite. De pe terenul de joacă se aude larmă mare.

— A fost gol !

— Ba nu !

— Ba a fost ! A fost ! A fost !"

. . . . . .

Sfîrșit : „Se privesc împăcați. Abia acum înțeleg de ce trebuie respectate regulile jocului.

Ce multe am învățat din această întîmplare !"

In altă variantă, se dă un moment din o acțiune și sfîrșitul ei.

Un moment din acțiune

. . . . . .

„Priveam neliniștit în jur. Încotro să mă îndrept ?
Pădurea părea nesfîrșită".

. . . . . .

Sfîrșitul întîmplării

„...Ce teamă mi-a fost ! Nu voi mai repeta niciodată această greșeală".

În acest caz elevii își imaginează un început al întîmplării, desfășoară apoi acțiunea, trecînd prin momentul dat, și o încheie conform ideii sugerate pentru sfîrșit.

Scanned with OKEN Scanner

PLAN DE LECȚIE
(schiță orientativă)

Subiectul : O întîmplare.
Felul compunerii : Compunere cu sfîrșit dat.
Obiective : — formarea deprinderilor de a dezvolta fiecare parte a compunerii ;
— respectarea proporțiilor între părți ;
— găsirea celui mai potrivit conținut prin parcurgerea drumului invers (de la sfîrșit către cuprins și introducere).

Desfășurarea lecției

1. *Exerciții pregătitoare :*

a) Găsiți cît mai multe substantive care încep cu litera „a".

b) Alcătuiți propoziții cu patru din aceste substantive.

2. *Anunțarea subiectului.* Elevii sînt anunțați că vor lucra o compunere cu sfîrșit dat. Sfîrșitul compunerii este scris pe tablă :

„De atunci iubesc și mai mult animalele".

Pentru elevii cu mai puține deprinderi în elaborarea compunerilor, sfîrșitul dat poate fi mai dezvoltat :

„Dar el se ținea tot după mine, bucurîndu-se nespus că mă are prieten.

L-am luat acasă.

Ce fericit este !

De atunci iubesc și mai mult animalele".

Elevii citesc în gînd sfîrșitul compunerii.

3. *Alcătuirea planului.* Li se cere elevilor să redea întîmplări cu animale, cărora să li se poată potrivi sfîrșitul dat.

Elevii redau diverse întîmplări. Ei sînt ajutați să le selecteze pe cele mai potrivite.

Se stabilește, în mare, planul lucrării :

— *Introducere :* Locul și timpul întîmplării.

— *Cuprins :* Povestirea faptelor, în ordine.

Scanned with OKEN Scanner

— *Încheiere :* „De atunci iubesc și mai mult animalele".

Se dezvoltă, oral, fiecare parte a compunerii.

Deși sfîrșitul este același, primele două părți ale lucrării se vor diversifica în funcție de întîmplările trăite și de imaginația copiilor.

4. *Redactarea lucrării.* Elevii redactează lucrarea individual, dezvoltînd fiecare idee a planului.

După autocontrol se citesc cîteva lucrări și se fac aprecieri.

Redăm una din lucrările elevilor :

CĂȚELUȘUL ȘCHIOP

Într-o zi mă întorceam spre casă. Drumul trece prin livada școlii.

Într-un colț, sub un pom, am văzut un cățel. M-am apropiat de el. Tremura. Privindu-l cu atenție am văzut că era lovit la un picior.

Ar putea să moară de foame, am zis în gîndul meu. I-am așezat un culcuș moale și i-am adus mîncare de acasă. Din zi în zi mînca mai bine.

Timp de o săptămînă nu a mers. Sărmanul ! În a opta zi, cînd am venit, l-am găsit foarte vesel. Mă aștepta. M-a condus pînă în poarta școlii.

La prînz i-am spus :

— E timpul să te întorci la ai tăi !

Dar el se ținea tot după mine, bucurîndu-se nespus că mă are prieten.

L-am luat acasă. Ce fericit este !

De atunci iubesc și mai mult animalele.

Altă variantă de lecție

— Se citește sfîrșitul dat, de mai multe ori.

— Se pune întrebarea : Ce acțiuni pot duce la acest sfîrșit ?

— Se ascultă 2—3 propuneri.

— Se alege una la care se formulează și introducerea.

— După modelul respectiv, fiecare elev trece la elaborarea variantei proprii, delimitînd cele trei părți ale compunerii.

Titlul se stabilește înainte sau după alcătuirea compunerii.

Scanned with OKEN Scanner

COMPUNERI CU CUVINTE DE SPRIJIN

Așa cum arată și denumirea, elevii primesc un număr de cuvinte ca sprijin pentru elaborarea compunerii. Cuvintele date trebuie să sugereze o acțiune, o întîmplare cunoscută de elevi. Ele vor fi date în ordinea în care apar în lucrare. Este bine să fie stabilite în așa fel încît să poată fi folosite în toate părțile compunerii (introducere, cuprins și încheiere). Dacă învățătorul urmărește ca aceste cuvinte de sprijin să fie utilizate doar în cuprinsul lucrării, el avertizează elevii în momentul în care trece la citirea lor.

Lecția începe cu citirea cuvintelor scrise pe tablă. Învățătorul trebuie să se convingă de faptul că toți elevii cunosc aceste cuvinte. Apoi, fiecare elev caută în mod independent legături logice între cuvinte. Momentul următor se poate desfășura în mai multe feluri. Astfel, se formulează propoziții cu cuvintele date sau cu grupe de cuvinte, se scriu pe tablă, se citesc din nou și se completează cu alte structuri care întregesc desfășurarea acțiunii. În continuare, construcțiile se ordonează după logica de organizare a lucrării. În alte situații, cuvintele se dau ordonate pe părți ale compunerii, pe care elevii le dezvoltă în ordinea cunoscută. Cu unele colective de elevi, după citirea cuvintelor se poate trece la elaborarea, oral, a compunerii.

Înainte de scriere se va stabili titlul compunerii.

De exemplu, se dau cuvintele : toamna, deschiderea școlilor, ne-am hotărît, ajutor, munceau, stup, strălucea, curățenie, bucuroși, frumoasă. Ele pot fi ordonate și în alt fel.

— *Introducere :* toamnă, deschiderea școlilor ;

— *Cuprins :* ne-am hotărît, ajutor, munceau, stup, strălucea, curățenie ;

— *Incheiere :* bucuroși, frumoasă.

După citirea acestor cuvinte se poate deduce că acțiunea se desfășoară toamna, înainte sau după deschiderea școlii ; cineva s-a hotărît să ajute, să muncească încît ceva să strălucească de curățenie. În final, cei care au muncit erau bucuroși.

Scanned with OKEN Scanner

Căutînd firul logic al acțiunii, putem stabili, în continuare, că niște copii s-au hotărît să ajute la înfrumusețarea școlii, încît aceasta să strălucească de curățenie. După terminarea lucrului, ei erau bucuroși că școala arată frumos.

Se trece apoi la elaborarea, oral, a compunerii, cu mențiunea că trebuie folosite toate cuvintele date. De asemenea, se precizează că pot fi mai multe variante de prezentare a acțiunii. După ce se ascultă 1—2 variante, se stabilește titlul; de exemplu, la cuvintele date mai sus, „O faptă bună".

În continuare, elevii elaborează, în scris, lucrarea.

În final se poate obține o compunere de felul :

O FAPTĂ BUNĂ

Începuse toamna. Frunzele copacilor deveneau ruginii. Se apropia ziua deschiderii școlilor.

Toți copiii de pe strada noastră ne-am hotărît să trecem pe la școală ca să dăm o mînă de ajutor.

Aici erau și alți colegi mai mari care munceau de zor. Unii ajutau la bibliotecă, alții prin clase sau pe coridoare. Școala era un adevărat stup. După cîteva zile de muncă, întreaga clădire strălucea de curățenie.

În ziua de 15 septembrie toți eram bucuroși. Știam că școala e frumoasă datorită ajutorului dat de fiecare dintre noi.

Scanned with OKEN Scanner

PLAN DE LECȚIE
(schiță orientativă)

Compunere cu cuvinte de sprijin

Pe tablă sînt scrise cuvintele : iarnă, zăpadă, copii, veseli, derdeluș, Costică, căzut, haz, băieții, seara, ger, acasă.

Desfășurarea lecției

1. *Discuții introductive.* Învățătorul cere elevilor să citească, în gînd, cuvintele scrise la tablă. Se face o scurtă pauză. Un elev citește cu voce tare.

Învățătorul : Cu ajutorul acestor cuvinte vom întocmi o compunere. Despre cine vom vorbi ? (Despre copii.) Spuneți pe scurt ce vom povesti despre ei. (Cum se joacă pe derdeluș, Costică se răstoarnă de pe sanie și copiii fac haz.)

2. *Stabilirea conținutului povestirii :*

Învățătorul : Citiți în gînd primele două cuvinte (iarnă, zăpadă). Spuneți cînd se întîmplă acțiunea și încercați o scurtă descriere a anotimpului. (E iarnă. A nins cîteva zile în șir. Pretutindeni s-a așternut zăpada. Totul e alb.)

Învățătorul : Citiți mai departe următoarele 4 cuvinte (copii, veseli, săniuța, derdeluș) și formulați propoziții. (Toți copiii sînt veseli. Unii fac oameni de zăpadă, rostogolind bulgări uriași, alții încing cîte o joacă strașnică. Cei mai mulți își iau săniuțele și se îndreaptă spre derdeluș. Ce larmă ! Ce veselie ! Unii urcă îmbujorați, pe cînd alții alunecă la vale chiuind de bucurie.)

Învățătorul : Ce puteți spune în legătură cu următoarele cuvinte : Costică, haz, căzut ? (În timpul coborîrii, sania lui Costică s-a răsturnat. El a căzut. Iată-l cu nasul în zăpadă ! Cînd s-a ridicat, părul, obrajii și bărbia erau ca de zahăr. Toți băieții au făcut mare haz.)

Învățătorul : Cum putem încheia compunerea folosind ultimele 4 cuvinte : băieții, seară, ger, acasă ? (Băieții nu mai conteneau

larma. Nici nu știm cînd s-a înserat. Nimeni nu mai simțea gerul care ne pișca obrajii, nasul și mîinile. Dar seara ne învăluia tot mai mult cu mantia ei cenușie. Trebuie să ne întoarcem acasă, cu gîndul că a doua zi vom fi din nou împreună la derdeluș.)

3. *Stabilirea titlului lucrării.* Elevii pot face mai multe propuneri de titluri. Se vor reține cele mai bune : „Cu sania", „Pe derdeluș", „O întîmplare hazlie", „Bucuriile iernii" etc.

4. *Elaborarea, oral, a compunerii.* 1—2 elevi repovestesc pe baza cuvintelor scrise la tablă.

Învățătorul reține expresii formulate de elevi, notîndu-le la tablă, pentru a fi incluse în povestirile scrise.

5. *Scrierea compunerii.* Înainte de a începe redactarea lucrării, învățătorul face recomandările : să se dea nume copiilor, să se folosească dialogul, să se facă o scurtă descriere a derdelușului, a copiilor, a înserării, să se folosească cuvinte și expresii frumoase din cele învățate sau nou create de elevi.

In timp ce elevii lucrează compunerea, învățătorul trece printre rînduri, ajutînd elevii, răspunzînd unor întrebări.

6. *Autocontrolul*

Elevii citesc de două ori lucrarea. Sînt atenți la conținut, la semnele de punctuație, la ortografie, fac corectările necesare.

* * *

Compunerile sînt corectate acasă de către învățător și vor fi discutate într-o oră special destinată.

Scanned with OKEN Scanner

COMPUNERI CU PROPOZIȚII DE SPRIJIN

Propozițiile de sprijin îi orientează pe elevi în ordonarea ideilor pentru prezentarea acțiunii, dar, în același timp, le stimulează imaginația creatoare, contribuie la îmbogățirea exprimării. De aceea este necesar ca ele să fie prezentate în ordinea în care sînt folosite în compunere. La primele activități de acest fel se impune ca propozițiile date să fie ordonate după părțile compunerii. În cazul în care sînt cuvinte al căror sens este necunoscut elevilor, după citirea propozițiilor de sprijin se trece la explicarea lor.

Metodologia unor astfel de lecții este, în mare parte, la fel cu cea folosită la compuneri cu cuvinte de sprijin.

De exemplu, se dau trei propoziții :

— *Introducere :* un bătrîn trăia singur.

— *Cuprins :* cîțiva pionieri s-au hotărît să-l ajute.

Incheiere : recunoștința bătrînului e fără margini.

Pentru elevii mai puțin abilitați în elaborarea compunerilor se dau mai multe propoziții de sprijin.

In cadrul discuțiilor pregătitoare se formulează alte propoziții, se ordonează, se conturează desfășurarea acțiunii.

Cu unii elevi se alcătuiește un plan de idei și apoi se trece la dezvoltarea lui, folosind propozițiile de sprijin. Cu alții se poate trece direct la elaborarea, oral, a compunerii. În clasa a IV-a, la un colectiv mai bine pregătit, după citirea propozițiilor de sprijin, elevii parcurg în mod independent celelalte etape ale redactării compunerii.

Principalele momente ale lecțiilor în care compunerile se alcătuiesc cu sprijinul unor propoziții date sînt :

— citirea propozițiilor ; explicitarea cuvintelor necunoscute ;
— discuții în legătură cu subiectul compunerii ;
— întocmirea planului de idei ;
— alcătuirea compunerii (oral) ;
— scrierea compunerii ;
— autocontrolul ;
— controlul și aprecierea lucrărilor (se citesc 1—2 lucrări) ; aprecierea detaliată se realizează în ora special destinată, după verificarea acasă a lucrărilor de către învățător.

Scanned with OKEN Scanner

PLAN DE LECȚII
(Schiță orientativă)

Subiectul : Puiul cel Moțat.
Felul compunerii : Compunere cu propoziții de sprijin.
Obiective : — elaborarea unei compuneri pe baza unor propoziții date ;
— organizarea logică a propozițiilor în redarea unei acțiuni ;
— respectarea părților compunerii ;
— dezvoltarea limbajului.

Desfășurarea lecției

1. *Exerciții pregătitoare :*
   a) Găsiți substantive potrivite adjectivelor :
   albă, silitoare, limpede, albastră.
   b) Găsiți însușiri opuse pentru :
   frumos, harnic, bun, vesel.
2. *Anunțarea subiectului.* Elevii sînt anunțați că vor lucra o compunere pe baza unor propoziții de sprijin.
   Propozițiile sînt scrise pe tablă :
   — Un puișor nu asculta de cloșcă.
   — El se rătăcea adeseori.
   — Uneori o pățea și mai rău.
   — Mama și frații lui îl certau.
   — Era să-l mănînce uliul.
   — Puișorul a devenit ascultător.
3. *Alcătuirea compunerii* (oral). Elevii citesc propozițiile în gînd și apoi cu voce tare.

Discuții :

— Despre cine va fi vorba în compunere ?
(Despre o cloșcă și niște puișori, dintre care unul era neascultător.)

Scanned with OKEN Scanner

— Deci, ce putem spune în introducere ?
(În curtea casei, ieșise la soare cloșca cu puișorii ei.)
— Cum erau puișorii ?
(Puișorii erau ca niște ghemotoace galbene, de sulfină etc.)
— Unde ședeau puișorii ?
(Ei ședeau în jurul mamei lor.)
— De ce ?
(Ca să-i asculte sfaturile și să se poată păzi de primejdie.)
— Ce făcea unul dintre puișori ? Dați-i un nume.
(Numai Moțatul nu asculta de sfaturile mamei.
El se depărta de frații lui, spunîndu-le că nu se teme de nimic.)
— Ce a pățit ?
(S-a rătăcit, a căzut în apă și s-a întîlnit cu pisica, dar tot nu s-a învățat minte.)
— Ce-l sfătuia în fiecare zi mama ?
(Mama îl sfătuia să stea alături de ea, să nu se mai îndepărteze.)
— Cu cine s-a întîlnit într-o zi ? Cum s-a întîmplat ?
(Uliul zbura deasupra curții. Cloșca și-a chemat puișorii. Moțatul nu a auzit. El alerga după o gîză. Uliul era gata să-l prindă dacă nu striga Ionuț, băiatul gospodarilor.)
— Ce a făcut de atunci Moțatul ?
(Nu s-a mai depărtat de ai lui. A respectat sfaturile mamei. A devenit un pui ascultător etc.)
— Deci, cum vom încheia povestirea ?
(Să nu nesocotim sfatul părinților. Să ținem întotdeauna seama de sfatul celor mari. Sfatul bun trebuie ascultat etc.)

Se formulează compunerea, în întregime, de către 1—2 elevi.

Învățătorul notează la tablă cîteva expresii reținute din răspunsurile elevilor : ghemotoace aurii, aripă ocrotitoare, uliul întunecat etc.

4. *Redactarea compunerii*. Elevii trec la redactarea individuală a lucrării.

Învățătorul recomandă respectarea părților compunerii și folosirea unui limbaj potrivit, bogat în expresii ; de asemenea, reamintește unele reguli de ortografie și punctuație etc. El precizează că propozițiile date pot fi reformulate.

5. *Încheierea* În încheiere se citesc cîteva compuneri și se discută.

Se apreciază atît conținutul compunerii, cît și forma (la prima vedere).

Se citește o compunere-model. Se fac recomandări pentru completarea lucrării.

Redăm lucrarea unui elev din clasa a IV-a.

Scanned with OKEN Scanner

MOȚATUL

Într-o zi de primăvară, cu soare călduț, cloșca și-a scos ghemotoacele gălbui la plimbare.

Toți puișorii stăteau aproape de mama lor. Cloșca îi învăța cum să caute mîncarea și cum să se ferească de primejdii. Dar Moțatul, un puișor neascultător, umbla tot singur, departe de aripa ocrotitoare a mamei. Din această cauză, de cîteva ori s-a rătăcit. Ce disperat a fost ! Abia și-a găsit frățiorii.

Altă dată, plecînd singur pe potecă, a căzut într-o băltoacă. Abia a ieșit la mal.

Într-o zi era să-l mănînce un motan, care de mult îl tot urmărea.

Dar cel mai tare s-a speriat Moțatul atunci cînd a văzut ghearele și ciocul uliului. Ce aproape era de el ! Gata, gata să-l înhațe. Noroc cu Ionuț, băiatul gospodarilor, care a strigat. Uliul cel rău și întunecat a fost nevoit să renunțe la pradă.

Așa a învățat Moțatul că trebuie să asculte de sfaturile mamei.

Niciodată să nu nesocotim sfaturile oamenilor mari.

Scanned with OKEN Scanner

COMPUNERI LIBERE

După cum am văzut pînă acum, fiecare categorie de activitate ce se desfășoară în orele destinate acestui obiect vine în sprijinul însușirii de către elevi a tehnicii redactării compunerii. Rezultatele se observă în momentul în care se trece la elaborarea compunerilor libere, care influențează pozitiv gîndirea și imaginația creatoare, precum și capacitățile intelectuale ale elevilor.

Pentru a aborda cu succes compunerea liberă este necesar ca elevii să-și formeze anumite deprinderi de culegere și selectare a informațiilor, de ordonare a ideilor, de dezvoltare a acestora într-un limbaj corespunzător. Se înțelege că principala condiție este formarea unui vocabular bogat, nuanțat, corespunzător vîrstei. Toate acestea se formează, așa cum am arătat pînă acum, prin exerciții repetate.

Deși se numesc compuneri libere, la clasele I—IV mai este necesară încă, în unele momente, îndrumarea de către învățător, datorită faptului că elevii nu au o experiență prea mare, nu sînt în posesia prea multor informații, nu pot folosi cu ușurință limbajul impus de fiecare temă.

Ca și celelalte ore, cele de compunere liberă au etape pregătitoare, în care intervine învățătorul. Unul din aceste momente este stabilirea temei lucrării. Tema se fixează în funcție de cunoștințele elevilor, de deprinderile formate etc. De exemplu, nu se poate da ca temă pentru compunere „O plimbare prin București“ unor elevi din localități îndepărtate de capitală care nu au vizitat-o niciodată. Ei au informație despre București numai din textele literare, de la radio, televiziune sau din alte surse.

In fixarea temei se întîlnesc mai multe situații, și anume :

— tema se stabilește cu exactitate de la început de către învățător sau cu ajutorul elevilor (de exemplu : „La adunarea de alegeri pionierești“, „La muncă voluntară“, „Ajutor în gospodărie“, „Pionierii clasei pe lotul școlar“, „În vizită la sectorul zootehnic“ etc.) ;

Scanned with OKEN Scanner

— se dă un grup de probleme din care elevii să-şi aleagă tema preferată (de exemplu : „Din activităţile pioniereşti“, „S-a întîmplat într-o excursie“, „Am participat la muncă în gospodărie“, „O vizită la fabrică“ etc.) ;

Etapele elaborării compunerii libere sînt :

— culegerea şi selectarea informaţiei ;

— întocmirea planului de idei ;

— redactarea compunerii.

Culegerea şi selectarea informaţiei precum şi întocmirea planului de idei se pot realiza de elevi şi ca activitate independentă acasă. Pentru aceasta este necesar ca la o oră anterioară celei de redactare a compunerii să se formuleze sarcini în legătură cu acest lucru şi cu privire la temă. În cazul în care este necesară o îndrumare din partea învăţătorului, aceste etape se desfăşoară în clasă. Redactarea compunerii are loc în clasă sub supravegherea cadrului didactic. Dacă elevii nu reuşesc să încheie lucrarea în spaţiul de timp afectat lecţiei, ei continuă lucrul acasă.

Lucrările se strîng de către învăţător, se corectează şi se analizează într-o oră specială.

Pentru stimularea imaginaţiei creatoare a copiilor şi, în acelaşi timp, pentru a-i determina să prezinte în propoziţii ordonate logic ceea ce gîndesc, în practica şcolară, în special la clasa a IV-a, se folosesc compuneri despre întîmplări imaginare. Titlurile acestor lucrări se pot formula astfel : „Un vis neobişnuit“, „O călătorie extraordinară“, „În ţara furnicilor“, „Căsuţa din pădure“, „Sămînţa năzdrăvană“ etc. Este necesară o corelare a acestor lecţii cu cele de citire sau chiar cu lectura literară suplimentară, deoarece stimulează mult fantezia şi imaginaţia copiilor.

Scanned with OKEN Scanner

PLAN DE LECȚII
(schiță orientativă)

Subiectul : Compunere cu titlul : „O faptă care nu se mai repetă".

Felul compunerii : Compunere liberă.

Obiective : — să selecteze întîmplări în legătură cu o anumită temă și să le redea în scris ;
— să-și formeze deprinderea de a judeca anumite fapte ;
— să-și formeze deprinderea de a elabora o compunere liberă ;
— să-și formeze o exprimare clară și corectă.

Desfășurarea lecției

1. *Exerciții pregătitoare :*

a) găsiți însușirile cele mai potrivite pentru substantivele :
mamă .....
copil .....

b) găsiți însușirile cu sens opus la :
bun —
ascultător —
frumos —
vesel —

Această temă se execută în scris și independent și se corectează pe loc.

2. *Anunțarea subiectului.* Li se reamintește subiectul compunerii, anunțat din ora trecută, pentru a da elevilor posibilitatea să-și adune materialul.

3. *Conversația pregătitoare.* Învățătorul cere elevilor să redea, pe scurt, fapte din viața lor care cred că nu se mai repetă.

Elevii pot sugera o mulțime de asemenea situații. (Am mințit, nu am învățat, m-am purtat urît, nu am ascultat o povață, față în față cu ursul, singur în noapte etc.)

Scanned with OKEN Scanner

4. *Alcătuirea planului.* Învățătorul precizează că lucrarea se elaborează în urma stabilirii planului de idei. El cere elevilor să-și fixeze planul de idei avînd ca sprijin următoarele :

1. Locul și timpul cînd s-au petrecut faptele.
2. Redarea faptelor în ordinea desfășurării lor.
3. Consecințele întîmplării. Învățătura desprinsă.

Se citesc cîteva planuri și se fac observații.

5. *Redactarea compunerii.* Elevii scriu compunerea pe baza planului alcătuit.

6. *Autocontrolul.*

7. *Controlul unor lucrări.* În funcție de timpul disponibil, se citesc 1—2 planuri și lucrări și se discută pe marginea lor. Se apreciază conținutul lucrării, vocabularul folosit, ce învățăminte s-au desprins. Se fac recomandări pentru completarea lucrării.

Redăm lucrarea unui elev din clasa a IV-a :

ATUNCI AM SUPĂRAT-O PE MAMA

Eram în clasa I.

Nu începusem de prea multă vreme școala că se și legaseră între noi primele prietenii.

Intr-o zi cu soare blînd de septembrie, pe cînd frunzele copacilor se desprindeau ușor, așternîndu-se la pămînt, după terminarea lecțiilor nu am mai plecat direct acasă. Petrișor m-a invitat la el ca să-mi arate porumbeii.

Am ajuns acasă, am privit cu uimire aceste păsări încîntătoare, le-am dat de mîncare, ne-am jucat, fără să ne gîndim că timpul trece. Într-un tîrziu mi-am adus aminte de mama. Mi-am luat ghiozdanul și am plecat fugind spre casă.

In timp ce traversam strada, din cauza grabei, era să mă calce o mașină. Șoferul m-a certat rău de tot.

Cînd am ajuns acasă am văzut cît de neliniștită era mama și am înțeles ce fel de faptă am făcut. I-am promis că întîmplarea nu se va mai repeta și m-am ținut de cuvînt.

Scanned with OKEN Scanner

COMPUNERI-CORESPONDENȚĂ ȘI CU DESTINAȚIE OFICIALĂ

Compunerile-corespondență și cele cu destinație oficială, ca și altele dealtfel, au un mare rol în pregătirea pentru viață a copiilor ; aceștia simt nevoia să comunice, să-și dezvăluie gînduri, sentimente, atitudini etc.

Una din formele cele mai răspîndite de comunicare scrisă este *scrisoarea*. Însușirea tehnicii elaborării scrisorii este un obiectiv al lecțiilor de compunere din clasa a IV-a. Această categorie de lucrare se deosebește de celelalte prin faptul că dă posibilitatea să se manifeste mai pregnant personalitatea autorului.

Este necesar ca elevul să-și formeze deprinderea de a redacta o scrisoare nu numai pentru a transmite gîndurile sale unei alte persoane, ci pentru a-și însuși forma corespunzătoare care să-l facă să fie înțeles de cel cu care comunică.

Este cunoscut faptul că, în partea introductivă, autorul scrisorii îl pregătește pe cel ce urmează s-o primească pentru înțelegerea informației, face referiri la scrisorile anterioare sau la evenimentele care l-au determinat să-i scrie. În cazul în care adresantul este mai mare în funcție sau ca vîrstă decît autorul, începutul ca și întreaga scrisoare prezintă o notă mai accentuată de respect. Conținutul scrisorii este organizat în funcție de informația transmisă. Partea finală îmbracă diferite forme, determinate de natura mesajului (mulțumire, asigurare, revenire asupra unei probleme importante, o formulă prin care se manifestă convingerea că mesajul a fost bine înțeles, o referire la răspunsul așteptat etc.).

Pentru a-i face pe elevi să înțeleagă cum se elaborează o scrisoare, învățătorul va porni de la un model. Întrucît elevii clasei a IV-a trimit, de obicei, scrisori părinților, bunicilor sau prietenilor, este bine ca scrisorile-model să aibă același destinatar.

Analiza scrisorii-model începe cu forma acesteia : locul, în pagină, al datei și localității de unde se scrie, formula titlului, formula de încheiere, alineatul care marchează o nouă idee etc. Se trece apoi

Scanned with OKEN Scanner

la conținutul scrisorii, care se comentează pe părți : introducere, cuprins și încheiere. Se insistă asupra corectitudinii și exactității exprimării, asupra argumentelor aduse pentru susținerea unei idei, asupra prezentării esențialului. Pentru susținerea acestor aspecte se pot folosi fragmente din scrisori ale unor scriitori, poeți, oameni de cultură (de exemplu : scrisorile lui Ion Ghica către Vasile Alecsandri sau ale lui Ion Creangă către Mihai Eimenscu etc.).

În urma analizei se stabilesc o serie de criterii pe care trebuie să le îndeplinească o scrisoare. Se insistă asupra faptului că prezentarea estetică a scrisorii în formă și conținut reflectă respectul și considerația pentru cel care îi este adresată. Stilul folosit nu trebuie să fie greoi și neclar, ci plăcut, limpede, curgător.

În continuare, învățătorul împreună cu colectivul de elevi elaborează o scrisoare către un destinatar oarecare, insistîndu-se asupra fiecărei părți a acesteia.

Elaborarea în scris a scrisorii este activitatea independentă. În unele situații, pentru a se convinge în ce măsură elevii au înțeles cum se întocmește o scrisoare, învățătorul stabilește ca sarcină pentru tot colectivul să alcătuiască, de exemplu, o scrisoare, pe care o trimit, din tabără sau excursie, părinților rămași acasă. Se face o analiză a fiecărei lucrări și se revine asupra tehnicilor neînsușite suficient. Pe măsură ce elevii și-au format deprinderi de elaborare a unor asemenea lucrări, li se cere să întocmească o scrisoare la alegere. Controlul acestora se face cu multă atenție, se prezintă cele mai reușite lucrări, se arată de ce sînt reușite, se analizează greșelile, se stabilesc sarcini suplimentare.

Scrisoarea de felicitare este tot o activitate de creație. Tehnica elaborării unei astfel de lucrări se însușește de către elevi începînd cu clasa a IV-a. După cum se știe, scrisoarea de felicitare se trimite cu ocazia unor aniversări, a unor evenimente deosebite din viața omului. La vîrsta de 10 ani copiii simt nevoia să fie prezenți la aceste manifestări. Ei pot trimite scrisori de felicitare părinților, rudelor, prietenilor, tovarășei învățătoare etc.

Aceste lecții de compunere încep, de obicei, cu analiza unei scrisori de felicitare model. Se atrage atenția asupra locului unde se scrie localitatea și data redactării, asupra formulei de adresare, a conținutului și formei felicitării propriu-zise, precum și asupra formulei de încheiere. Se pot prezenta diferite variante pentru fiecare din aceste părți.

Formula de adresare capătă forme diferite în funcție de relațiile cu cel felicitat (dragă prietene, scumpul meu prieten, dragă tată, dragă mamă, dragă Cristina, stimată tovarășă învățătoare etc.). De asemenea, formula de încheiere se deosebește de la o situație la alta.

Scanned with OKEN Scanner

Dacă este vorba de felicitare între prieteni, aceasta poate avea forma : al tău prieten..., al tău frate..., fratele tău..., cu bucurie... etc. Dacă cel felicitat este mai în vîrstă și nu face parte din cei foarte apropiați, fiind, de pildă, tovarășa învățătoare, tovarășul director, scrisoarea de felicitare se încheie astfel : cu deosebit respect..., al dumneavoastră elev, Lucian Paicu (se scrie numele întreg) sau se trece doar numele, fără altă formulă (Andreea Petrică). Pentru asemenea destinatari nu este politicos să se treacă numele mic folosit de obicei în familie (de exemplu, Ada Grădinaru în loc de Adriana Grădinaru).

Scoatem în evidență faptul că, spre deosebire de scrisoare, felicitarea cuprinde cîteva propoziții mai scurte care se referă la evenimentul ce a determinat trimiterea felicitării și urările respective.

După cum se știe, elevii din clasele mici receptează mai greu o serie de reguli transmise fără demonstrații de aplicare a lor. De aceea, de la analiza felicitărilor-model se trece la elaborarea uneia cu întreaga clasă. De exemplu, fiecare dintre elevii clasei a IV-a cunoaște un copil din clasa a II-a care a fost primit în organizația de pionieri. Acest moment reprezintă un eveniment deosebit în viața elevilor, iar cel care a pășit în organizația pionierilor merită felicitat. Se poate scrie o felicitare de felul :

București, 14 decembrie 1981

Dragă Cristina,

Am aflat cu bucurie despre primirea ta în organizația pionierilor. Cred că ești foarte fericită. Îți urez să obții, în continuare, rezultate tot mai bune la învățătură și succese deosebite în activitatea pionierească.

Lucian

Felicitarea alcătuită oral de elevi cu sprijinul învățătorilor se scrie pe tablă și se citește de cîteva ori.

În continuare, clasa primește sarcina să elaboreze în mod independent o scrisoare de felicitare cu o temă dată de învățător sau la alegerea fiecăruia. După verificarea lucrărilor, se comentează variantele reușite, precum și cele cu unele neîmpliniri.

Sînt necesare unele precizări în legătură cu forma felicitării, cu scrisul, cu așezarea în pagină etc., care reflectă respectul pentru persoana căreia i se adresează. În cele mai multe cazuri, felicitarea se scrie de mînă.

Dintre compunerile cu destinație oficială, programa claselor I—IV prevede completarea formularului CEC de depunere. Nu se poate spune că această activitate stimulează spiritul de creativitate

al elevului. Formularul CEC impune respectarea strictă a regulilor de completare, am putea spune că nu admite creativitate. Totuşi, avînd în vedere că la vîrsta de 10 ani copiii pot fi depunători la CEC, completarea documentului respectiv trebuie cunoscută. Lecţiile în care se însuşeşte această tehnică au un caracter practic. Fiecare elev are pe bancă o foaie de depunere ; învăţătorul are un model pe tablă sau pe planşă. Se arată cum se completează fiecare rubrică în parte. În asemenea documente se foloseşte un scris citeţ.

In cadrul activităţilor pioniereşti, elevii clasei a IV-a întocmesc dări de seamă (oral) şi articole la gazeta de perete, la reviste. Considerăm că este bine ca tehnica elaborării acestor lucrări să se însuşească în cadrul orelor de compunere. Astfel, în unele lecţii să se întocmească, oral, dări de seamă ale detaşamentului de pionieri, arătîndu-se cum se dezvoltă fiecare parte a acestora :

— activităţile organizate de detaşament şi rezultatele obţinute ;
— lipsurile constatate în perioada respectivă ;
— măsurile care se vor lua pentru înlăturarea lipsurilor.

Precizăm că darea de seamă se poate structura şi pe probleme :

— situaţia la învăţătură ;
— starea disciplinară ;
— măsuri pentru etapa următoare etc.

Articolul la gazeta de perete sau la revista pentru copii este de fapt o compunere liberă ; deprinderile pentru elaborarea articolului se formează după metodologia prezentată pentru acest fel de compuneri.

Scanned with OKEN Scanner

PLAN DE LECȚIE
(schiță orientativă)

Obiectul : Limba română — compunere.
Subiectul : Scrisoarea.
Obiective : Să-și însușească tehnica elaborării scrisorii :
— așezarea în pagină ;
— folosirea limbajului corespunzător ;
— respectarea părților componente ale scrisorii.
Material ajutător : Modele de scrisori.

Desfășurarea lecției

1. *Momentul organizatoric* — Pregătirea clasei pentru lecția de compunere.
2. *Anunțarea subiectului* — Elevii sînt înștiințați că vor învăța să elaboreze o scrisoare. Li se va explica de ce este necesar să cunoască acest lucru.
3. *Convorbirea introductivă pe marginea modelelor*. Învățătorul prezintă cîteva modele de scrisori pe baza cărora elevii vor alcătui schema de redactare.

Se prezintă un model de scrisoare către părinți, a unui elev care se află în tabără.

Pentru exemplificare, în special pentru identificarea părților compunerii, se pot prezenta scrisori din corespondența lui Liviu Rebreanu. Iată o scrisoare către soția sa Fanny :

(Iași), joi, 1 nov. (1918)

Fănicule drag și scump,

După o despărțire de cîteva zile, în sfîrșit, pare că iar se face o legătură între noi. Ce trebuie să fie la București acuma, ce bucurie și ce entuziasm ! Dar și aici, o însuflețire fără margini. Visul cel mare s-a înfăptuit...

Scanned with OKEN Scanner

De acum cred că în cîteva zile sînt acasă. Tu să fii liniștită. Eu, cu cea dintîi ocazie, vin. Dacă se va găsi un prilej deosebit, cu automobilul, de pildă, voi veni și așa. Dacă nu, voi veni cu trenul, cu cel dintîi tren. Deci liniște, răbdare puțină. Altceva deocamdată nu este.

Sărutări multe, multe și revedere pe foarte curînd,

Liviu

În altă scrisoare, soția își manifestă bucuria fără margini în legătură cu apariția romanului *Ion* :

Techirghiol, 20 iulie 1920

Liviu meu,

Nici o emoție din viața mea nu poate egala vijelia de sentimente care m-a încercat la primirea vestei terminării lui Ion.

Zile și nopți, luni și ani, mi-ai împletit iubirea în sufletul tău, alături de acest Ion.

Aș vrea să-ți sărut mîna, care ani întregi, fără preget, în mijlocul bucuriilor și a grijilor, a așternut pe hîrtie, la comanda geniului tău, slovă lîngă slovă, ca să-mi dăruiești mie neasemuitul tău Ion.

Sunt mîndră !

Mîndria mea este atît de puternică, încît aș vrea să-ți trimet o scrisoare lungă, dar vai, sunt atît de neîndemînatică !

Tu ești acela care ai trezit în mine viață nouă.

Sunt însetată să citesc tot ce-mi dai.

Sunt ca pămîntul scorojit care primește ploaia sorbind-o cu toată lăcomia fierbințelii lui.

Liviu meu, aș vrea să fac pentru tine tot ce dorești și nu dorești.

. . . . . .

Îți mulțumesc.

Este oare o expresie mai potrivită, mai aleasă ?

Nu știu.

Știu doar că tu ai înțeles tot gîndul meu, tot sufletul meu, de aceea îți dăruiesc cu smerenie, pe veci, toată iubirea mea.

*Fanny**

Scrisorile se citesc, se scriu pe o planșă sau se proiectează.

Se poartă o scurtă discuție în legătură cu elaborarea scrisorilor prezentate ca modele :

— Cine a scris scrisoarea ? De unde reiese acest lucru ?

---

* Din Liviu Rebreanu, *La lumina lămpii*, București, Editura Minerva, 1981.

— Cui i-a fost adresată ? De unde știm ?
— Din ce localitate a fost scrisă și la ce dată ?
— De ce a scris elevul această scrisoare ?
— Cîte părți componente se disting în această scrisoare ?
— Ce cuprinde fiecare parte ?

Se prezintă elevilor un model schematic, care va sta tot timpul, cît ei vor elabora scrisoarea, în fața lor :

Locul, ziua, luna, anul

Formula de adresare
Introducere
Cuprins
Încheiere
Formula de încheiere.

Semnătura expeditorului

Învățătorul precizează elevilor că orice scrisoare are *introducere*, *cuprins* și *încheiere*. Formulele de introducere și de încheiere depind de relațiile dintre expeditor și destinatar, așa cum s-a văzut în modelele date.

In continuare, se cere copiilor să redacteze o scrisoare către părinți, în situația în care s-ar afla într-o tabără școlară.

Se fac precizările :

Formulele de adresare pot fi diverse (dragii mei, dragi părinți etc.).

Introducerea va cuprinde : scopul adresării scrisorii, momentele redactării.

Cuprinsul va îngloba : călătoria, instalarea, primele prietenii și impresii, întîmplări prezentate în ordine.

Prin formulări adecvate, cel ce scrie se va interesa de starea părinților, a bunicilor, a unui animal preferat, a unui prieten etc.

Formula de încheiere, ca și cea *de început* vor fi calde, apropiate, familiale, pentru a face plăcere celor care le citesc.

Dacă este cazul, se elaborează oral o scrisoare.

Se insistă asupra formei scrisorii (scris citeț, cu cerneală, fără pete și ștersături).

Se trece la redactarea individuală a scrisorii.

Dacă timpul permite, la sfîrșitul aceleiași ore, elevii vor fi învățați cum se scrie adresa pe plic ; dacă nu, se planifică în ora următoare. Pentru aceasta fiecare elev va avea un plic, iar la tablă va exista o planșă cu modelul mărit.

La sfîrșitul orei se poate obține o scrisoare de felul celei care urmează :

Scanned with OKEN Scanner

Sinaia, 12.IV.1981

Dragi părinți,

Am ajuns cu bine la Sinaia și mă grăbesc să vă scriu cum am călătorit și care sînt primele impresii.

Drumul a fost încîntător. Am admirat priveliștile prinse din fuga trenului și am cîntat tot drumul. În gară am fost așteptați și conduși către vile. Grupul nostru locuiește la hotelul Silva. Camerele sînt curate și primitoare.

Avem un program plăcut și vom face multe excursii. Chiar mîine plecăm la cota 1400. Am legat prietenii cu cîțiva copii din țară, cu care voi face schimb de vederi pentru albumul meu.

Mă gîndesc la toți ai casei și să știți că voi ține seama de sfaturile date.

Vă sărut cu drag,
Sorin

Scrisoarea se apreciază din perspectiva cerințelor formulate la începutul orei.

Scanned with OKEN Scanner

PLAN DE LECȚIE
(schiță orientativă)

Subiectul : Elaborarea articolului pentru Gazeta de perete sau pentru o revistă.

Obiective :
- să-și însușească tehnica elaborării articolului ;
- să-și formeze deprinderi ca :
  - documentarea ;
  - ordonarea informației ;
  - prezentarea într-o formă estetică ;
- să-și însușească un mod de exprimare clar și precis.

Desfășurarea lecției

1. *Anunțarea subiectului.* Se reamintește elevilor că în ora de compunere vor învăța să elaboreze un articol.

2. *Discuția introductivă.* Învățătorul va arăta elevilor de ce este necesar ca să învețe să elaboreze un articol, trezindu-le astfel interesul pentru această activitate.

Se va citi din revista „Cutezătorii" unul dintre articolele scrise de copii. Se va discuta pe marginea materialului prezentat :

— cu ce începe articolul ? (cu titlul) ;

— cum trebuie să fie titlul ? (scurt, clar, bine formulat, astfel încît să trezească interesul cititorului) ;

— ce se poate reda într-un articol ? (o faptă deosebită care merită să fie cunoscută).

— Enumerați astfel de fapte (munca în școală, întrajutorarea la învățătură, munca în livada sau grădina C.A.P., îngrijirea unor animale, ajutarea unor bătrîni, descoperirea unor răufăcători, o excursie, o serbare, o vizită etc.).

Învățătorul prezintă (scrise pe tablă sau pe o planșă) cerințele de care trebuie să se țină seama în elaborarea articolului :

— Fapta să fie bine cunoscută.
— Să fie redată întocmai.
— Exprimarea să fie clară, precisă.
— Scrisul să fie corect, clar, curat.

Scanned with OKEN Scanner

Se va alcătui, împreună cu întreaga clasă, planul unui articol despre serbarea școlară :

1. Despre ce vom vorbi în introducere ? (Despre hotărîrea de a face o serbare și pregătirea ei.)
2. Cuprinsul articolului ce va prezenta ? (Desfășurarea serbării.)
3. Dar în încheiere ? (Cum s-a încheiat activitatea, ce impresii păstrăm.)

Plan :

1. Pregătirea serbării de 8 Martie.
2. Desfășurarea festivității.
3. Impresii.

Învățătorul va cere elevilor să menționeze în articol ce elevi s-au evidențiat, nu numai pe scenă, dar și în pregătirea decorului, sălii, costumelor etc.

În ceea ce privește titlul, fiecare elev va avea libertatea de a-l alege pe cel care îi convine.

Se trece la redactarea materialului. Cele mai bune articole vor fi afișate la gazeta clasei, a școlii sau trimise la revista „Cutezătorii".

Iată asemenea articol realizat cu clasa a IV-a :

FLORILE RECUNOȘTINȚEI

Se apropia ziua de 8 Martie.

În adunarea de detașament am discutat cum să ne arătăm recunoștința și dragostea față de mamele noastre. Toți pionierii au fost de acord să pregătim o serbare.

Ne-am și apucat de treabă. Repetăm zilnic. Ianculescu Dan a scris programele serbării, iar Popescu Dana și grupa ei au aranjat sala.

În ziua de 8 Martie, la ora fixată, am început festivitatea. Corul și soliștii Pătrașcu Dana și Răzvan Dumitrescu au fost aplaudați minute în șir. Vasile Andrei i-a încîntat pe părinți și copii cu talentul său de valoros recitator. Echipa de dansuri pregătită de Adrian Rădulescu a oferit un spectacol folcloric, iar sceneta plină de sensibilitate, scrisă de pionierii de la cercul de creație, a impresionat în mod deosebit pe mame, pentru că lor le era adresată.

În încheierea serbării s-a vizitat expoziția cu lucrările elevilor. Apoi, fiecare mamă a primit, în dar, flori și cîte un semn de carte, lucrat cu multă dragoste de noi.

Toți au fost încîntați de inițiativa noastră.

Sîntem bucuroși că am putut să le facem mamelor noastre o bucurie, cu prilejul zilei lor.

Scanned with OKEN Scanner

COMPUNERI GRAMATICALE

Compunerile gramaticale reprezintă cadrul cel mai eficient de aplicare în practică a cunoștințelor teoretice însușite la orele de gramatică, deoarece și acestea constituie baza unei exprimări corecte, nuanțate, expresive. Însușirea corectă a limbii presupune stăpînirea sistemului acesteia, precum și formarea priceperilor și deprinderilor de exprimare.

Respectarea regulilor lingvistice în exprimarea curentă are influențe pozitive asupra comportamentului copilului, asupra personalității acestuia. Conștientizarea normelor gramaticale înlătură pericolul exprimării copiate, care, în unele situații, atinge chiar ridicolul. În ideea că se exprimă frumos ca o persoană anume, unii folosesc de multe ori nefericit cuvinte, propoziții, chiar fraze al căror sens nu-l cunosc.

De aceea, compunerile gramaticale au un mare rol în procesul de conștientizare a exprimării elevilor, deoarece aceștia, la vîrsta ciclului primar, intenționează încă să imite maturii atît în comportare, cît și în exprimare.

Compunerile gramaticale*, ca formă superioară a exercițiilor gramaticale, se concretizează printr-un grad mai mare de participare activă, conștientă și creatoare a elevilor. Ele se deosebesc de celelalte compuneri prin faptul că sînt mai scurte și urmăresc, pe lîngă dezvoltarea exprimării elevilor, aplicarea unor reguli gramaticale și ortografice. Se abordează, oral sau în scris, la clasele a III-a și a IV-a.

Una din formele compunerilor gramaticale are la bază un material concret dat.

De exemplu, dacă se urmărește consolidarea scrierii unor cuvinte ca : s-a dus, s-au vorbit, rămîi sau mergi etc., se dă ca sarcină

---

* Vezi George Beldescu, *Tipuri de exerciții în predarea limbii române*, din : Probleme de metodică"" (Limbă și literatură), București, E.D.P., 1970,

elaborarea unei compuneri scurte în care să se găsească ortogramele respective. În cazul în care compunerea este orală, cerințele se referă la 1—2 ortograme. Nici compunerea scrisă nu presupune multe exemple deoarece ar trebui elaborată o lucrare de întindere mai mare. Or, compunerea gramaticală nu înseamnă o lecție, o oră de curs, ci un exercițiu în cadrul lecției. Desigur că la clasele ciclului primar nu se dau ortograme complicate, pe care elevii le întîlnesc mai rar (de exemplu : duce-m-aș, dusu-m-am, văzutu-l-ai).

Sugerăm desfășurarea unor etape din lecția în care se consolidează cunoștințele în legătură cu scrierea grupurilor de litere : *ge, gi, ghe, ghi.*

Desfășurarea lecției

Pe tablă sînt scrise următoarele cuvinte : *minge, fulgi, Gigel, Gheorghiță, gheață, ghete, Gelu, înghețat, merge.*

Învățătorul întreabă elevii :

— Dacă am elabora o compunere cu aceste cuvinte, despre ce anotimp am vorbi ? (Despre iarnă.)

— Despre cine este vorba în compunere ? (Despre Gheorghiță, Gigel și Gelu.)

— Ce fac ei ? (Se dau pe gheață.)

— Ce au în picioare ? (Ghete.)

— Ca să se poată da pe gheață, ce au ghetele ? (Au patine.)

— Ce se întîmplă afară ? (Ninge.)

— Cum sînt fulgii ? (Mari, argintii, ca de vată, ca niște fluturași.)

Elevii antrenați în elaborarea compunerii pot trece direct la scrierea ei.

Cu alții, propozițiile formulate se scriu pe tablă. Apoi, elevii stabilesc ordinea logică a propozițiilor. Se poate obține următorul text : „Afară ninge cu fulgi argintii. Gheorghiță, Gigel și Gelu se dau pe gheață. Ei au ghete cu patine. Gelu a înghețat. După un timp, el merge acasă".

Se stabilește titlul. *(La ghețuș.)*

Și momentul următor poate fi diversificat. De exemplu, elevii copiază în caiete textul de pe tablă ; sau se șterge textul și elevii scriu o compunere în care folosesc cuvintele date.

Pentru aplicarea unor cunoștințe de gramatică se dau exerciții de felul : „Scrieți o compunere cu titlul *Un colț din natură*, folosind substantivele din poezia *Bradul* de Bogdan Petriceicu Hașdeu, din manualul de Citire pentru clasa a III-a". În acest caz, elevii vor

Scanned with OKEN Scanner

recunoaşte substantivele din poezie şi le vor folosi în alte structuri. Cerinţa poate fi formulată şi în alt fel : „Redactaţi o compunere scurtă în care să folosiţi următoarele adjective .....“

Alt tip de exerciţiu este compunerea gramaticală liberă. De exemplu : „Descrieţi, pe scurt, o călătorie de la Bala la Drobeta Turnu-Severin folosind substantive proprii“. Elevul se concentrează atît asupra expunerii, cît şi asupra substantivelor proprii. Folosirea şi scrierea corectă a acestor substantive atestă faptul că elevul a înţeles cunoştinţele predate. Asemenea compuneri se pot elabora şi în legătură cu semnele de punctuaţie. De exemplu :

„Scrieţi o compunere cu titlul *La magazin* în care să folosiţi două puncte (:) şi virgula în enumerări.

Compuneţi un dialog folosind : semnul întrebării, semnul exclamării, linia de dialog, două puncte (:) şi virgula“.

Aceste exerciţii (compuneri gramaticale) stimulează gîndirea elevilor, căci o exprimare corectă înseamnă o judecată corectă, le dezvoltă spiritul de creaţie, le formează deprinderi de exprimare corectă şi conştientă. Întrucît ele solicită un efort intelectual din partea elevilor, considerăm că nu trebuie să se desfăşoare spre sfîrşitul orei, cînd se poate manifesta fenomenul de oboseală, ci în momentele lecţiei în care elevii pot face faţă unui asemenea efort.

Scanned with OKEN Scanner

ALTE ACTIVITĂȚI CARE SE DESFĂȘOARĂ ÎN ORA DE COMPUNERE (descriere, caracterizare)

Pe lîngă categoriile de compuneri de care ne-am ocupat pînă aici, programa școlară pentru clasa a IV-a prevede descrierea și caracterizarea simplă a personajelor.

Familiarizarea elevilor cu elemente de *descriere* se face încă din clasa I, prin intermediul jocului didactic sau al ghicitorilor. Prin jocurile : „Cine e ?“ sau „Portretul“, elevii fac mici descrieri ale lucrurilor sau ale ființelor. La început, atunci cînd jocul abia se învață, descrierile sînt făcute de învățător. Treptat sînt atrași și elevii în conducerea jocului.

Iată cîteva sumare descrieri care se folosesc în jocul „Cine e ?“ :

„Are urechi lungi, blăniță cafenie, aleargă repede, se teme și de umbra lui“.

„E greoi, e mare la trup, doarme toată iarna, mormăie prin pădure“.

In jocul „Portretul“ se prezintă anumite însușiri fizice și sufletești ale unui elev, pe baza cărora clasa ghicește despre cine poate fi vorba.

De exemplu : „Are părul negru, ochii negri, este tunsă scurt, merge grăbit, vorbește repede, este prietenoasă, stă pe rîndul de la fereastră“.

Cu ajutorul ghicitorilor, elevii învață să facă scurte descrieri ale unor ființe și lucruri :

Fricos ca dînsul
Altul nu-i
Se teme și de umbra lui.
(Iepurele)

Stau pe-al ierbilor covor,
Speriați de umbra lor.
De-i pericol, țuști, spre zare,
Ca o umbră zburătoare.
(Iepurele)

Scanned with OKEN Scanner

Cine-i hoața care fură
Cocoșei din bătătură ?
(Vulpea)

Slujba în gospodărie
El o face bucuros
Și primește drept simbrie
Cîte-un os.
(Ciinele)

Blană roșcată, frumoasă,
Coada-i lungă și stufoasă.
Vine noaptea prin grădini,
Fură rațe și găini
(Vulpea)

Moale, albă și pufoasă,
Pentru cîmp e haină groasă.
(Zăpada)

N-are mîini și totuși bate,
Bate-ntr-una zi și noapte.
Șade oriunde l-ai pune,
De-l privești, timpul ți-l spune.
(Ceasul)

În clasele a II-a și a III-a, elevii întîlnesc elemente de descriere în textele literare. Odată cu analiza acestor texte, se insistă asupra descrierilor pentru ca elevii, cu timpul, să-și însușească tehnica elaborării lor. Un lucru deosebit de important este pregătirea vocabularului elevilor, îmbogățirea lui cu epitete, comparații, metafore etc. Adeseori, descrierea realizată de elevi se rezumă la o redare corectă din punct de vedere științific a caracteristicilor unui obiect, fără ca aceștia să dea atenție limbajului artistic. Textele literare, compunerile în colectiv, precum și cele personale oferă modele de expresii ce pot fi folosite în descrieri. De exemplu, ca să descriem o vulpe folosim unele cuvinte din ghicitorile date mai sus : blana roșcată și frumoasă, coada lungă și stufoasă, noaptea vine prin grădini și fură cocoși, rațe, găini. Sau pentru descrierea unui colț din natură se pornește de la o serie de fragmente din textele literare.

Descrierea unei persoane cuprinde însușirile fizice și cele sufletești. Elevii pot descrie : părinții, prietenii, învățătoarea, un copil model, un animal preferat etc.

Etapele de realizare a descrierii sînt :

— alegerea elementului ce urmează să fie descris (ființă, lucru, fenomen, colț din natură etc.) ;

— observarea cu atenție a elementului și reținerea unor observații (primele două etape se pot desfășura în altă lecție sau cu ocazia unor excursii, vizite) ;

— întocmirea planului de idei, urmărind cele trei părți ale compunerii (se pot stabili și o serie de expresii care să se folosească în compunere) ;

Scanned with OKEN Scanner

— dezvoltarea, oral, a ideilor (pentru elevii care au deprinderi formate — etapa poate lipsi) ;

— redactarea descrierii.

În multe momente, aceste lecții se aseamănă cu cele în care elevii elaborează compuneri pe baza observațiilor și impresiilor.

Întrucît informația elevilor este limitată și puterea lor de sinteză este redusă, se vor evita teme cu caracter general ca : *Iarna, Toamna, Primăvara, Județul nostru* etc. Sfera de referire se stabilește cu precizie : *Primăvara în livadă, Au apărut ghioceii, La cules de mere*. În clasele mici se va porni de la descrierea unor obiecte (cu sensul larg) foarte apropiate și cunoscute elevilor.

Comentînd diferite texte literare, elevii fac referiri la personaje, la însușirile lor fizice și sufletești, precum și la fapte și întîmplări în care se reflectă acestea.

Prezentarea aspectelor arătate constituie, de fapt, *caracterizarea personajelor* din lecturile cunoscute, la nivelul cerut pentru copiii de 10 ani. Mai aproape de realitate, aceste activități sînt începuturi de caracterizări. Fiind destul de dificile, se insistă cu precădere asupra semnalării unor caracteristici și — în măsură diferită de la o clasă la alta — la legarea acestora de o serie de manifestări ale personajului. De asemenea, în primele încercări de caracterizări se folosesc lecturi în care însușirile personajelor sînt evidente. De exemplu, în textele : „Și uitîndu-se la fata cea mai mică și cu ochi albaștri și cosițe aurii...“ ; „Fata cea cuminte și deșteaptă...“, însușirile fetei sînt evidențiate de autor, pe cînd în versurile :

— „Orice gînd ai, împărate, și oricum vei fi sosit,
Cît sîntem încă pe pace, eu îți zic : Bine-ai venit !
Despre partea închinării însă, doamne, să ne ierți,
. . . . . .
De-o fi una, de-o fi alta... Ce e scris și pentru noi
Bucuroși le-om duce toate, de e pace, de-i război“

modestia și hotărîrea domnitorului sînt sugerate de atitudinea acestuia.

Scanned with OKEN Scanner

PLAN DE LECȚIE
(Schiță orientativă)

„SFÎRȘIT DE TOAMNĂ“
Descriere

Desfășurarea activității

Momentul organizatoric : Pregătirea clasei pentru lecție.

Anunțarea titlului compunerii și scrierea lui la tablă. Se dau propozițiile :

— Frunzele cad.
— Cade bruma.
— Norii se adună.
— Plouă adeseori.
— Tractoarele ară.

Profesorul întreabă :

— În ce anotimp se petrec acțiunile ? El cere elevilor să dezvolte propozițiile.

Răspunsurile pot fi diverse, unele legate de texte-model, altele reținute din alte lecturi.

De exemplu : Frunzele cad. (Se așternla pămînt într-un covor foșnitor, se desprind de pe ramuri purtate de vînt etc.).

Cade bruma. (Un văl argintiu împodobește pămîntul.)

Norii se adună. (Nori plumburii, cenușii, grei, se adună.)

Plouă adeseori. (Șteșinile plîng, norii curg sau vin în pîlcuri.)

Tractoarele ară. (Cîntă pe ogor, duduie în cîntec cadențat.)

Li se adresează copiilor întrebările :

În locul cuvintelor date, ce alte cuvinte sau expresii putem folosi ?

— pădurea (copaci goi, desfrunziți, loc trist) ;
— ultimul zbor al păsărilor (de rămas bun, cîntec de despărțire) ;
— brazdele trase de tractoare (șerpi uriași, șiruri catifelate).

Găsiți cuvinte cu înțeles apropiat :

— dau de știre (vestesc, anunță) ;

— cer plumburiu (cenușiu, gri) ;
— soarele palid (luminează slab) ;
— florile îmbrățișează pămîntul (mor).

După ce exercițiile prezentate mai sus s-au lucrat oral, se trece la o scurtă conversație pregătitoare prin care învățătorul cere elevilor ca fiecare să-și fixeze ideile pe baza cărora vor lucra compunerea. Se va insista asupra prezentării schimbărilor din natură în ordinea în care ele se succedă. Activitatea oamenilor va fi legată de muncile cîmpului. Vor fi relevate și activitățile copiilor.

Elevii, timp de 2—3 minute, consultă în tăcere caietul în care au notat impresii culese în urma unei excursii sau plimbări, carnetul vocabular, după care trec la redactare.

Activitatea se încheie cu autocontrolul.

Compunerea va fi corectată, discutată și apreciată într-o oră special destinată.

Scanned with OKEN Scanner

PLAN DE LECȚIE
(schiță orientativă)

Caracterizarea unei persoane
„Mama — ființa cea mai dragă“

Desfășurarea lecției

1. *Anunțarea subiectului.* Se anunță titlul compunerii și se scrie pe tablă.

2. *Discuții pregătitoare.* Pentru a pregăti elevii în vederea realizării acestei compuneri, învățătorul le cere să-și amintească ce știu din lecturile citite în legătură cu tema anunțată. Se recită 1—2 poezii sau se cîntă un cîntec (2—3 minute). Dacă elevii nu au exemple, învățătorul prezintă 2—3 fragmente din povestiri sau poezii cunoscute, spre a-i ajuta în redarea însușirilor sufletești ale mamei, deoarece ei obișnuiesc să se oprească numai asupra însușirilor fizice atunci cînd fac caracterizări.

Iată unele fragmente .

a) „Cu acul ne-a crescut biata mamă și odată n-am auzit-o plîngîndu-se ori spunînd o vorbă rea“.

Se cunoaște fragmentul.

Ce însușiri sufletești ale mamei se desprind din acest fragment ? (Hărnicie, bunătate, răbdare, dragoste pentru copii.)

b) „Tu, întîia mea învățătoare
Cu povețe bune calea-mi sameni
Și mă-ndemni spre dragostea de oameni
Ca spre cel mai bun dintre izvoare“.

De ce e numită mama, întîia învățătoare ?

Ce povețe dă ea copiilor ?

c) „Dragostea ta mare
Mie-mi este scut
Mamă, ia-mă-n brațe
Vreau să te sărut“.

(El. Dragoș, *Mama*)

Care sînt sentimentele copiilor pentru mamă? (De dragoste, respect, recunoștință.)

Închipuiți-vă că aveți în față chipul mamei. Căutați să-l redați cît mai bine, în lucrarea voastră, folosindu-vă de planul scris la tablă :

a) Ce înseamnă mama pentru fiecare copil.

b) înfățișarea ei — statură
— chip
— îmbrăcăminte
— privire
— mers

c) Firea — însușiri sufletești, întîmplări din care se desprind acestea.

d) Sentimentele voastre pentru ființa cea mai dragă.

3. *Dezvoltarea planului.* Se dau elevilor indicații asupra fiecărui punct în parte. Învățătorul poate introduce și un model de compunere în acest moment al lecției. Aceasta i-ar ajuta pe elevi să-și clarifice unele noțiuni ca : statură, chip, însușiri sufletești, cît și modul cum pot fi ele prezentate în compuneri.

4. *Redarea lucrării.* Se realizează independent. Elevii consultă carnețelul vocabular, manualul și alte însemnări.

5. *Autocontrolul* încheie activitatea din clasă. Învățătorul corectează lucrările acasă și în ora următoare face analiza lor.

Scanned with OKEN Scanner

PLAN DE LECȚIE
(Schiță orientativă)

Compararea a două ființe

Subiectul : „Greierele și furnica"

Desfășurarea lecției

1. *Discuții pregătitoare.* Învățătorul citește fabula sau prezintă un diafilm.

Întrebări : — Care sînt cei doi eroi ai fabulei ?
— Ce se spune despre greiere ?
— Dar despre furnică ?

2. *Anunțarea subiectului.* Astăzi vom întocmi o compunere în care vom compara aceste două viețuitoare.

Se prezintă mai multe întrebări orientative scrise pe tablă :

a) Cînd se petrece întîmplarea ?

b) Ce s-a întîmplat cu greierele ? Arătați de ce a fost nevoit să meargă la furnică.

c) De ce nu l-a ajutat furnica pe greiere ? Descrieți înfățișarea furnicii.

d) Cu cine poate fi asemănată furnica ?
Arătați însușirile ei sufletești ?
De unde reies aceste însușiri ?

e) Cum este greierele ? Arătați însușirile lui sufletești.
De unde reies ?

f) Pe cine aprobați, cu cine nu sînteți de acord și de ce ?

3. *Dezvoltarea planului.* Elevii iau fiecare punct în parte și îl dezvoltă. În funcție de pregătirea clasei se poate elabora compunerea oral cu întreg colectivul, sau se trece direct la scrierea lucrării. Învățătorul le poate da un model de introducere.

Scanned with OKEN Scanner

„E iarnă. Totul e acoperit cu un strat gros de zăpadă. Casele abia se zăresc din veșmîntul de nea. Vîntul suflă puternic. Nimeni nu umblă pe drumuri pe o vreme ca asta".

4. *Redactarea lucrării*. Elevii redactează lucrarea independent. Folosesc dialogul și descrierea la recomandarea învățătorului.

După terminare, verifică lucrările.

Se citesc 1—2 compuneri în clasă. Celelalte se controlează de către învățător acasă și se analizează într-o oră specială.

Scanned with OKEN Scanner

VERIFICAREA, CORECTAREA ȘI APRECIEREA COMPUNERILOR ELEVILOR

Verificarea, corectarea și aprecierea compunerilor prezintă o deosebită importanță în procesul de formare și dezvoltare a exprimării elevilor. Desfășurarea acestor acțiuni periodic, la timp, creează condiții atît pentru înlăturarea unor greșeli, cît și pentru prevenirea acestora. În urma verificării lucrărilor, învățătorul intră în posesia unei informații precise în legătură cu activitățile pe care urmează să le întreprindă pe linia însușirii exprimării corecte, atît în scris cît și oral, de către elevi. Datele respective stau la baza organizării corespunzătoare a activității diferențiate.

Aceste acțiuni au influențe și asupra elevilor. Pe de o parte, ei simt nevoia să fie apreciați, iar pe de altă parte, verificarea permanentă, în special la aceste vîrste, asigură o atitudine pozitivă față de muncă, o îndrumare precisă a fiecărui individ în parte.

Pentru sporirea eficienței verificării și corectării lucrărilor este necesar ca acestea să aibă un caracter permanent, cu deosebire la clasele învățămîntului primar, unde se pun bazele activității de compoziție și unde îndrumarea învățătorului este mai accentuată. Odată cu însușirea tehnicii de redactare a compunerii, elevul își formează deprinderi de apreciere a lucrărilor proprii, precum și a lucrărilor colegilor săi.

După corectarea lucrărilor, învățătorul își completează evidența greșelilor tipice, își grupează elevii în funcție de aceste greșeli și elaborează o serie de exerciții aplicative care să ducă la înlăturarea greșelilor constatate.

Corectarea are un caracter educativ și stimulativ. Ea se desfășoară în așa fel încît elevul să nu aștepte cu spaimă momentul, ci cu interes, căci altfel se creează o atitudine de respingere, în special în perioada de început, pentru activitatea de creație. Observațiile în urma corectării se transmit cu fermitate, dar într-un cadru adecvat care să îndemne elevul la noi performanțe.

Scanned with OKEN Scanner

În ciclul primar, corectarea îmbracă diferite forme. Forma de bază este corectarea de către învățător a lucrărilor în școală sau acasă. În unele cazuri, învățătorul corectează 1—2 compuneri chiar în clasă. Procedeul nu este de înlăturat, dar trebuie folosit numai în situația în care timpul afectat îți permite să efectuezi o corectare atentă și integrală. De aceea, nu subscriem la vizarea caietelor în urma unui control global, ci numai după verificarea sub toate aspectele.

În timpul corectării se urmărește atît conținutul, cît și forma compunerilor.

În legătură cu conținutul, învățătorul constată în ce măsură s-a dezvoltat tema dată, stabilește care sînt părțile compunerii ce se abat de la temă. Întrucît compunerile se elaborează, de obicei, după un plan de idei, în verificare se urmărește dacă s-au dezvoltat toate ideile, dacă s-au introdus altele în afara subiectului etc.

Așa cum am văzut, la toate categoriile de compuneri se recomandă folosirea unor cuvinte și expresii. În controlul lucrărilor se urmărește și acest aspect : dacă acestea au fost utilizate potrivit, dacă a existat interes din partea elevului pentru construirea altor expresii. Calitatea și corectitudinea vocabularului folosit constituie un punct important al lucrării.

Trebuie să stea în atenția învățătorului și corectitudinea datelor folosite, a informațiilor adunate anterior.

În legătură cu forma compunerii, se are în vedere respectarea părților acesteia. Este cunoscut că sînt elevi tentați să dezvolte mult introducerea, să concentreze cuprinsul în cîteva propoziții și să expedieze încheierea într-o propoziție în care se exprimă învățămintele trase. De aceea, sub acest aspect, corectarea se impune a fi precisă. Se delimitează, de exemplu, partea compunerii care trebuie comprimată sau cea care se cere dezvoltată. De asemenea, se verifică în ce măsură s-a realizat categoria de compunere dată. De exemplu, s-a cerut o lucrare în care să se descrie un colț din natură, și conținutul compunerii se referă la o întîmplare din natură, unde descrierea se limitează la cîteva aprecieri.

În dezvoltarea planului de idei, unii elevi nu reușesc să realizeze legături logice între o idee și alta, de aceea compunerea apare trunchiată, fragmentată, greu de înțeles. În asemenea situații se formulează propoziții de legătură, la început, de către învățător, și, cu timpul, de către elevi.

În corectarea lucrărilor, un accent important trebuie să se pună pe respectarea regulilor gramaticale, ortografice și de punctuație. Acolo unde s-au întîlnit asemenea greșeli, se taie cu roșu și se scrie

Scanned with OKEN Scanner

corect deasupra. De asemenea, corectarea se referă și la așezarea în pagină, scrierea titlului, folosirea alineatului, locul liniei de dialog etc.

La sfîrșitul fiecarei lucrări corectate se formulează observații în legătură cu greșelile întîlnite, cu efectuarea sarcinilor date, se scriu chiar exerciții care să ducă la corectarea unor greșeli. (De exemplu : Formulează propoziții cu cuvintele „s-au dus la teatru" și „...sau vin la teatru".)

La sfîrșitul lucrării învățătorul poate cere scrierea corectă a unor cuvinte, reformularea unor propoziții, refacerea unei părți din lucrare sau a întregii lucrări etc.

Iată cîteva procedee folosite în corectarea lucrărilor :

O VIZITĂ (✓)

uşă — umblă

Mama calcă niște rufe. În casă e curat. Tata lucrează la o uşe. Cîinele umblă prin curte.

Se aude lătratul cîinelui, apoi glasul tatii.

(—) Poftiți, tovarășa învățătoare !

Ușa se deschide și intră învățătoarea lui Iliuță.

— Bucuroși de oaspeți (?)

După corectare se fac observațiile :

— După titlu nu se pune punct !

— Nu am învățat că înainte de „*b*" se scrie litera „*m*" ?

— Prima linie de dialog nu ai pus-o bine. Ea se trece sub primele litere ale cuvîntului cu care începe alineatul dinainte, așa cum ai pus-o pe a doua.

Temă

Completează literele lipsă din cuvintele :

u — brelă
a — biție
e — blemă

Procedeul imprimă un volum mare de muncă pentru învățător, dar s-a dovedit eficient în direcția corectării exprimării scrise a elevului, aspect care răsplătește efortul depus.

În alte situații, în special la clasa a IV-a, la un colectiv unde greșelile nu sînt frecvente, se adoptă altă formă*.

* Constantin Parfene, *Compozițiile în școală*, București, E.D.P., 1980, p. 341.

PANTOFII LUI COSTEL

pantofii Într-o zi, Costel a venit la școală cu pantofi murdari.
i-a Ne-am mirat, pentru că afară era vreme frumoasă.
s-a Tovarășa învățătoare ia văzut pantofii și sa supărat.
— Ce s-a întîmplat, Costele, cu pantofii tăi ?

Deci, aici, cuvintele scrise greșit au fost subliniate. Ele au fost scrise corect în spațiul dinaintea liniei de margine.

În corectarea caietelor, învățătorii folosesc diferite semne : de întrebare, de mirare, sublinieri, paranteze etc.

Unele metodici indică diferite semne care se folosesc la verificarea temelor. Noi nu sîntem împotriva semnelor ; dar considerăm că la ciclul primar acestea trebuie să fie în număr mic, cunoscute de elevi și folosite de fiecare dată sub aceleași forme. De exemplu, linia șerpuită să nu se folosească o dată pentru indicarea refacerii unei propoziții și la altă temă pentru revederea unei părți din compunere. În controlul temelor unor elevi se renunță chiar la semne și se prezintă forma corectă, pînă cînd elevul își formează deprinderile necesare, pentru că pe elevul care nu sesizează greșeala nu-l ajutăm cu nimic punîndu-i un șir de semne de întrebare în caiet, fără alte explicații.

După cum am văzut în paginile anterioare, elevul este solicitat de multe ori în corectarea lucrărilor proprii sau chiar ale colegilor săi. Învățătorul trebuie să caute soluții de antrenare treptată a elevilor în această activitate.

Practica cea mai des folosită constă în sublinierea de către învățător a cuvintelor scrise greșit sau a construcțiilor nerealizate corect și trecerea acestora — în spațiul liber din partea stîngă a foii — în forma corectă, de către elevi.

Pentru conștientizarea regulilor de scriere există în practica școlară un procedeu ce ni s-a părut interesant și eficient. Într-o parte a tablei, învățătorul a fixat o planșă, pe care se consemnează și se numerotează, în ordinea învățării, regulile de scriere. De exemplu (clasa a III-a) :

1. Între subiect și predicat nu se pune virgulă.
2. Substantivele comune se scriu cu literă mică.
   Scriem cu literă mare numai cînd substantivul este primul cuvînt din propoziție.
3. Substantivele proprii se scriu cu literă mare, indiferent de locul unde se găsesc în propoziție.
4. Înainte de „*b*“ și „*p*“ se scrie „*m*“.

5. Două puncte se pun : înaintea reproducerii cuvintelor cuiva, înaintea unei enumerări sau a unei explicații.
6. Liniuța de unire se folosește atunci cînd scriem două sau mai multe cuvinte care se rostesc împreună.

. . . . . .

În timpul corectării lucrărilor, învățătorul subliniază cuvintele sau ortogramele greșite și trece deasupra lor numărul corespunzător de pe planșă pentru regula încălcată. Elevul are sarcina să revadă regula și să corecteze greșeala. Felul în care a corectat se verifică de către învățător.

Exemplificare pe text :

Moș gheorghe, trăia singur în casa lui. Abia putea să se înbrace, dar nu sar fi plîns la nimeni.

Prin participarea la corectarea unor anumite lucrări, elevii își consolidează cunoștințele în legătură cu scrierea. De aceea se organizează lecții speciale de corectare, în care elevul este angajat în mai mare măsură. Învățătorul prezintă pe tablă sau pe planșă un text. În partea stîngă, pentru fiecare rînd, sînt semnalate numărul greșelilor și categoria acestora (de exemplu — 2 cuvinte scrise greșit, 1 greșeală de punctuație etc.). Elevul are sarcina să depisteze greșelile, și apoi să scrie corect textul pe caiete*.

Iată un text dictat și greșelile comise :

Vrăbiuța

— un cuvînt scris greșit
— un cuvînt scris greșit
— un cuvînt scris greșit
— două greșeli : o ortogramă și un cuvînt
— o ortogramă

Întro duminică am fost cu mama la bunici. În drumu nostru am trecut pe lîngă isvor. Deodată, în fața noastră sa lăsat din sbor o vrăbiuță. Vrea să bea apă. Am stat puțin și am urmărito.

Identificarea greșelilor se face cu întreaga clasă sau se dă sarcină independentă.

O altă formă ar fi prezentarea textului și a numărului de greșeli pentru fiecare rînd, renunțîndu-se la precizarea categoriei de greșeală.

---

* George Beldescu, *Ortografia în școală*, București, E.D.P., 1973.

De exemplu :

Neatenția

— 2 — ...La așezat în fața clasei și ia spus :
— 1 — — Uită-te la toți elevi și spune care dintre ei te-a lovit.
— 2 — Viorel s-a uitat la toți copii și ia arătat tovarășei învățătoare pe elevul blond din banca a doua, de la geam...

Cu unii elevi se poate proceda și în alt fel. Se dă un text în care s-au strecurat cîteva greșeli. Elevii sînt anunțați că au de corectat... (se trece numărul lor). Depistarea greșelilor se realizează independent.

Corectarea greșelilor din lucrări se face și cu antrenarea întregului colectiv de elevi*. După citirea compunerii și sesizarea greșelilor, în special a celor de limbă și ortografie, se trece la analiza fiecăreia în parte, elevii fiind aceia care dau forma corectă. De asemenea, se precizează și cauzele comiterii acestora. (De exemplu : Ai scris ușe în loc de ușă pentru că pronunți greșit.)

Uneori se folosește și controlul între colegi, adică elevii schimbă caietele între ei și verifică lucrările. Procedeul nu ni se pare eficient în cazul în care se limitează numai la aceste activități, fără a fi implicat învățătorul ; îl considerăm incorect.

O altă formă de verificare a lucrărilor este autocontrolul. Elevii trebuie obișnuiți ca după terminarea compunerilor să le citească de două ori. Prima dată să poată urmări cu atenție conținutul, logica înlănțuirii ideilor, folosirea cuvintelor, a expresiilor, iar a doua citire să vizeze ortografia și punctuația. Asupra acestui moment se insistă mai mult, deoarece elevii au tendința să treacă peste el din dorința de a termina primii. Folosind exemple concrete, învățătorul demonstrează, de cîte ori este nevoie, eficiența autocontrolului.

Discutarea compunerilor elevilor din clasele I—IV se face la sfîrșitul fiecărei lecții sau în ore special destinate. Această acțiune, bine organizată, are influențe pozitive asupra vocabularului elevilor, asupra conștientizării exprimării, respectării regulilor ortografice și de punctuație. În cadrul analizei, elevilor li se prezintă lucrări bine realizate datorită organizării corespunzătoare a conținutului și formei acestora. Ei află, de asemenea, despre greșelile comise în diferite lucrări și se feresc să le repete. Se imprimă, cu această ocazie, anumite reguli în legătură cu elaborarea diferitelor tipuri de compuneri. Dacă se desfășoară într-un cadru corespunzător, se accentuează caracterul educativ al lecțiilor ; elevii manifestă o nouă ati-

* George Beldescu, *Ortografia în școală*, București, E.D.P., 1973.

tudine față de muncă, se instalează o atmosferă de încredere în forțele proprii, de emulație etc.

Analiza de la sfîrșitul lecției se referă la observații cu caracter general formulate de învățător pe baza informației culese în timp ce supraveghea elaborarea lucrărilor de către elevi. Aceste observații conțin aprecieri în legătură cu forma scrisului, așezarea în pagină, dezvoltarea unei părți a lucrării etc. În funcție de timpul rămas la dispoziție, se citesc 1—2 lucrări și se discută împreună cu clasa. Învățătorul reamintește, pe scurt, cerințele stabilite în legătură cu compunerea, iar aprecierile elevilor urmăresc, în principal, realizarea acestor cerințe. Se insistă asupra eliminării unor formulări limită de felul „mie mi-a plăcut compunerea pentru că este frumoasă" sau „compunerea este bună" etc.

Etapele desfășurării acestui moment din lecție sînt următoarele :

— formularea sarcinii ;

— reamintirea cerințelor stabilite în legătură cu compunerea (acestea pot fi trecute sub formă de întrebări pe tablă sau pe planșă) ;

— stabilirea elevilor care citesc lucrările ;

— citirea lucrărilor (la clasele mici, lucrările se citesc și se analizează pe rînd) ;

— formularea eventualelor întrebări pentru autorii lucrărilor ;

— discutarea compunerilor și aprecierea lor de către elevi ;

— precizări din partea celor care au citit ;

— aprecierea învățătorului (se referă atît la înlănțuirea ideilor cît și la ortografie și punctuație).

De exemplu, în urma elaborării de către elevi a compunerii intitulată „Toamna", se analizează două lucrări :

1. TOAMNA

A sosit toamna. Toamna — zîna cu rochie din frunze ruginii, aducînd cu ea bogăția și belșugul, veselia și voia bună a școlarilor.

Grădinile nu mai au același parfum al florilor. Florile s-au schimbat. Au apărut crizantemele și tufănelele, care ne înveselesc privirea.

Ogoarele nu mai sînt pline de aurul din astă-vară. Pădurile au frunze ruginii care cad și plutesc ca niște bărcuțe legănate de vîntul cel fără de moarte. Munții își pregătesc crestele pentru ninsoarea ce va veni după toamnă. Dealurile par aurii. Munca oamenilor este mai intensă. Ei culeg roadele pe care zîna le-a lăsat în urma ei : mere aurii cu miros parfumat și miez dulce, struguri cu boabe mari și alte fructe și legume.

Scanned with OKEN Scanner

Toamna este a treia fiică a bătrînului an. Întotdeauna doresc ca toamna să fie tot mai bogată și să dea recolte și mai bogate.

Toamna pleacă păsările călătoare, vîslind în înălțimi, viețuitoarele se pregătesc pentru iarnă, ursii își pregătesc bîrloagele, veveriţele adună alunele cu coajă tare și miez bun.

Toamna este cel mai darnic anotimp, este o zînă bună, o zînă a belșugului, a bucuriei și a fericirii.

2. TOAMNA

Era o zi frumoasă de toamnă. Mingea de aur de pe bolta azurie nu mai strălucea așa de tare ca în timpul verii, dar razele încălzeau totuși natura. Împreună cu tovarășa învățătoare, clasa noastră a mers în grădina școlii, pentru a cunoaște natura în acest anotimp. Pe jos era un covor de frunze arămii. Frunzele foșneau sub picioarele noastre. Pomii din grădina școlii erau încărcați de roade, răsplătind munca noastră din timpul anului. Tufele de măceși păreau de foc.

Totul era frumos, dar glasul păsărelelor nu se mai auzea vesel ca astă vară.

Vîntul adia ușor și cîteva frunze galbene se desprindeau de pe ramuri, așternîndu-se la pămînt. Copacii vor rămîne tot mai goi, lipsiți de podoaba lor verde.

Grădina școlii este un loc plăcut în fiecare anotimp.

Se remarcă de la început că cei doi elevi au elaborat o compunere cu același titlu, dar au realizat forme diferite. Deci este posibil acest lucru. Se atrage atenția elevilor că nu trebuie reținută întocmai forma alcătuită oral sau prezentată de un elev cu rezultate mai bune.

Ambele lucrări prezintă aspecte specifice ale anotimpului toamna (se enumeră cîteva din acestea). Limbajul folosit este, în general, îngrijit. Excepție face lucrarea nr. 1 unde se repetă supărător de des unele cuvinte (de exemplu... toamna să fie tot mai *bogată* și să dea recolte tot mai *bogate*). În legătură cu înlănțuirea ideilor, apreciem că lucrarea nr. 2 este ceva mai ordonată. Ambele lucrări au multe expresii frumoase, care colorează plăcut cele prezentate despre anotimpul toamna (de exemplu : lucrarea nr. 1 — „Ogoarele nu mai sînt pline de aurul din astă vară", „frunze ruginii care cad și plutesc ca niște bărcuțe legănate de vîntul cel fără de moarte" ; lucrarea nr. 2 — „covor de frunze arămii" etc.).

Dacă s-a cerut ca în lucrare să se prezinte acțiuni și dialoguri, se apreciază că cele două compuneri s-au oprit la descrieri ale anotimpului și se stabilește refacerea lor în lumina sarcinilor date în perioada inițială.

Scanned with OKEN Scanner

Se fac aprecieri în legătură cu așezarea în pagină, cu forma scrisului, cu respectarea semnelor de punctuație și a regulilor ortografice.

Analizînd obiectivele lecției și lucrările elevilor, învățătorul poate stabili în ce măsură lecția și-a atins scopul propus.

Analiza compunerilor în ore special destinate se pregătește cu multă atenție, avînd în vedere importanța acesteia pentru formarea deprinderilor și priceperilor necesare elaborării compunerilor, pentru depistarea la timp a greșelilor și stabilirea activităților practice care să conducă la înlăturarea lor. Lecțiile respective presupun corectarea tuturor compunerilor și întocmirea unei evidențe cu greșeli tipice. Ele se pot organiza în forme diverse, în funcție de nivelul de pregătire al colectivului de elevi. În partea de început, învățătorul prezintă aprecieri generale în legătură cu compunerile, referitoare la nivelul lor, la impresiile lăsate, aspectele pozitive și negative întîlnite etc.* De exemplu :

— Am apreciat în mod deosebit compunerile elevilor . . . (se dau exemple) pentru claritatea exprimării, pentru corectitudinea și forma scrisului. Au folosit corect cuvintele și expresiile date, au construit ei expresii frumoase (exemple), au folosit un limbaj viu, colorat (exemple), au respectat planul dat (întocmit), părțile compunerii sînt judicios dezvoltate, au folosit corect dialogul, descrierea este bine realizată etc.

În legătură cu aspectele negative întîlnite în lucrări se pot face precizări de felul :

— Unii elevi nu s-au desprins de forma și structura compunerii elaborate, oral, cu clasa ; mai sînt mulți elevi (eventual exemple) care au dezvoltat prea mult introducerea în detrimentul cuprinsului ; unii elevi nu au dezvoltat ideea . . . (se specifică ce idei) ; unii au adoptat o exprimare greoaie ; au realizat legături ilogice între diferite momente ale acțiunii (cîteva exemple de construcții) ; cele mai frecvente greșeli de ortografie și de punctuație sînt...

Pe baza exemplelor date de învățător se stabilește împreună cu elevii forma corectă.

Este bine ca în cadrul aprecierilor generale să se prezinte atît aspectele pozitive cît și cele negative. Nu putem fi de acord cu cei care se opresc numai asupra neajunsurilor, și ceea ce este bun din lucrări îl apreciază prin cîteva cuvinte : „în rest, lucrările sînt bune". La vîrsta ciclului primar, elevului trebuie să i se arate amănuntit care sînt părțile realizate ale compunerii și care sînt greșelile. În-

---

* Constantin Parfene, *Compozițiile în școală*, București, E.D.P., p. 347.

sistăm asupra acestui lucru deoarece contribuie la încurajarea copilului pentru încrederea în forțele proprii, și la formarea priceperilor și deprinderilor de elaborare a compunerilor.

După observațiile cu caracter general se trece la discutarea în colectiv a lucrărilor. Învățătorul are scrise pe tablă sau pe o planșă cerințele pentru aprecierea compunerilor. Pentru clasele mai mici (a II-a și a III-a), acestea pot fi formulate ca întrebări :

— A dezvoltat complet tema dată ?
— A urmărit subiectul sau a deviat de la el ?
— Datele folosite sînt exacte ?
— A folosit corect tot materialul dat ?
— A respectat proporția dintre părțile compunerii ?
— A respectat tipul de compunere ?
— A realizat legături logice, firești între ideile dezvoltate ?
— Exprimarea este corectă ?
— A respectat sarcinile speciale date ? (folosirea unor cuvinte, a expresiilor, a dialogului etc.).

Forma și numărul acestor întrebări diferă de la o clasă la alta, în funcție de pregătirea fiecărui colectiv de elevi și de obiectivele propuse.

La clasa a IV-a, parametrii pentru analiza compunerilor se pot da și astfel :

— dezvoltarea temei fixate ;
— urmărirea planului de idei ;
— înlănțuirea corectă a propozițiilor ;
— bogăția conținutului lucrării ;
— folosirea limbajului (adecvat temei, bogat, nuanțat) ;
— respectarea sarcinilor speciale.

Așa cum am mai arătat, la clasele mici, lucrările se discută pe rînd. În orele speciale de analiză se folosesc și alte procedee. Se prezintă 2—3 lucrări apropiate în ceea ce privește realizarea sau, în mai puține cazuri, se citesc două lucrări, una elaborată corect, alta cu unele neajunsuri. În prima situație, observațiile vor fi, în mare parte, aceleași pentru toate lucrările, iar în cealaltă, analiza se realizează prin comparație.

Al doilea procedeu se folosește destul de rar și, de fiecare dată, se compară lucrări de la diferiți elevi.

Aceste lecții parcurg, de obicei, următoarele etape :

— distribuirea caietelor ;
— citirea individuală a lucrărilor ;
— eventualele întrebări din partea elevilor ;
— observații cu caracter general formulate de învățător ;

Scanned with OKEN Scanner

— analiza unor lucrări, cu participarea întregului colectiv de elevi (lucrările analizate sînt citite de cei care le-au scris) ;

— concluziile învățătorului ;

— sarcini speciale (se formulează sarcini avînd în vedere natura greșelilor ; de exemplu : 3—4 elevi vor elabora o compunere scurtă în care vor folosi dialogul, cîțiva elevi vor reface compunerea și vor delimita exact introducerea, cuprinsul și încheierea, unii vor formula 3—4 propoziții în care să folosească semnul întrebării și semnul exclamării etc.).

La sfîrșitul lecției se notează lucrările. Notarea are în vedere realizarea obiectivelor propuse pentru tipul respectiv de compunere. Se acordă note pentru toate lucrările sau numai pentru cele citite și analizate în clasă. Trebuie evitat procedeul de a nota numai 1—2 lucrări din cele 5—6 discutate cu elevii. Notele acordate se comentează. Elevului i se precizează partea pozitivă a compunerii pentru care a primit nota 8, de exemplu, și ce nu a realizat sau ce mai are de făcut (pentru clasele mici este mai bună a II-a formulare) pînă să merite nota 10.

Pentru evaluarea nivelului de pregătire al elevilor la această disciplină se folosesc probe de control. În vederea măsurilor corecte, probele trebuie să îndeplinească anumite condiții :

— să pornească de la obiective instructiv-educative precis stabilite ;

— conținutul probei să fie în concordanță cu aceste obiective ; să nu depășească gradul de complexitate al acestora.

Punctajul se acordă în funcție de obiective și de dificultatea impusă de acestea, de aceea numărul total de puncte nu este întotdeauna egal cu numărul de obiective. În cazul în care se acordă mai multe puncte pentru același obiectiv, se stabilește la cîte greșeli sau la ce fel de greșeli se scade fiecare punct, avînd în vedere gravitatea greșelii sau dificultatea sarcinii. De exemplu, la o dictare se stabilesc 6 puncte pentru scrierea corectă a cuvintelor. În cazul în care se omite un cuvînt, se scade un punct. Cînd este vorba de litere, la două omisiuni se scade un punct. Atunci cînd scrierea unui cuvînt vizează realizarea mai multor obiective, se acordă punctajul necesar pentru fiecare dintre ele. La cuvîntul „Cecilia", de exemplu, se urmăresc : scrierea substantivelor proprii și scrierea grupurilor ce și ci. Deci, i se stabilesc trei puncte. Problemele de scriere care apar în text și nu constituie obiective pentru lucrarea respectivă se dictează (de exemplu, dacă elevii n-au învățat scrierea cuvintelor cu doi „n", li se explică felul în care se scrie cuvîntul „înnoda", care este în text).

Scanned with OKEN Scanner

Exemplificare pe text (dictare) :

Pe ambele părți ale rîului se zăresc dealuri împădurite. După ce am trecut rîul, în față ne-a apărut orașul Strehaia.

Copiii spun cu mîndrie :

— Ce frumos este acest oraș !

— De ce credeți voi că e frumos ?

— Pentru că este al nostru.

Obiectivele urmărite :

a) scrierea lui „*m*“ înainte de „*b*“ și „*p*“ 2
b) folosirea semnului „ : “ înainte de dialog . . . 1
c) folosirea semnului exclamării (!) 1
d) folosirea semnului întrebării (?) 1
e) folosirea liniei de dialog (—) 2
f) scrierea substantivelor proprii 1
g) ortogramă 1
h) scrierea corectă a cuvintelor 6

S-au acordat 2 puncte pentru primul obiectiv, întrucît în text se găsesc cuvintele : „ambele“ și „împădurit“. Virgula dintre cuvintele „rîul“ și „în“ se dictează.

Prin acest procedeu nu se urmărește, în principal, notarea, ci stadiul realizării obiectivelor propuse.

După corectarea lucrărilor, pe lîngă observațiile care se fac pentru fiecare elev, se calculează punctajul obținut de tot colectivul la fiecare obiectiv. De exemplu, dacă sînt 36 de elevi în clasă, la primul obiectiv trebuie să se realizeze 72 puncte (36×2). În cazul în care cel puțin 70% din elevi nu au atins un obiectiv, cunoștințele respective se predau din nou.

Procedeul oferă informație exactă în legătură cu organizarea grupelor pentru activitate diferențiată. Cei care nu au realizat obiectivul „d“, de exemplu, constituie o grupă ce va primi sarcini în legătură cu folosirea semnului întrebării.

Evaluarea vizează și elaborarea compunerilor. În acest sens se pot stabili obiective ca :

— dezvoltarea planului de idei . . . . 5 (dacă sînt 5 idei)
— respectarea proporției dintre părțile compunerii 3
— folosirea corectă a expresiilor date . . 4 (dacă s-au dat 4 expresii)
— folosirea corectă a ortogramelor date . . 3 (dacă s-au dat 3 ortograme)
— exprimarea clară și nuanțată 4

Scanned with OKEN Scanner

— construcții corecte de propoziții . . . 4
— scrierea corectă a cuvintelor 6
— folosirea corectă a semnelor de punctuație 6

În acest fel se pot obține date precise în legătură cu însușirea tehnicii de elaborare a compunerilor. După verificarea lor, învățătorul cunoaște asupra cărui aspect trebuie să insiste mai mult pentru obținerea unor performanțe superioare.

Atunci cînd se parcurge o perioadă limitată de instruire (o lecție, un grup de lecții) și se verifică și apreciază progresul realizat de elevi, a avut loc, de fapt, o *evaluare progresivă*. Învățătorul primește informații în legătură cu acumulările de cunoștințe pentru atingerea obiectivului propus. În funcție de acestea își reglează procesul de predare-învățare în vederea optimizării lui.

După o etapă mai mare de instruire (un trimestru, un an școlar) se desfășoară *evaluarea sumativă*, pentru a se verifica modul în care au fost realizate obiectivele generale ale disciplinei.

Evaluarea randamentului școlar are în vedere nu numai elevul, ci și activitatea învățătorului. Comparînd rezultatele obținute de elevi cu obiectivele instructiv-educative, învățătorul apreciază eficiența metodelor și procedeelor folosite și se preocupă de optimizarea procesului de predare-învățare.

Scanned with OKEN Scanner

PLAN DE LECȚIE
(Schiță orientativă)

Subiectul : Discutarea și aprecierea compunerilor.
Obiective : — însușirea tehnicii elaborării compunerilor ;
— formarea deprinderii de apreciere a unor compuneri ;
— formarea de priceperi și deprinderi de corectare a compunerilor.

Desfășurarea lecției

1. *Anunțarea subiectului.* Discutarea compunerii elaborate în orele anterioare (caietele au fost corectate de către învățător). Se distribuie caietele elevilor.
2. *Activitate independentă.* Elevii recitesc lucrările și observă corecturile făcute. Cine are nelămuriri pune întrebări învățătorului.
3. *Activitatea de corectare.* Învățătorul expune o planșă pe care sînt notate cerințele din perspectiva cărora se analizează compunerea. Ele pot fi prezentate sub formă de propoziții interogative sau enunțiative.

De exemplu : — Dezvoltarea planului de idei.
— Înlănțuirea corectă a propoziției.
— Folosirea limbajului (potrivit temei, bogat, nuanțat).
— Respectarea sarcinilor speciale (folosirea unor expresii, ortograme etc.).

4. *Aprecieri generale în legătură cu conținutul și forma compunerilor :*
— Aspecte pozitive.
— Aspecte negative (greșeli tipice).
Greșelile constatate se discută cu întreaga clasă.
Se fac cîteva exerciții pentru însușirea formelor corecte, pentru refacerea unor părți ale compunerii.
5. *Analiza compunerilor.* Se citește prima compunere. Elevii își notează greșelile. În discuții, elevii prezintă aspectele pozitive și negative ale lucrării, justificînd aprecierile făcute.

Scanned with OKEN Scanner

Învățătorul face precizările necesare, formulează aprecierile proprii care vizează aspectul general și corectitudinea în legătură cu ortografia și punctuația. Face comparații cu vechile lucrări, evidențiind progresele.

Dacă este nevoie, după citirea integrală, lucrarea se reia și se discută pe părți (introducere, cuprins, încheiere).

Celelalte lucrări se analizează după același procedeu.

6. Exerciții de fixare a unor reguli de punctuație sau de ortografie.
7. Stabilirea sarcinilor speciale (pe grupe de elevi, în funcție de greșelile constatate).

De exemplu :

— Elevii . . . refac partea introductivă a compunerii după indicațiile date.

— Elevii . . . formulează cîte două propoziții cu cuvintele :

— pădurea aceea ;

— copiii aceia ;

— împădurit ;

— îmbrăcat.

— Elevii . . . formulează propoziții în care să folosească următoarele cuvinte în forma dată : *s-a, sa, sau, s-au, să-și, săi, să-i.*

8. Aprecierea prin note a lucrărilor (se face după discutarea fiecărei compuneri).)

Scanned with OKEN Scanner

TIPURILE LECȚIILOR DE COMPUNERE

În pregătirea lecției de compunere, învățătorul își propune un obiectiv principal în jurul căruia organizează întreaga activitate, atît a lui cît și a elevilor. Sarcinile ce urmează să le realizeze în lecție sînt subordonate obiectivului stabilit, care este cunoscut în didactică sub denumirea de sarcină didactică fundamentală (sau dominantă)*. Acest obiectiv se concretizează în cunoștințe, formare de priceperi și deprinderi, sistematizare, verificare etc.** Organizarea și desfășurarea lecției pentru atingerea obiectivelor menționate determină tipul de lecție. Fiecare tip de lecție nu impune o singură schemă de desfășurare a demersului didactic. Învățătorul ia în calcul priceperile și deprinderile formate la elevi pînă la data respectivă, nivelul atins de aceștia în însușirea tehnicii de elaborare a compunerilor, nivelul exprimării, bogăția vocabularului etc. Toate acestea impun variante pentru același tip de lecție, în care apar sau dispar unele etape sau momente în desfășurarea orei. De exemplu, după stabilirea planului de idei, elaborarea orală a compunerii nu este necesară întotdeauna. La un colectiv cu deprinderi formate în această direcție se renunță la momentul respectiv.

În lucrările de specialitate apărute în ultima perioadă sînt acceptate următoarele tipuri de lecție :

— tipul lecției mixte sau combinate ;

— tipul lecției de comunicare ;

— tipul lecției de formare a priceperilor și deprinderilor sau tipul lecției de muncă independentă ;

— tipul lecției de recapitulare și sistematizare ;

— tipul lecției de verificare și apreciere***.

---

* Vezi Ioan Nicola, *Pedagogie școlară*, București, E.D.P., 1980, p. 306.

** *Ibidem.*

*** *Ibidem*, p. 307.

sau :

— lecția combinată ;
— lecția de asimilare de cunoștințe noi ;
— lecția de recapitulare și sistematizare ;
— lecția de formare a priceperilor și deprinderilor ;
— lecția de verificare a cunoștințelor, priceperilor și deprinderilor.*

La *lecția mixtă sau combinată* se depune un volum aproximativ egal de muncă din partea învățătorului și a elevilor. Chiar dacă se abordează un tip nou de compunere, elevii sînt antrenați în toate momentele lecției, deoarece numai prin exerciții repetate își însușesc tehnici noi, își formează o exprimare corectă, își îmbogățesc vocabularul. Etapele unei lecții mixte pot fi :

— *Organizarea clasei pentru lecție.* Se pregătesc instrumentele de scris, caietele, materialele ce se folosesc în lecție etc.

— *Verificarea temei scrise acasă.* Acest moment trebuie să se constituie în activitate de verificare, pentru învățător, și în activitate de consolidare, pentru elevi. Pînă ce cadrul didactic verifică global efectuarea temelor, elevii primesc sarcina, de exemplu, să construiască propoziții cu diferite ortograme. După aceasta se citesc cîteva lucrări și se face aprecierea lor.

— *Pregătirea pentru lecția nouă.* Se desfășoară în diferite feluri, în funcție de scopul urmărit. În cazul în care scopul are în vedere folosirea unor expresii, ele se folosesc în diferite structuri, pentru ca învățătorul să-și dea seama dacă elevii au înțeles sensurile acestora. La fel se procedează și cu ortogramele. Se poate stabili, de asemenea, domeniul din care se alege tema pentru compunere (excursie, vizită, activitate pionierească, întîmplare imaginară etc.).

— *Comunicarea și asimilarea noilor cunoștințe.* În lecțiile de compunere, această etapă presupune analiza tabloului, a diafilmului, a desenului, a începutului sau sfîrșitului dat, a cuvintelor și propozițiilor de sprijin etc., precum și stabilirea planului de idei, elaborarea oral și apoi în scris a compunerii.

— La celelalte discipline, etapa următoare ar fi *Fixarea cunoștințelor predate.* La compunere nu se poate stabili această etapă, deoarece „fixarea" presupune mai multe exerciții. Totuși se fixează anumite deprinderi, tehnici în cadrul analizei de la sfîrșitul orei. Deci, pentru lecția de compunere etapa s-ar numi *Controlul și analiza compunerii* (controlul s-a efectuat de către învățător și în timpul elaborării de către elevi a compunerii).

---

* Vezi Victor Țîrcovnicu, *Pedagogia generală*, Timișoara, Editura Facla, 1975, p. 265—279.

Lecția de comunicare nu este specifică disciplinei „compunere". Ea presupune o activitate mai bogată a cadrului didactic, elevii fiind folosiți în mai puține momente ale lecției. După cum s-a mai arătat, elaborarea compunerii nu se însușește prin predare, ci prin exercițiu.

Lecția de formare a priceperilor și deprinderilor sau tipul de lecție de muncă independentă. Acest tip de lecție se caracterizează printr-un volum mai mare de lucru din partea elevilor, în scopul formării unor priceperi și deprinderi, dezvoltării exprimării, a spiritului de creație. În pregătirea lecției de muncă independentă învățătorul are în vedere stăpînirea unor tehnici în rezolvarea sarcinilor specifice orei de compunere și posibilitățile elevilor de utilizare a acestor sarcini. Lecția se structurează pe etape mai puține :

— anunțarea subiectului ;
— reactualizarea cunoștințelor ;
— activitatea independentă ;
— controlul și aprecierea lucrărilor.

De exemplu, se urmărește stadiul însușirii scrierii lui „*m*" înainte de „*b*" și „*p*". Se repetă regula, se dau cîteva exemple, elevii construiesc propoziții în care sînt cuvinte ce conțin literele respective. Apoi se trece la elaborarea unei compuneri cu propoziții sau cuvinte date. Se scriu pe tablă cuvintele : *î* — păduri, *î* — bătrîni, *î* — pinge, *te î* — bată cu mirosul lor. Elevii primesc sarcina să alcătuiască o compunere despre pădure sau despre o excursie în pădure în care să folosească aceste cuvinte, în formele pe care le doresc. Astfel se formează deprinderi de scriere corectă a lui „*m*" înainte de „*b*" și „*p*" și de elaborare a compunerii cu cuvinte date prin activitatea independentă a elevilor.

Lecțiile de recapitulare și sistematizare urmăresc fixarea și consolidarea unor cunoștințe și deprinderi. Compunerile gramaticale se încadrează bine în acest tip de lecție. O lecție care are ca sarcină depistarea substantivelor comune dintr-un text, de exemplu, și alcătuirea unei compuneri cu ele urmărește atît recunoașterea acestei părți de vorbire cît și folosirea ei în alte structuri, deci are în vedere fixarea și consolidarea cunoștințelor despre substantiv, precum și consolidarea tehnicilor de elaborare a compunerilor. De asemenea, după însușirea unor ortograme se stabilesc lecții de recapitulare, în care se efectuează dictări, autodictări, se elaborează compuneri în care se urmărește folosirea ortogramelor respective pentru fixarea scrierii lor.

Scanned with OKEN Scanner

Lecția de verificare și apreciere (de control și evaluare) are ca scop cunoașterea nivelului de pregătire al elevilor și a stadiului atins în formarea priceperilor și deprinderilor stabilite ca obiective. În aceste lecții ponderea de timp o dețin verificarea și aprecierea. Desigur că ele nu pot fi confundate cu momentele de verificare sau apreciere din cadrul altor tipuri de lecții. Disciplinei „compunere" îi sînt specifice lecțiile destinate analizei lucrărilor scrise. Metodologia desfășurării unor asemenea lecții este prezentată într-un alt capitol.

Scanned with OKEN Scanner

METODE ȘI PROCEDEE FOLOSITE LA LECȚIILE DE COMPUNERE

Pregătirea învățătorului pentru lecție presupune și stabilirea metodei sau a metodelor și procedeelor care asigură eficiența maximă în atingerea obiectivelor propuse.

Metoda cea mai des folosită la orele de compunere este *conversația*. Ea constă în dialogul ce se desfășoară între învățător și elevi, prin intermediul căruia se dirijează activitatea de învățare a acestora* și are la bază întrebări și răspunsuri. Conversatia îmbracă diferite forme. Prin întrebări, învățătorul conduce pe elev la descoperirea conținutului unui tablou, de exemplu, sau cu ajutorul întrebărilor elevul este dirijat spre alcătuirea planului de idei. Alte întrebări au în vedere cunoștințele sau tehnicile însușite anterior, cum ar fi : Cum se scriu cuvintele „s-au dus", „n-au venit" ? etc. Unde se scrie titlul ? Unde se scrie linia de dialog ? Ce trebuie să cuprindă introducerea compunerii ? ș.a. Conversația se desfășoară la începutul lecției, pentru familiarizarea elevilor cu tema dată, pentru înțelegerea acesteia. Ea continuă în etapa întocmirii planului de idei și a elaborării orale a compunerii. O pondere mai mare o deține în orele de verificare și analiză a lucrărilor.

În lecțiile de compunere, conversatia are un caracter mai larg. Întrebările și răspunsurile asigură înțelegerea corectă a conținutului textului pentru redarea corespunzătoare a acestuia.

La compunerile după tablou sau după desen propriu, întrebările orientează elevii pentru stabilirea introducerii și încheierii compoziției, părți care nu sînt întotdeauna dezvăluite în materialele de sprijin.

Pentru ca această metodă să devină eficientă este necesar ca întrebările să fie formulate clar și precis, să nu solicite răspunsuri confuze, să stimuleze gîndirea elevilor, să folosească un vocabular

---

* Vezi Ioan Nicola, *Pedagogie școlară*, București, E.D.P., 1980, p. 255.

Scanned with OKEN Scanner

corespunzător pentru a oferi modele de exprimare. Pe lîngă acestea, răspunsurile elevilor trebuie să se refere la conținutul întrebării, să fie formulate clar, să prezinte toată informația solicitată, într-o formă corectă.

Demonstrația constă în executarea în fața elevilor a unei acțiuni, lucrări sau părți dintr-o lucrare, în vederea însușirii de către elevi a tehnicilor respective. Metoda are la bază un material intuitiv model, care, repetat de elevi, să conducă la formarea unor priceperi și deprinderi. Cuvîntul poate fi un material intuitiv în măsura în care formează imagini și reprezentări despre fenomene care nu pot fi percepute nemijlocit.*

Metoda demonstrației nu poate fi folosită singură în orele de compunere, ca și în alte ore. Ea oferă modelul acțiunii fără a trece la executarea ei, iar elevul are un rol pasiv, de observator, care reține în memorie tehnica efectuării acțiunii. De aceea se impune utilizarea și a altor metode care să determine elevul să treacă de la intuirea unor imagini și operații la executarea lucrării.

Avînd în vedere materialul intuitiv folosit, demonstrația poate fi :

— cu ajutorul unor materiale din natură ; se folosește la compararea unor plante, animale, la observarea unor părți din natură sau fenomene naturale etc. ;

— cu ajutorul unor materiale figurative ; la compunere se utilizează asemenea materiale ca : tablouri, diapozitive, diafilme, fotografii, desene etc. ;

— cu ajutorul acțiunii ; învățătorul demonstrează care este poziția corectă la scris, cum se ține instrumentul de scris etc.

Demonstrația trebuie organizată în așa fel încît să atragă elevul, să-l facă, pe cît e posibil, activ, să-l antreneze în discuții bazîndu-se pe cunoștințele însușite anterior.

Observarea este o metodă des folosită în lecțiile de compunere. De la formele simple de observare a unui tablou se ajunge la observarea unor obiecte (în sensul larg) sau fenomene din natură.

La început, observația elevilor este condusă de către învățător cu întrebări ajutătoare, ajungîndu-se, cu timpul, la efectuarea ei în mod independent. În timpul unei excursii în pădure, de exemplu, învățătorul orientează atenția elevilor spre sesizarea elementelor principale care să stea la baza elaborării compunerii despre pădure. La vîrsta școlară mică, elevii pot fi atrași de unele elemente nesemnificative care determină o împrăștiere a ideilor, o fărîmițare a lor,

---

* Vezi Ioan Nicola, *Pedagogie școlară*, București, E.D.P., 1980, p. 262.

ceea ce influențează negativ asupra conținutului compunerii. Dirijarea observației de către învățător trebuie făcută cu mare grijă, în așa fel încît elevul să nu fie tutelat, ci să-și formeze deprinderea de observare permanentă.

Povestirea urmărește să asigure elevilor informația necesară (imagini, reprezentări) pentru cunoașterea conținutului unui text literar sau a desfășurării unei acțiuni, pe baza căreia ei să elaboreze o lucrare. Această metodă contribuie la dezvoltarea gîndirii elevilor, la crearea cadrului afectiv necesar înțelegerii acțiunii, la dezvoltarea exprimării prin oferirea unor modele. Povestirea nu acoperă tot spațiul unei lecții, ci se îmbină cu alte metode. Pentru asigurarea eficienței acesteia este necesar să se realizeze claritatea expunerii, caracterul emoțional, un vocabular adecvat, bogat și nuanțat, un ton corespunzător conținutului etc.

Povestirea nu este un lucru ușor chiar pentru învățătorii cu experiență. Ea necesită exerciții pregătitoare, ca să poată corespunde cerințelor didactice, să atragă elevii. O povestire nereușită nu-l ajută pe elev la reproducerea ei, nu trezește sentimentele așteptate în sufletele acestora, nu contribuie la formarea deprinderilor de exprimare corectă.

Folosirea manualului și a altor cărți are ca scop formarea la elevi a deprinderilor de utilizare a acestor mijloace pentru a ajunge la informația dorită și a pune bazele autoinstruirii. În lecțiile de compunere se folosesc, de obicei, manualele de limba română și diferite volume de proză și poezii pentru vîrstele respective. Ca să poată reda conținutul textelor citite, elevii își formează deprinderi de împărțire pe fragmente logice, de stabilire a ideilor principale, a planului de idei etc. Aceste activități se desfășoară o perioadă de timp sub îndrumarea învățătorului, și cu timpul se transformă în muncă independentă. Deprinderile formate îi ajută pe elevi să beneficieze de mai multă informație, să contribuie la propria instruire.

Exercițiul contribuie la fixarea și consolidarea cunoștințelor. Sînt considerate exerciții acele acțiuni „care se repetă relativ identic, conform unor cerințe, și se încheie cu formarea unor componente automatizate ale activității. Aceasta nu înseamnă că exercițiul se confundă cu repetarea, el presupunînd o îmbunătățire continuă a performanței, de la o repetare la alta..."*

De exemplu, exercițiile de scriere urmăresc formarea unor automatizări, ele desfășurîndu-se aproximativ la fel. Compunerile cu temă și plan de idei stabilite pentru întreaga clasă au, în general,

---

* Ioan Nicola, *Pedagogie școlară*, București, E.D.P., 1980, p. 277.

același conținut și folosesc aceleași tehnici. Nu același lucru se întîmplă cu compunerile libere sau cu tema dată, unde fiecare elev dezvoltă ideile în mod independent și se ajunge la lucrări diferite.

În *Pedagogia generală*, Victor Țîrcovnicu grupează metodele de învățămînt în :

— metode de asimilare :
  — verbale
  — intuitive
  — active
  — învățarea prin descoperire
— metode de control
— metode de apreciere.

În legătură cu gruparea metodelor, autorul precizează : „Nu există încă o clasificare a metodelor de învățămînt unanim acceptată".

Deducem deci din cele arătate că, în pregătirea lecției, învățătorul își stabilește mai multe metode care să contribuie la realizarea obiectivelor, își fixează pe acelea care îi asigură eficiența maximă. Este necesară, fără s-o mai demonstrăm, o pregătire atentă a fiecărei lecții de compunere. Experiența didactică nu ne poate scuti de această activitate, deoarece colectivul de elevi este altul, de la o lecție la alta, sub raportul exprimării, și noi trebuie să ne pregătim pentru fiecare.

Scanned with OKEN Scanner

ACTIVITATEA DIFERENȚIATĂ ÎN LECȚIILE DE COMPUNERE

Activitatea diferențiată presupune o varietate de forme și metode ale demersului didactic care să creeze condiții pentru respectarea trăsăturilor individuale ale elevilor. Organizarea ei la fiecare disciplină de învățămînt are la bază cunoașterea temeinică, sub toate aspectele, a elevilor.

În condițiile învățămîntului de masă, activitatea diferențiată este susținută de trei aspecte de bază :*

Din punct de vedere psihologic. Este cunoscut faptul că, într-un colectiv de elevi, fiecare individ diferă prin capacitățile intelectuale, aptitudini, capacitatea de receptare a unor discipline, prin ritmul în învățare, motivație, interes și atitudine față de învățătură.

Din punct de vedere social. Mediul în care se naște și trăiește un individ are influențe în adaptarea sa la activitatea școlară. Întrucît elevii reacționează diferit în momentele adaptării, se creează diferențieri și din această perspectivă în cadrul colectivului. Cum prin lege se asigură egalitatea în ceea ce privește accesul la învățătură, școlii îi revine sarcina să asigure egalitatea șanselor de reușită școlară.

Din punct de vedere pedagogic. Învățămîntul este eficient dacă asigură instruirea și educarea fiecărui individ la nivelul maxim al posibilităților sale și dacă îl pregătește pentru societate în vederea încadrării într-o activitate social-utilă.

Se apreciază, de multe ori, că programele școlare sînt proiectate la nivelul unui elev mediu. Dar ce este sau cum este un elev mediu ? Este greu de răspuns. Acest nivel mediu a fost obținut prin generalizarea unor constatări din care au lipsit trăsăturile individuale.

---

* Ion T. Radu, *Învățămînt diferențiat*, București, E.D.P., 1978, p. 15.

Aceste condiții impun organizarea procesului de predare-învățare în funcție de particularitățile elevilor. Un asemenea mod de lucru asigură cadrul corespunzător pentru dezvoltarea psihică și creșterea randamentului școlar la fiecare individ în parte. El este solicitat permanent la eforturi maxime posibile, care să-i asigure obținerea performanțelor scontate. Pentru aceasta este necesară o cunoaștere temeinică a elevilor, o măsurare periodică a nivelului de pregătire a acestora în vederea depistării din timp a lacunelor în cunoștințe și organizarea unor activități de înlăturare a lor.

Activitatea diferențiată asigură participarea activă a elevilor în procesul de asimilare de noi cunoștințe, un ritm propriu, individual de lucru, stimularea interesului pentru învățătură, crearea unei atitudini pozitive față de muncă.

Potrivit concepției de ansamblu promovate în școala noastră, principalele trăsături ce definesc organizarea, desfășurarea și conținutul activității diferențiate pot fi precizate concis astfel :

— activitatea diferențiată se desfășoară în condițiile organizării procesului de predare-învățare pe clase și lecții ;

— ea cuprinde întregul colectiv de elevi, vizîndu-i atît pe cei care întîmpină dificultăți la învățătură, cît și pe cei cu posibilități deosebite ;

— se desfășoară pe fondul unui conținut unitar și comun, concretizat în programe școlare unice ;

— se realizează prin adaptarea tehnologiilor didactice la particularitățile individuale ;

— obiectivele și sarcinile instructiv-educative stabilite se înfăptuiesc, în principal, prin activitățile din timpul lecției ;

— implică îmbinare și alternarea muncii frontale cu cea individuală și cea pe grupe de elevi.

Lecțiile de compunere, care au ca obiectiv principal însușirea de către elevi a unei exprimări corecte, clare, nuanțate, oral și în scris, oferă condiții corespunzătoare pentru organizarea activității diferențiate. Practica școlară a demonstrat că nu sînt necesare instrumente speciale, complicate de măsurare a nivelului de pregătire al elevilor. Cele care se folosesc s-au dovedit eficiente și la îndemîna fiecărui învățător :

— verificarea exprimării orale ;

— analiza lucrărilor scrise ;

— confruntarea cunoștințelor elevilor cu cerințele programelor școlare ;

— evidența greșelilor tipice ; studierea cauzelor acestor greșeli.

Condiția principală pentru stabilirea celor mai eficiente soluții de organizare a activității diferențiate este cunoașterea elevilor, a

particularităților individuale ale acestora. În această acțiune de cunoaștere, accentul trebuie pus pe acei factori care duc la stabilirea unor trăsături individuale cu repercusiuni importante asupra randamentului școlar, operație care trebuie urmată de o clasificare a elevilor după particularitățile astfel determinate*.

Unele din cauzele nerealizării corespunzătoare a unor compuneri, în special sub raportul conținutului, se datoresc unor factori externi, cum ar fi cearta sau sancțiunea suferită înainte de elaborare, care are influențe asupra psihicului elevului. În această atmosferă de apăsare, copilul nu poate da randamentul scontat în activitatea de creație. El realizează lucrări plate, în care sentimentele nu sînt vizibile sau în care domină culoarea cenușie, întunecată.

Alte cauze sînt determinate de insuficienta însușire a tehnicii elaborării compunerilor, de lipsa exercițiului în activitatea de creație, de lipsa unui stil propriu de exprimare, care forțează elevul să imite pe alții, de un vocabular sărac, de insuficienta stăpînire a regulilor de ortografie și punctuație etc.

În unele situații, tratarea diferențiată este redusă doar la activitatea pe grupe de elevi, constituite frecvent numai după rezultatele la învățătură exprimate fie în notele medii, fie în notele sau punctele obținute la probele de control, date special în acest scop. În funcție de acest criteriu exterior actului învățării, elevii sînt repartizați în trei, patru grupe. Pentru delimitarea cît mai tranșantă a formelor organizatorice respective, unii învățători recurg chiar la desemnarea cîte unui responsabil de grupă. Această organizare a clasei este menținută, cu rare excepții, de-a lungul întregului an școlar, fără să se urmărească și să se analizeze consecințele pe care le are asupra evoluției copilului. Sistemul de lucru nu este stimulativ pentru dezvoltarea intelectuală a elevilor și pentru progresul lor la învățătură, întrucît sarcinile de învățare sînt diferențiate în permanență, atît după volum, cît și după gradul lor de complexitate. O asemenea practică duce inevitabil la coborîrea nejustificată a cerințelor față de unii dintre ei, iar în cazul altora, limitează posibilitățile de antrenare și de exersare tocmai în direcțiile deficitare în care copiii resimt nevoia sprijinului pentru a se ridica la un nivel superior de pregătire.

Din cele prezentate rezultă că la baza activității diferențiate trebuie să stea criterii interne actului învățării, cauzele care au determinat obținerea rezultatelor respective (nivelul dezvoltării diferitelor procese psihice, ritmul de lucru al fiecăruia, stadiul formării price-

---

* Vezi Ion T. Radu, *op. cit.*, p. 24.

perilor și deprinderilor, calitatea și cantitatea cunoștințelor, greșelile tipice etc.).

Și în cadrul activității diferențiate, rezultatele la învățătură se raportează la obiectivele instructiv-educative prevăzute de programele școlare.

Tratarea diferențiată se desfășoară încă de la începutul activității de compoziție propriu-zise. Considerăm că la aceasta din urmă nu se trece cu tot colectivul de elevi odată. Cei care nu și-au însușit o scriere corectă nu sînt antrenați în redactarea compunerilor. Ei pot fi solicitați în elaborarea orală a compozițiilor. Exercițiile care se desfășoară cu aceștia (dictări, autodictări, copieri etc.) vizează corectarea defectelor de scriere. Elevii cu un vocabular foarte sărac nu reușesc să dezvolte în scris un plan de idei în mod independent. De aceea, ei trebuie să participe în mai mare măsură la activități specifice pentru dezvoltarea exprimării, cum ar fi : selectarea unor expresii din textele literare și folosirea lor în alte structuri, povestiri, repovestiri, dezvoltarea propozițiilor simple, formularea unor propoziții cu cuvinte date etc. Copiii cu defecte de vorbire, precum și cei care pronunță greșit anumite cuvinte au serioase greutăți în elaborarea compunerilor. Asupra corectării acestor deficiențe trebuie să se îndrepte atenția în mod deosebit. Dacă pronunță „sunt" în loc de „sînt" sau „uşe, plaje" în loc de „ușă, plajă", scriu greșit aceste cuvinte. Învățătorul, în asemenea situație, nu se oprește la corectarea cuvîntului, ci acționează și asupra cauzei care a determinat greșeala, adică imprimă la elevi pronunția corectă.

Tehnica redactării compunerilor nu se poate însuși de toți elevii unei clase odată, pentru că diferă nivelul de pregătire, ritmul de lucru ș.a. În cazul în care, de exemplu, se manifestă greutăți în elaborarea unor părți ale compunerii, se împart elevii pe grupe, în funcție de tehnica însușită insuficient. Cei care nu pot formula introducerea primesc compuneri care au date cuprinsul și sfîrșitul, iar cei care nu au deprinderea de prezentare a încheierii unei acțiuni, li se asigură compuneri cu introducere și cuprins. Grupele exersează în elaborarea părții de compunere la care s-au dovedit deficitare. Pentru a avea asemenea materiale la îndemînă, învățătorul reține de la seriile anterioare diferite modele de compuneri.

Nerealizarea corespunzătoare a unor compuneri se poate datora și unor cauze care țin de trăsăturile psihice ale elevului. Unii elevi sînt puternic interiorizați, își dezvăluie cu greu sentimentele, sînt mai retrași, mai reci față de cei din jur. Ei întîmpină greutăți în elaborarea unei compuneri despre prietenul meu, de exemplu. Simpla aprecierе „această compunere nu este frumoasă" nu-l ajută pe copil, dacă nu se acționează cu tact asupra cauzelor.

Greşelile mai des întîlnite se datoresc necunoaşterii suficiente sau exersării insuficiente a regulilor de ortografie şi punctuaţie. Pe baza evidenţei acestor greşeli se organizează activităţi diferenţiate. Sînt elevi care, aşa cum am mai arătat, pun virgulă între subiect şi predicat, nu scriu corect „*m*“ înainte de „*b*“ şi „*p*“, nu ştiu să folosească două puncte, liniuţa de unire etc. Aceştia trebuie constituiţi în grupe şi să primească sarcini care vizează înlăturarea deficienţelor.

În cadrul activităţii diferenţiate se ţine seama în mare măsură de stimularea personalităţii elevului în elaborarea unei compuneri. Creaţiile sînt individuale, nu se uniformizează. Aceeaşi temă se poate dezvolta într-un număr de variante egal cu numărul elevilor din clasă, urmărind, în principal, însuşirea unei exprimări corecte şi a tehnicii de elaborare a compunerilor.

Scanned with OKEN Scanner

JOCUL DIDACTIC ÎN LECȚIILE DE COMPUNERE

Din cercetările efectuate pentru depistarea cauzelor inadaptării școlare la vîrstele ciclului primar s-a constatat că la unele clase cu rezultate mai slabe s-a renunțat prea repede la joc, fiind considerat ca o activitate specifică învățămîntului preșcolar. De fapt este de mirare o asemenea optică acum, cînd după atîtea investigații s-a ajuns la concluzia că jocul, în limite diferite, este prezent în toate vîrstele omului.

„În anii copilăriei, jocul este o activitate centrală ; odată cu intrarea copiilor în școală jocul trece de pe planul prim în al doilea plan, pentru ca la tinerețe să devină o activitate de canalizare și consum de energie, iar la vîrstele de muncă devine o activitate de reconfortare"*. Deci, pentru copil jocul este o formă de activitate cu serioase implicații psihologice și pedagogice, care contribuie la informarea și formarea lui ca om. „De aceea s-a spus și se spune, pe bună dreptate, că în joc încep să se pună bazele personalității și caracterului copilului"**.

Compunerea, ca și alte discipline de învățămînt, oferă condiții propice de organizare și desfășurare a jocului didactic. El poate fi introdus în orice etapă a lecției, pentru pregătirea înțelegerii cunoștințelor, pentru deconectare și refacerea forțelor intelectuale, pentru fixarea unor tehnici sau pentru formarea unor priceperi și deprinderi. Ca și celelalte jocuri de copii, jocul didactic presupune reguli ce se cer respectate, deseori, se încheie cu o ierarhizare, în funcție de rezultate, a participanților la joc. Învățătorul are rol de coordonator, el fiind cel care explică jocul și urmărește respectarea regulilor. Pe măsură ce același joc se repetă, coordonatorul se fixează din rîndul elevilor.

---

* Ursula Șchiopu și colaboratorii, *Probleme psihologice ale jocului și distracțiilor*, București, E.D.P., p. 23.

** *Ibidem.*

La orele de compunere, jocul didactic contribuie la realizarea obiectivului principal al disciplinei : „dezvoltarea exprimării elevilor".

Iată cîteva exemple de jocuri didactice :

Jocul jetoanelor

Elevii primesc jetoane cu cuvinte, pe care trebuie să le aşeze în ordine logică, pentru a construi propoziţii. Cîştigă rîndul sau grupul care a terminat mai repede de ordonat cuvintele.

Continuă propoziţia

Jocul se desfăşoară pe rînduri de bănci. Primul elev din rînd spune un cuvînt cu care începe o propoziţie. El indică alt elev care să spună un cuvînt nou pentru construirea propoziţiei. Al doilea elev, după ce a spus cuvîntul, stabileşte cine continuă. Cîştigă rîndul care a construit corect propoziţia şi a dezvoltat-o mai mult. Cuvintele pot fi scrise pe tablă, pentru că e mai uşor de urmărit.

Jocul însuşirilor

Jocul se desfăşoară pe rînduri de bănci. Pe prima bancă se află cîte o foaie de hîrtie albă. Elevul din stînga scrie un substantiv şi trece hîrtia celui din dreapta, care scrie alături o însuşire a substantivului. Hîrtia trece la colegii din spate, care o completează la fel. Nu se admit repetări de substantive sau de însuşiri. Cîştigă rîndul care termină primul şi a scris corect.

Jocul se poate organiza şi în alt fel :

Elevii din stînga rîndului de bănci scriu pe caiete cîte un substantiv, iar cei din dreapta, cîte o însuşire. Apoi se numeşte un elev dintr-un rînd, care citeşte substantivul scris. De pe rîndul lui se ridică cei care au scris o însuşire ce se potriveşte acelui substantiv. Se face verificarea. Fiecare greşeală se penalizează şi se notează la tablă. Aşa se procedează cu 1—3 elevi din fiecare rînd. Cîştigă rîndul cu cele mai puţine penalizări.

Înaintea compunerii despre vulpe, de exemplu, se poate organiza jocul *„Ce ştiţi despre ea ?"* sau *„Ce puteţi spune despre ea ?"* Se arată un desen cu vulpea şi elevii pot spune : are blana roşcată şi frumoasă, o coadă lungă şi stufoasă, se furişează noaptea prin grădini, fură păsările oamenilor, este vicleană etc. Aceste informaţii se scriu pe tablă şi se folosesc în compunere. Dacă se organizează concurs, răspunsurile se trec pe tablă în dreptul rîndului din care face parte fiecare elev care a răspuns.

Scanned with OKEN Scanner

Cum se scrie ?

Se dau cîteva ortograme *(l-a, i-a, s-a, s-au)*. Elevii din stînga rîndului scriu cîte o propoziție cu fiecare ortogramă, iar cei din dreapta construiesc cîte o propoziție, cînd cuvintele respective nu se scriu cu linioară. Jocul se poate desfășura pe foi volante, care se corectează după oră. Cîștigă rîndul cu cele mai puține greșeli.

Cele mai potrivite expresii

Învățătorul anunță o temă (*Toamna, Iarna, La mare, La munte, În grădină* etc.) pentru fiecare rînd de bănci. Apoi fiecare elev trece la tablă și scrie o expresie în legătură cu tema respectivă. Nu se admit repetări. Cel care nu poate scrie ceva trage o linie. Expresiile care nu se potrivesc se penalizează. Cîștigă rîndul cu cele mai frumoase și mai multe expresii și cu cele mai puține penalizări.

Expresiile apreciate ca cele mai bune vor fi folosite în compunere.

Ordonați și transformați

Pe tablă sînt scrise cuvintele : *plante, copii, medicinale, strîng.* Elevii au sarcina să ordoneze cuvintele pentru a obține cîte o propoziție, la sfîrșitul căreia se pune fie punct, fie semnul întrebării sau al exclamării. Se strîng foile și se apreciază. Cîștigă grupul cu cele mai puține greșeli.

Să găsim familia cuvîntului... !

Clasa este împărțită pe grupe. Învățătorul scrie un cuvînt. Elevii găsesc cuvintele care pornesc de la cuvîntul dat. (De exemplu : *român, româncă, românește, România, românesc* etc.) Apoi se dă un cuvînt căruia elevii îi stabilesc familia. Cîștigă grupul care a găsit cele mai multe cuvinte.

Nu spune cuvîntul !

Învățătorul sau un elev întreabă : „Cum se numește apa care se află în partea de S—E a țării și nu i se văd marginile ?". Elevii răspund prin expresii în care nu se denumește apa. De exemplu : Este o apă întinsă, deasupra căreia strălucește puternic soarele ; este apa din care apare soarele dimineața ; pe luciul ei alunecă vapoarele etc.

Cîștigă grupul care a formulat cele mai multe și mai frumoase expresii. Cele apreciate ca foarte bune se folosesc în compuneri.

Scanned with OKEN Scanner

Cea mai bună introducere

Învățătorul fixează clasei o temă pentru compunere. (*La scăldat, În pădure, În excursie* etc.) Elevii scriu variante de introduceri. Cei care realizează cele mai frumoase introduceri continuă compunerea, oral.

Găsiți introducerea !

Se citește o compunere pornind de la cuprins. Elevii formulează variante de introduceri. Se aleg cele mai bune și se continuă compunerea, oral.

În același fel se poate organiza jocul *Găsiți încheierea compunerii !*

Unde sînt greșelile ?

Pe tablă este scris un text în care s-au strecurat greșeli. Elevilor li se comunică numărul greșelilor. Ei rescriu corect textul. Cîștigă rîndul cu cele mai multe lucrări bune.

Într-o altă variantă :

Învățătorul formulează o propoziție în care strecoară greșeli de acord. Elevul reformulează propoziția, corectînd greșelile.

Exemplu :

Învățătorul	*Elevii*
Copiii muncește în grădină.	Copiii muncesc în grădină.
În curte crește flori frumoasă.	În curte cresc flori frumoase.

Gîndește-te și completează !

Pe tablă sînt scrise : un titlu și cuvinte din diferite propoziții. Elevii completează propozițiile în așa fel încît să fie în legătură cu titlul.

Exemplu :

E primăvară

Păsările . . . . . .
. . . . . sub streașină.
De cu zori . . . . . .
În curînd . . . . . .

Cîștigă rîndul în care cei mai mulți elevi au completat corect.

Pentru cei mici, deasupra textului se poate pune, de exemplu, un desen cu Moș Martin. Jocul îl intitulăm *Moș Martin se gîndește*. Copiii sînt invitați să-l ajute.

Ghicește cine e !

Un elev este acoperit la ochi. Învățătorul arată în liniște celorlalți elevi un tablou cu un animal (vulpea, de exemplu). Cel acoperit nu trebuie să audă nimic. Tabloul se ascunde. După aceea, elevul care a început jocul își descoperă ochii. Elevii încep să-i prezinte caracteristici ale animalului respectiv. În cazul în care nu-l poate ghici, primul elev spune „Mai departe" și clasa îi formulează alte caracteristici, pînă cînd el indică un animal. Dacă l-a ghicit, cîștigă, și continuă jocul, dacă nu, este scos din joc.

Exemplu :

Clasa	*Elevul*
— Este un animal sălbatic.	— Mai departe
— Trăiește în pădure.	— Mai departe
— Are blană lucioasă.	— Mai departe
— Are coada stufoasă.	— Mai departe
— Este vicleană.	— Vulpea

Se arată tabloul. Dacă se organizează sub formă de concurs, se acoperă la ochi, pe rînd, mai mulți elevi. Cîștigă cel care a ghicit după un număr mai mic de caracteristici formulate de clasă.

Jocul poate fi complicat : clasa să prezinte caracteristici care nu sînt proprii animalului respectiv și elevul să-și dea seama din contrarii despre ce animal e vorba.

Desigur că lista jocurilor didactice ar putea continua. Unele care nu sînt specifice lecției de compunere pot fi adaptate obiectivelor acestei discipline.

Din practica școlară s-a putut constata că jocul didactic oferă copilului cadrul adecvat pentru exercitarea spiritului de grup, pentru acțiune independentă etc.

Jocul este o activitate organizată și imprimă la copii această atitudine. Trebuie insistat, totuși, ca acesta să se desfășoare într-o atmosferă de lucru, nu de „joacă", unde copilul să fie participant activ. Vor fi atrași în special elevii retrași, timizi, fără curaj, cei cu

Scanned with OKEN Scanner

cunoștințe minime, oferindu-li-se posibilitatea să devină cîștigători, să capete încredere în forțele proprii. Se organizează în așa fel încît un colectiv să nu piardă mereu concursul din cauza aceluiași elev, pentru că apar manifestări nedorite față de respectivul.

Pentru a deveni eficient, jocul trebuie să-și exercite funcțiile sale de formare și restructurare a întregii activități psihice a copilului.*

---

* Al. Roșca și A. Chircev, *Psihologia copilului preșcolar*, București, E.D.P., 1962, p. 175.

Scanned with OKEN Scanner

ANEXĂ

MATERIALE ÎN SPRIJINUL ÎNVĂȚĂTORILOR

Scanned with OKEN Scanner

TEXTE PENTRU DICTĂRI

PRIMA ZI DE ȘCOALĂ

E 15 septembrie.

Școlarii sînt nerăbdători. Adunați în curtea școlii, așteaptă începerea festivității de deschidere a noului an școlar.

Deodată se face liniște. Vorbește tovarășul director al școlii. Dînsul urează copiilor spor la învățătură.

Apoi, încolonați, elevii intră în școală.

*
* *

Victor, Marin, Vasile și Andrei s-au adunat pe terenul de sport. Ei au adus : plasă, minge, maieuri și tenișI.

Împreună cu ceilalți copii au format două echipe, au îmbrăcat echipamentul, au ales căpitanii și jocul a început.

De pe margine, galeriile își încurajau echipa favorită, le transmiteau indicații tehnice, își manifestau bucuria pentru fiecare punct cîștigat și aplaudau execuțiile frumoase ale echipei adverse.

*
* *

— Auzita-ți ce-am spus eu ?
— Da, mămucă, spuseră iezii.
— Pot să am nădejde în voi ?
— Să n-ai nici o grijă, mămucă, apucară cu gura înainte cei mari.

Ion Creangă — *Capra cu trei iezi*

*
* *

— Valeu, cumătră, talpele mele! Mă rog scoate-mă, că-mi arde inima-n mine!

— Ba nu, cumătre, c-așa mi-a ars și mie inima după iezișorii mei!

— Cumătră, mă pîrlesc, ard de tot, mor, nu mă lăsa!

— Arzi, cumătre, mori, căci nici viu nu ești bun!

Ion Creangă — *Capra cu trei iezi*

* * *

După ce-a terminat lecțiile, copilul l-a întrebat pe tatăl său

— Ce-ai făcut astăzi, tată?

— Astăzi am făcut o mulțime de treburi: am hrănit viței, i-am scos pe imașul din preajma grajdurilor, le-am curățat jgheaburile și iarăși i-am hrănit.

— De ce-i hrănești așa de des?

— Pentru că trebuie să crească.

— Și ce-ai mai făcut?

— Am venit acasă și am lucrat în grădină.

— Iar eu te-am ajutat.

— Da.

* * *

— Tu ești Pui de om?

— Eu.

— Știi de ce te-am chemat aici?

— De unde vrei să știu?

— Am să te întreb mai multe.

— Întreabă-mă!

— E adevărat că te-au prins zilele trecute niște tîlhari?

— Adevărat!

— Și te-au întrebat unde sînt vacile satului?

— Da.

— Și tu le-ai spus?

— Eram prost să le spui?

Victor Eftimiu — *Fluierul ciobănașului*
Din volumul *Omul de piatră*

* * *

Scanned with OKEN Scanner

...Ei aprinseră cele șapte lumînările și, de îndată ce se făcu lumină în căsuță, lucrurile nu se mai aflau la locul lor, așa cum le lăsaseră la plecare. Și atunci primul pitic zise :

— Cine a stat pe scăunelul meu ?

Al doilea urmă :

— Cine a mîncat din talerul meu ?

Al treilea :

— Cine a mușcat din pîinișoara mea ?

Al patrulea :

— Cine a luat din legumele mele ?

Al cincilea :

— Cine a umblat cu furculița mea ?

Al șaselea :

— Cine a tăiat cu cuțitul meu ?

Al șaptelea întrebă și el :

— Cine a băut din cupa mea ?

Frații Grimm — *Albă-ca-Zăpada.*
Din volumul *Povești.*

* * *

E primăvară.

Copiii se bucură.

— Priviți ! strigă Ana, arătînd către bolta albastră.

— Se întorc păsările ! spun glasurile copiilor pline de veselie.

Primăvară, primăvară, bine ai venit la noi !

* * *

Mama îl întreabă pe Vlăduț :

— De ce vii așa tîrziu de la școală ?

— Am făcut o faptă bună, spune băiatul.

— Ce faptă ? se interesează mama.

— Am ajutat un bătrîn.

— Cum ?

— I-am dus acasă plasele pline de cumpărături.

— Singur ?

— Nu, împreună cu prietenul meu, Șerban.

— Ai făcut o faptă bună, îl laudă mama.

* * *

Scanned with OKEN Scanner

Cecilia citește o carte.

— Ce citești, Cecilia ? o întreabă mama.

— Am împrumutat de la biblioteca școlii cartea *Piticul cel fioros*. Îmi place mult. Ia privește ce poze are ! Aici este la circ, iar aici se ceartă. Ce gîlceavă !

* * *

Gelu și Gina fac gimnastică.

Degeaba îi strigă Georgeta. Ei sînt atenți cum să execute exercițiile învățate la școală.

Vine Georgică. El le arată un exercițiu nou.

Geta fuge după o minge. Gică o ajunge.

Pe stradă trece unchiul Eugen. El spune :

— Ce dragi îmi sînt copiii ageri !

* * *

Paraschiva și Chiriac se joacă de-a baba-oarba. Chiriac s-a legat la ochi cu o basma cu chenar roșu.

El strigă :

— Unde ești, Chimiță ?

— Aici, aici, răspunde Paraschiva, rîzînd cu chef.

Bunicul o cheamă pe fetiță. El îi cere ochelarii.

— Îndată ! spun copiii, aducînd ochelarii bunicului.

* * *

Gheorghe și Anghelina se joacă. Gheorghe este dirijor. El are în mînă o baghetă. Gherghina împletește un ciorap. Ghemul se micșorează.

Copiii ies în grădină. Ei își scot ghetele.

— Au, au ! strigă Anghelina de durere pentru că s-a înțepat cu un ghimpe.

Acum, adună flori. Ei fac o ghirlandă cu care vor împodobi camera bunicii.

* * *

Ion Creangă este unul dintre cei mai îndrăgiți povestitori români.

S-a născut la Humulești și a copilărit pe malul Ozanei.

Marele povestitor a scris basme, povești, povestiri și renumitele *Amintiri din copilărie*.

El a fost bun prieten cu cel mai mare poet român, Mihai Eminescu. La Iași se întîlneau în bojdeuca din Țicău.

Din cărțile lui aflăm de Irinuca, Smărăndița, Trăsnea, bădița Vasile, de mama lui, Smaranda, și de tatăl său, Ștefan.

*
* *

Patria noastră se numește Republica Socialistă România. Fluviul Dunărea constituie o graniță naturală a țării. Capitala patriei este orașul București. Alte orașe mai importante sînt : Ploiești, Brașov, Constanța, Iași, Cluj, Timișoara și Oradea.

În centrul țării străjuie ca o cunună lanțul munților Carpați.

Cele mai importante sărbători naționale sînt : 23 August și 30 Decembrie.

Ne mîndrim că sîntem români și că moștenim această țară de la daci și romani.

*
* *

Chiriac, Cecilia și Maria locuiesc pe Strada Plevnei. Ei au o grădină frumoasă. Adeseori îi vezi lucrînd cu spor.

Alături de ei stă și Azorică. Miaunica îi privește din copac. După muncă fac cumpărături. Astăzi i-au cumpărat bunicului ziarul „Scînteia", iar Cristinei, jocul „Să coasem frumos".

Părinții îi laudă pentru hărnicie.

*
* *

Ana s-a înnoit cu o rochiță albastră. Este fericită. Iute își înnoadă cordonul și fuge la copii.

— Ce rochiță frumoasă ! spun prietenele cu admirație.

Deodată cerul s-a înnorat. Ploaia începe. Fetița aleargă și cade. Se înnămolește.

Ce rău îi pare !

*
* *

Cerul s-a înnorat. Soarele nu se mai zărește deloc, de parcă s-ar fi înnoptat. Vîntul suflă cu putere. Ramurile copacilor parcă s-au înnodat. Degeaba m-am înnoit cu o rochiță albă. Praful stîrnit de vînt mi-a înnegrit volanele. Nu-mi place deloc această priveliște înnegurată.

* * *

Părinții lui Vlad lucrează la cooperativa agricolă de producție.

Ei sînt cei mai harnici cooperatori. Și anul acesta, ferma lor a obținut recolte bogate. În toate fermele sînt lucrători harnici.

În conducerea cooperativei sînt oameni muncitori și pricepuți. Ei coordonează întreaga activitate a cooperativei agricole de producție.

* * *

E ultima seară de tabără.

Valeria merge grăbită pe alee. Se îndreaptă către locul unde are loc focul de tabără.

Iată-l ! O adevărată feerie este întreaga priveliște.

Valeria are o idee : „Ce-ar fi să creeze o poezie ?“ Îndată se apucă de lucru.

Poezia va fi închinată prieteniei.

* * *

Un om avusese trei fete. Fiicele cele mari plecaseră în treaba lor, iar bătrînul rămăsese cu fiica cea mică. Era singura ființă apropiată de el.

Într-o zi, fiica cea mică i-a zis că va pleca și ea.

Moșul nu avea știință de ceea ce se va întîmpla, fiindcă nimeni nu-i spusese nimic.

* * *

Scanned with OKEN Scanner

Pentru Ecaterina astăzi este mare sărbătoare. E aniversarea zilei sale de naștere. După ce s-a îmbăiat, ea îmbracă uniforma curată. La mînă strălucește emblema. Își ia punga cu bomboane. Umblă repede ca să nu întîrzie. Bunica o privește :

— Ce fată ambițioasă !

Ecaterina își schimbă pantofii și pornește spre școală. Are emoții, dar se îmbărbătează singură.

*
* *

Sorin are un meci important. Clasa lui se va întrece cu o clasă paralelă.

Care va fi campionul ?

E încă liniște.

De jur împrejur, terenul este împădurit.

După împărțire, fiecare echipă trece pe locul său. Terenul se umple.

Începe agitația.

Fiecare echipă e susținută de un grup de elevi.

*
* *

Ieri am împlinit nouă ani. M-am îmbrăcat cu o rochiță nouă. Mama mi-a împletit codițele.

Au venit mulți copii. Le-am împărțit bomboane și alte dulciuri. Am îmbinat jocul cu cîntecul. Eu i-am îmbiat pe colegi să servească tort.

Ce bine m-am simțit împreună cu colegii mei !

*
* *

Georgică se întoarce de la școală.

Înainte de a mînca, se spală bine pe mîini. El poartă în gînd sfaturile mamei. Apoi taie pîinea. Mănîncă încet. Grivei mîrîie în curte. Băiatul privește pe fereastră. Matei are o vîjîietoare. Vîntul suflă cu putere, iar vîjîitoarea zbîrnîie.

*
* *

Scanned with OKEN Scanner

Țara noastră se numește Republica Socialistă România. Poporul român este harnic și ospitalier. Limba română este ca un fagure de miere. Ea este o limbă latină. Românul a iubit întotdeauna munții, apele și cîmpiile țării. Românca a muncit și și-a crescut copiii în dragoste de patrie.

Este o mîndrie ca să fii român !

*
* *

E miercuri. Petrică cere voie mamei sale să se joace. El are un ied și un iepure. Toată ziua nu-i pierde din ochi. Iedul are pieptul negru. Acum behăie. E semn că trebuie să-i dea de mîncare.

Pe drum trece o femeie. Ea vorbește cu Petrică. Iepurele ciulește urechile.

Deodată duduie un tractor. Amîndouă animalele se ascund.

*
* *

E seară. Maria stă la fereastră. Întunericul se furișează pe aleea din grădină. Păsările își cheamă tovarășele întîrziate. Arborele puternic le va veghea somnul.

Cine bate oare în geam ?

O ramură a lovit fereastra.

Ceasul arată ora șapte.

*
* *

Este după-amiază. Miaunica e gata să pună laba pe un pui de rîndunică. Ionel o alungă cu o piatră.

— Cum să iei viața bietului puișor ? strigă băiatul.

După ceartă, o dezmiardă ca s-o împace.

— Trebuia să salvez puișorul. Fără îndoială că îți place fripturica ! Dar la mama și la frățiorii lui te-ai gîndit ?

*
* *

Sîntem la plajă. Oamenii poartă costume de baie. Este foarte cald. Doar, din cînd în cînd, adie o boare ușoară. Căldura dogoritoare a soarelui îi gonește pe oameni în apă. Valurile sînt binefăcătoare.

Scanned with OKEN Scanner

Spre seară, căldura arzătoare încetează.
Noaptea e răcoare.
În ziua următoare soarele va străluci din nou cu putere.

*
* *

Se face ziuă. Soarele începe să-şi arate razele strălucitoare. Împreună cu cele două surori ale mele pornim la muncă. Iarba e plină de rouă. Vrem să culegem bobiţele argintii din iarbă, dar nu izbutim.

Maria are o fustă nouă.

Ne apucăm de cules cireşe. Către ora nouă coşuleţele sînt pline.

Vine un nor întunecat. Ne temem să nu plouă şi plecăm acasă.

Mama aduce din cuibare un coşuleţ plin cu ouă.

*
* *

E ziua de naştere a lui Matei.

El i-a invitat pe cei patru prieteni ai săi şi pe alţi copii din vecini.

Copiii fac larmă.

Nenea Ion e bucuros cînd îşi priveşte fiii. Are multe bucurii de la ei.

— Tu vii dúminică la meci, Matei ?

— Cum să nu, ştii bine cît de mult îmi place pe stadion.

Fraţii mijlocii sînt foarte hazlii. Toţi copiii rîd de glumele lor.

*
* *

ORTOGRAME

...Pizma şi ciuda creşteau în inima ei ca buruiana cea rea şi se cuibăriseră atît de adînc, că împărăteasa nu-şi mai găsea pace nici ziua, nici noaptea. În cele din urmă, chemă un vînător şi-i porunci :

— Ia fata asta şi du-o în adîncul pădurii, că nu rabd s-o mai văd în faţa ochilor ! Omoar-o... !

Fraţii Grimm — *Albă-ca-Zăpada*

*
* *

Scanned with OKEN Scanner

Primul lucru pe care l-au zărit copiii a fost un gîndăcel auriu.

— Joacă-te cu noi, i-au spus ei gîndăcelului.

— M-aș juca cu plăcere, răspunse gîndăcelul, dar n-am timp. Trebuie să-mi adun de mîncare pentru prînz.

— Joacă-te cu noi, i-au spus copiii, unei albine galbene și pufoase.

— N-am timp să mă joc cu voi, răspunse albina, trebuie să adun miere.

— Dar tu n-ai vrea să te joci cu noi ? o întrebară copiii pe furnică.

Furnica însă n-avea timp nici să-i asculte...

K. Ușinski — *Copiii din crîng*

* * *

Ionel s-a dus la grădina zoologică. Acolo l-a întîlnit pe prietenul său, Andrei. Au început vizita. La tot pasul îi întîmpina ceva nou și interesant. S-au dus la lei, la tigri, la girafe și la păsări.

Iată și un papagal. Ionel l-a văzut cel dîntîi. Apoi, l-a văzut și Andrei.

La întoarcere au vorbit despre ceea ce au văzut.

* * *

Mama i-a dat Mariei o carte și i-a spus :

— Ia această carte și citește-o cu multă atenție !

Maria a citit-o și i-a mulțumit mamei. Cartea i-a arătat cum trebuie să se poarte. Ea a rugat-o pe mama sa să-i mai ia și alte cărți.

— Fiecare copil trebuie să ia din cărți învățătură, i-a spus mama, Mariei.

* * *

Ana a lucrat pentru mama sa un semn de carte. Cînd s-a întors de la școală, i l-a oferit. Mama s-a bucurat mult. Ea s-a dus în camera sa și l-a pus în cartea pe care o citea.

Scanned with OKEN Scanner

Acum, ori de cîte ori deschide cartea, mama zîmbește către fiica sa.

Ana s-a gîndit să facă și alte bucurii mamei.

* * *

Copiii s-au adunat la joacă.

— Ne jucăm de-a v-ați ascunselea sau de-a ulii și porumbeii ? a întrebat Sorin.

După ce s-au gîndit, s-au hotărît să-l aștepte și pe Gheorghe.

Apoi, s-au numărat, s-au alergat și s-au ascuns.

Spre seară s-au îndreptat spre casele lor.

— V-ați jucat în părculeț, sau pe teren ? a întrebat mama.

* * *

Ieri m-am întîlnit cu un vechi prieten.

— De cînd nu ne-am mai văzut ! mi-a spus el.

— Da, nu ne-am văzut de mult, i-am răspuns în vreme ce-l priveam cu atenție.

— Nu te-ai schimbat.

— Amîndoi nu ne-am schimbat.

I-am povestit multe despre colegii noștri.

— Nu prea i-am mai întîlnit, mi-a spus el.

* * *

— M-am gîndit să-ți dau o carte, ca s-o citești.

— Dă-mi-o, mi-a spus Vasile.

— Ți-oi da-o, cînd mi-o va aduce Ion.

— Cum, nu ți-a adus-o încă ?

— Nu ne-am întîlnit zilele acestea.

— Spune-mi unde-l găsesc și lasă-mă pe mine să-l caut.

— Nu-i chiar așa de greu de găsit.

* * *

Scanned with OKEN Scanner

Ieri am fost la cinema. Tata l-a luat și pe fratele meu mai mic. El s-a îmbrăcat singur. Haina sa era nouă. Am văzut un film în care haiducii s-au luptat vitejește. Ei umblau pe drumuri ferite sau pe poteci. Fratele meu a înțeles tot ce-a văzut pe ecran. Cea mai frumoasă parte a filmului a fost atunci cînd haiducii și-au făcut singuri dreptate. Ne-am bucurat foarte mult. Am aflat ce neam viteaz sîntem.

MATERIALE PENTRU COMPUNERI CU ÎNCEPUT DAT

PRIMA ZI DE ȘCOALĂ

Mergeam la școală împreună cu mama. Era prima zi. Mă gîndeam fără să vreau la neuitatele clipe din vacanță, la munții ce primesc strălucirile de diamant ale soarelui și la brazii ce stau cocoțați ca niște lumînări cafenii ce ard cu flacără verde, la nisipul de aur, cu marea înspumată ca un val de pînză albastră cu mici bucăți din cerul de cristal.

Idei pentru continuarea acțiunii :
— Întîlnirea cu colegii. Impresii din vacanță.
— Festivitatea de deschidere a școlii.
— Întîlnire cu clasa și primele ore de școală.
— După prima zi de școală.

ZIUA FORȚELOR ARMATE

Culoarea de purpură a răsăritului vestea o zi frumoasă cu un cer uriaș de cristal. Era zi de sărbătoare, 25 octombrie — Ziua Forțelor Armate.

. . . . . .

sau

În fiecare an, la 25 Octombrie se sărbătorește Ziua Armatei. Această sărbătoare ne duce cu gîndul la cele povestite de părinții și bunicii noștri, la monumentele văzute de noi în diferite colțuri ale țării. Toate vorbesc de vitejia și eroismul cu care a luptat armata pentru eliberarea patriei.

O ÎNTÎMPLARE

Era o zi din vacanța de iarnă. Ninsese mult. Pămîntul era acoperit de zăpadă. Împreună cu mai mulți colegi am luat săniile și am pornit-o spre derdeluș.

. . . . . .

Scanned with OKEN Scanner

sau :

Eram la școală. Sunase de recreație. Toți copiii se grăbeau să iasă în curtea școlii. Eu mi-am așezat cu grijă, pe bancă, noua cutie de creioane colorate și am plecat.

. . . . . .

E ZIUA MAMEI

Privesc tot mai des pe fereastră. Ard de nerăbdare. Mama trebuie să sosească din clipă în clipă.

. . . . . .

ÎN VIZITA LA SERVICIUL TATĂLUI MEU

Deși sînt în vacanță, m-am trezit din zori. Astăzi tata mă va lua ca să-i vizitez locul de muncă.

. . . . . .

FOCUL

E după amiază. Mama nu a sosit încă de la lucru, iar bunica își vede de treburi. Radu nu știe ce să facă.

Deodată îi vine în gînd să se joace cu chibriturile. El ia o cutie și aprinde un băț. Flacăra mică și roșcată îl încîntă.

. . . . . .

GREȘEALA RECUNOSCUTĂ ESTE PE JUMĂTATE IERTATĂ

E ora prînzului.

Dan se întoarce abătut de la școală. Nu a învățat la geografie și a luat o notă mică. Acum se gîndește dacă trebuie să spună acasă.

. . . . . .

O FAPTĂ BUNĂ

Toamna se apropie de sfîrșit.

Un vînt rece suflă cu putere. Ochiurile de apă au înghețat, iar cîmpul așteaptă plapuma cea moale a iernii.

Gheorghiță și Maria vin de la unchiul Toma, pădurarul.

Deodată zăresc o barză.

. . . . . .

Scanned with OKEN Scanner

MATERIALE PENTRU ALCĂTUIREA INTRODUCERII ȘI ÎNCHEIERII UNEI COMPUNERI LA CARE SE DĂ CUPRINSUL

. . . . . .

— Ce-ar fi să-l ajutăm noi pe nenea Gheorghe ? a spus Ionuț, președintele detașamentului de pionieri.

Toți am fost de acord.

În fiecare zi treceam pe la bătrîn și-l ajutam la tot ce era nevoie.

După două săptămîni, nenea Gheorghe s-a însănătoșit. Nu am întrerupt legătura cu el. L-am chemat la școală, la o acțiune pionierească, să ne povestească cum a luptat pe front.

. . . . . .

După formularea introducerii și sfîrșitului, în variante, se stabilește titlul.

. . . . . .

Deodată au sunat trompetele. Pionierii s-au aliniat. S-a aliniat și grupa noastră. Deasupra capetelor fluturau faldurile drapelului patriei.

Tovarășa comandant ne-a prins la gît cravata roșie cu tricolor. Toți pionierii cîntau :

„Am cravata mea,
Sînt pionier !
Și mă mîndresc cu ea,
Sînt pionier !“

Cîntam și noi alături de ei și inimile ne erau pline de bucurie.

Am făgăduit în fața tuturor că vom fi demni de cinstea acordată și am salutat pionierește pentru prima dată, rostind răspunsul nostru răspicat : „Tot înainte !“

. . . . . .

La intrarea în grădină ne-a întîmpinat tovarășul brigadier al C.A.P. Dînsul ne-a arătat recolta bogată de roșii și totodată ne-a învățat cum putem fi și noi de folos. Fiecare copil și-a luat cîte o lădiță. Ne-am repartizat pe rînduri. Roșiile coapte străluceau ca bulgării de foc printre frunzele verzi. Le desprindeam ușor de pe tulpină și le așezam în lădițe.

În ordine și disciplină treaba mergea repede și cu spor.

Soarele ne zîmbea de pe bolta senină, iar cîntecul păsărelelor se împletea cu cîntecul nostru.

Scanned with OKEN Scanner

Ce mîndri eram că puteam da o mînă de ajutor părinților noștri ! Am cîntat și am spus glume, în timp ce ne întreceam la cules.

. . . . . .

. . . . . .

Am ajuns. Fabrica de pîine este așezată în cartierul Berceni, cartier în care locuim.

Ne întîmpină o muncitoare îmbrăcată în halat alb. Ne zîmbește prietenos. Noi o salutăm cu respect.

După ce ne spune cîteva cuvinte despre oamenii care muncesc aici, ne invită să vizităm fabrica. Mergem ordonați și privim cu multă atenție în jur. Aici se vede drumul de la făina albă la pîinea caldă și rumenă. Mașinile frămîntă coca în vase uriașe, o împart în bucăți și o trimit către cuptoarele fierbinți. Pretutindeni veghează ochiul atent al omului.

Ce frumos miroase ! De aici, pîinea ajunge pe mesele oamenilor.

. . . . . .

MATERIALE PENTRU COMPUNERI CU SFÎRȘIT DAT

CEA MAI BUNĂ PRIETENĂ

. . . . . .

Cînd am văzut în ce situație era, m-am dus în fiecare zi la ea acasă și am pregătit împreună lecțiile.

După un timp, tovarășa învățătoare a apreciat-o pentru progresele realizate.

Am rămas prietene foarte bune.

NEATENȚIA

. . . . . .

Mașina a oprit brusc, scîrțiind din toate frînele. Era la un metru de mine.

Am scăpat ca prin minune. Toată strada se uita mustrător la mine. Am înțeles ce lucru grav am făcut.

ZIUA FORȚELOR ARMATE

. . . . . .

Acești eroi au murit, dar au reînviat în cartea cea mai frumoasă, istoria, și-n locul pe care nimeni și nimic nu-l poate umbri și distruge, inima omenească.

Scanned with OKEN Scanner

Ceea ce nu are moarte este fapta, și fapta ostașilor români nu a murit. Ea este scrisă pentru totdeauna cu litere de aur în cartea gloriei române.

HOTĂRÎREA

. . . . . .

Lecțiile mi se par mai ușoare, le înțeleg mai bine. Am început să iau note bune. Sînt bucuros că acum mama e mulțumită de mine.

. . . . . .

Ce minunată a fost plimbarea !

Toți copiii erau plini de voie bună. Nici nu simțeam oboseala.

Acasă am povestit ceea ce ne-a impresionat în mod deosebit. Nu am uitat nici de întîmplările hazlii.

Ne-am hotărît să mai organizăm o asemenea acțiune.

. . . . . .

Dar zilele de tabără au luat sfîrșit. Purtăm cu noi amintirea plimbărilor de neuitat, a jocurilor și cîntecelor învățate, a focului de tabără.

Ne vom aminti cu plăcere de prieteniile legate aici și de hotărîrea de a ne mai revedea.

Ce dragă ne ești, vară, cu toate bucuriile tale !

EXPRESII DATE PENTRU ALCĂTUIREA COMPUNERILOR

TOAMNA

Frunze ruginii, parfumul florilor, aurul cîmpului, cîmpul este o mare cu valuri aurii, frunzele plutesc ca niște bărcuțe, legănate de vînt, mere aurii cu miros parfumat și miez dulce, pleacă păsările călătoare vîslind în înălțimi.

JOCURI DE IARNĂ

Totul în jurul nostru era alb și luminos, zăpada s-a așezat pe crengi ca o beteală, fulgi mari și deși curgeau din cer ca un fluviu alb, în jur nu se mai vedeau decît perdele de fulgi care curgeau necontenit.

Cuvinte de sprijin pentru alcătuirea unor compuneri :

— toamnă, struguri, culeg, școlarii, ajutor, lădițe, camioane, piață, faptă, lăudat.

(La culesul viilor)

Scanned with OKEN Scanner

— pionierii, adunare, muncitor fruntaș, fapte, întrecere, ajutorul, tinerii, respectă, hotărîrea, în vizită, uzină, program artistic, aprecierea.

(Fapte pionierești)

— vara, cald, scăldat, copiii, înoată, adînc, țipă, Lăbuș, ajutor, prieteni, împreună.

(La scăldat)

— Primăvară, elevii, grădina școlii, semințe, răsaduri, stropit, plivit, cresc, admiră, trecătorii, vara, cules, excursie.

(Munca ne e dragă)

— Elena, elevă, serviciu, curățenie, ordine, aerisire, flori, praf, tabla, buretele, control, colegi, recreații, sănătate, exemplu.

(O elevă harnică)

Propoziții de sprijin :

— Cartea este prietenul omului.
— Din carte se învață multe lucruri folositoare.
— Cartea ne ajută să fim buni și drepți.
— Cărțile aduc lumină în mintea omului.

(Compunerea „*Cartea, prietenul omului*“)

— Nori cenușii s-au adunat pe cer.
— Soarele strălucitor nu se mai zărește.
— Începe un vînt puternic.
— Stropi mari lovesc pămîntul.
— Pomii se apleacă neputincioși.
— Plouă cu găleata.
— Apa aleargă cu repeziciune la vale.
— Stropii se răresc.
— Cerul se luminează.
— Apare curcubeul.

(Compunerea „*Ploaia*“)

— Școala noastră are un parc.
— Elevii au muncit pentru înfrumusețarea lui.
— Acum e o plăcere să te plimbi prin el.
— Păsările cîntă din zori pînă în seară.
— Fiecare clasă a sădit cîte un pomișor.
— Parcul este mîndria școlii.

(Compunerea „*Parcul școlii*“)

Scanned with OKEN Scanner

Călărași, 3.I.1982

Dragi părinți,

Noi am călătorit bine cu trenul. În gară ne așteptau verii noștri. Ce bucuroși am fost cînd am ajuns acasă la bunici ! Ne-a întîmpinat Lăbuș. El ne-a recunoscut repede și s-a bucurat nespus de sosirea noastră.

Aici ne simțim foarte bine. A nins din belșug și totul e acoperit de un văl argintiu. Am făcut, în grădină, un om de zăpadă. Mergem adeseori la derdeluș. De Anul Nou am împodobit un frumos brăduț.

Într-una din zile am fost cu bunicul la pădure. Am poposit în casa pădurarului.

Bunica mi-a luat o carte cu poze care îmi place foarte mult.

Sosim pe 4 ianuarie.

Cu drag,

Andrei

București, 20.XII.1982

Draga mea bunică,

Am primit mănușile și flanelul pe care mi le-ai trimis și m-am bucurat nespus de mult. Îmi țin foarte cald și, pe deasupra, îmi vin și foarte bine. Ieri m-am dus la patinaj și m-am îmbrăcat cu ele.

Îți mulțumesc pentru acest frumos dar pe care mi l-ai făcut.

În vacanță sîntem siguri că ai să vii la noi.

Abia aștept să ne vedem.

Te sărută nepoțica ta,

Ana

Scrisoarea Puiei Rebreanu adresată tatălui său, Liviu Rebreanu

(Techirghiol), luni, 3 iunie 1922

Dragul, scumpul și mult iubitul meu tătic, te rog foarte mult să ne scrii cum ai ajuns acasă, căci de-abia aștept să știu dacă ai sosit bine. Eu ți-am scris chiar a doua zi după ce ai plecat tu, ca să văd în cîte zile o primești. Adoratule dragă, să-mi scrii cum ai găsit pisica și mingea. Eu astăzi am făcut baie caldă de nămol. M-am deșteptat foarte greu. A trebuit să meargă măicuța înainte, și pe urmă am venit și eu adormită, lovindu-mă de toți stîlpii. Acum te pup de miliarde de ori. Fetița ta mică și drăguță.

Puia

(Liviu Rebreanu — *La lumina lămpii)*

Scanned with OKEN Scanner

Începutul unei scrisori a lui Ion Ghica adresate lui Vasile Alecsandri

Londra, 27 iulie 1883

Iubite amice,

În mai multe rînduri am apucat condeiul cu gîndul să-ți spui o istorie ; dar m-am tot oprit dinaintea temerii că ai obiceiul de arăți scrisorile mele lui Negruzzi ; și el, ca unul ce se află în capul unei publicațiuni, cînd pune mîna pe ceva scris și trimis de tine, îl și tipărește. M-am tot oprit, cum vezi, dinaintea temerii de a nu intra în gura lumii, care găsește pete chiar în soare...

Ion Ghica

Formule de încheiere a unor scrisori ale lui Ion Creangă :

Către Ion Slavici — *Al dumitale cu inima și cu suflet.*
Lui Eminescu — *Salutări și sărutări.*
Lui Titu Maiorescu — *Vă salut cu dragă inimă.*
— *Vă doresc sănătate și bucurie.*
— *Vă salut cu adînc respect.*
— *Primiți din parte-ne încredințare de stimă și respectul ce vă păstrăm.*

PROVERBE ȘI ZICĂTORI

„Ce poți face azi nu lăsa pe mîine".
„Ascultă învățătura tatălui tău și nu uita poveștele mamei tale".
„Graba strică treaba".
„Făgăduiala dată e datorie curată".
„Cine umblă după doi iepuri nu prinde nici unul".
„Dreptatea niciodată nu piere".
„Ziua bună se cunoaște de dimineață".
„Buturuga mică răstoarnă carul mare".
„Nu lăsa pe mîine ce poți face astăzi".
„Munca e brățară de aur".
„Cine se scoală de dimineață departe ajunge".
„Numai cu o floare nu se face primăvară".
„Lenea e cucoană mare care n-are demîncare".
„Omul fără patrie e ca puiul fără mamă".
„Vorba multă sărăcia omului".
„Mîna care nu știe să scrie dă vina pe condei".
„Pomul se cunoaște după roade și omul după fapte".

Scanned with OKEN Scanner

GHICITORI

Blană roşcată, frumoasă,
Coada-i lungă şi stufoasă,
Vine noaptea prin grădini,
Fură raţe şi găini.
(Vulpea)

A venit baba din munţi,
Peste rîuri făcînd punţi,
Şi a prins, spunînd poveşti,
Flori de gheaţă pe ferești.
(Iarna)

Pe ferestre prinde flori
Şi-n obraz lasă bujori.
(Iarna)

Cine îndrăgeşte jocul
Şi-şi spală mereu cojocul,
Toarce-ntr-una cu mult spor
Fără furcă şi fuior ?
(Pisica)

Moale, albă şi pufoasă,
Peste cîmp e haină groasă.
(Zăpada)

Are foi şi nu e pom,
Îţi vorbeşte ca un om
Şi cu cît o îndrăgeşti
Tot mai mult o foloseşti.
(Cartea)

MATERIALE PENTRU COMPUNERI PRIN ANALOGIE

TOAMNA ÎN PĂDURE

Într-o frumoasă duminică, la sfîrşitul lunii septembrie, am plecat cu un grup de prieteni să vizităm pădurea Băneasa. Eram cu toţii nerăbdători să ajungem cît mai repede. După un drum plin de larma şi freamătul oraşului, maşina, liniştindu-şi caii-putere, a poposit la marginea bătrînei păduri.

Scanned with OKEN Scanner

Cîtă liniște în jur !

— Uu ! Uu ! — îndrăznește cineva să spargă tăcerea. Și ecoul se aude pînă departe.

Înaintăm. Stejari bătrîni și rămuroși au așternut în calea noastră un covor foșnitor. Privim în sus. Culorile toamnei sînt fără egal. Nici cel mai priceput pictor nu poate îmbina atît de frumos nuanțele, de la galbenul cel mai pal pînă la roșul de foc. Printre ramurile împodobite de lumină și culoare privim albastrul acestui cer de septembrie, peste care norii n-au îndrăznit să-și adune umbrele. Ne simțim copleșiți de frumusețe.

Au plecat cîntăreții pădurii, lăsînd doar cuiburile lor calde și mici să aștepte marea revenire.

Ce darnică e pădurea.

Ne întoarcem acasă cu inimile pline de frumusețe și bunătate.

PRIMA ZĂPADĂ

Se apropia vacanța. Iarna venise de mult și noi așteptam nerăbdători prima zăpadă.

Într-una din zile, bunicul, venind de afară, ne-a spus :

— Astăzi va ninge !

Nu a trecut prea mult timp, cînd, dintr-o dată, cerul a început să cearnă mii de fulgi din înălțimi.

M-am îmbrăcat în grabă și am ieșit afară. La început ningea mai rar și cu fulgi mai mici, apoi din ce în ce veneau tot mai multe steluțe argintii. Priveam în sus. Mă orbea dansul acesta amețitor. Pe față simțeam atingerea rece a iernii. Mii de fluturi lucitori se adunau ca să gătească pămîntul.

Copiii ieșeau din case și, bucuroși, alergau și întindeau palmele ca să prindă în ele o fărîmă din această roire argintie.

Cît e de gătită iarna !

Casele, pomii, gardurile, totul va fi alb. De departe răzbăteau spre noi clinchete vesele de săniuțe. Iarna sosise cu adevărat. Și-a trimis mai întîi solii : primii fulgi de zăpadă.

Ce mult îi dorisem !

GHIOCELUL

Iarna este pe sfîrșite. Pete de zăpadă acoperă ici și colo grădina.

Printre frunzele veștede s-a ivit la lumină un ghiocel. Parcă ar vrea să spună :

— Eu sînt vestitorul primăverii ! Priviți-mă și bucurați-vă !

Scanned with OKEN Scanner

Soarele îi zîmbește, făcîndu-i cu ochiul :

— Am învins, micul meu prieten ! Baba Iarna nu va mai avea putere. Am învins.

Ghiocelul își saltă lujerul mic, străveziu, în mijlocul căruia strălucește floarea albă și curată ca neaua. Petalele gingașe se deschid și o rază de soare le mîngîie blînd. Cu glas subțire și cristalin, ghiocelul a început să-și trezească vecinii. Mugurii somnoroși se întreabă :

— Oare să fi venit cu adevărat primăvara ?

O PLIMBARE CU VAPORUL

E mult de atunci. Nu intrasem încă la școală. Mama îmi promisese că vom călători cu vaporul. Așteptam nerăbdătoare ziua aceea.

Iată că într-o seară îmi spuse :

— Mîine în zori vom pleca la Ostrov și de acolo vom lua vaporul spre Călărași.

Bucuria mea era fără margini. Nu puteam să adorm. Oare cum să fie vaporul ? — mă tot gîndeam și mi-l închipuiam în toate felurile. A doua zi eram de mult îmbrăcat cînd mama a venit să mă scoale. Tot drumul pînă la vapor am pus fel de fel de întrebări : cum plutește vaporul, cine îl împinge, cine îl oprește, și altele.

Iată-ne ajunși în port. Simțeam bucurie și teamă. Am prins-o pe mama de mînă.

— Să nu te temi, mi-a zis ea. Sînt mulți oameni care vor călători cu noi. Vaporul e mare. Dacă vrei, vom sta în cabină.

Am urcat. Simțeam mișcarea vaporului și auzeam clipocitul valurilor care se spărgeau lovindu-se de vas. Oamenii rîdeau, vorbeau, glumeau. Am început și eu să mă mișc. Am rămas cu mama pe punte.

— Uite, acolo e orașul de unde am venit.

Un țiuit puternic m-a speriat puțin, dar nu am vrut să mai arăt că mi-e teamă.

Plecasem de mult. Pluteam ușor, lăsînd în urma noastră orașul, cu căsuțele albe și mici, din ce în ce mai mici. Am ajuns la Călărași. Aici am povestit tuturor cum am călătorit eu cu vaporul.

Nu am putut uita această plimbare. A fost doar prima mea plimbare cu vaporul.

MAMA, FIINȚA CEA MAI DRAGĂ

Mama este ființa cea mai apropiată de mine. Ea întruchipează dragoste nesfîrșită, căldură și zîmbet, bunătate și iertare, povață și exemplu. O văd în fiecare zi trebăluind în preajma mea și mă bucur

Scanned with OKEN Scanner

nespus cînd știu că nu numai eu, dar și alți oameni o stimează și o respectă foarte mult.

Mi-e nespus de dragă. Mi-e drag chipul ei blînd, dar energic, ochii ei plini de bunătate, frumusețea ei.

Cînd știu că trebuie să sosească acasă, o aștept la fereastră. O privesc cu drag. E de statură mijlocie și merge cu pași ușori. Are părul negru și chipul mereu luminat de un zîmbet. Se îmbracă frumos. Preferă culorile calde, deschise. E tare bună. Cînd intră în casă, totul se luminează. Ochii ei mari și negri parcă mă întreabă :

— Ei, cum a fost astăzi ?

Și eu încep să-i spun totul. Uneori greșesc. Ea mă mustră și-mi dă povețe. De la ea am învățat să urăsc minciuna și lenea. Mama mă învață cum să mă port, cum să vorbesc, cum să-i ajut pe oameni după puterile mele. Și eu mă străduiesc să o ajut, ori de cîte ori e nevoie, la treburile din casă. Vreau să-i fac cît mai multe bucurii, urmîndu-i sfaturile.

Toată viața o voi respecta pe mama mea și o voi iubi.

Mama e ființa cea mai dragă.

CREIONUL ȘI STILOUL

Pe masa de lucru a lui Ionuț stau de vorbă creionul cu stiloul. În cameră e liniște. Ionuț e la joacă. Stiloul e negru ca tăciunele. La un cap are o peniță galbenă și strălucitoare, protejată de un capac metalic. În rezervor, cerneala albastră stă liniștită.

Alături, creionul, lung și subțire. E proaspăt ascuțit. Ascuțitoarea a lăsat o urmă frumos rotunjită, de jur împrejur, asemenea unui guleraș dantelat.

In sfîrșit, liniștea e întreruptă de glasul stiloului. Vorbește gros, sigur pe el :

— Nu știu de ce mai are școlarul nevoie și de tine, amice ? Eu scriu destul de bine. Dîra albastră pe care o las în urma mea nu se șterge așa de ușor, pe cînd semnele desenate de tine se șterg cu cea mai mare ușurință.

— Nu uita, zise liniștit creionul, că oricît ai fi tu de bun și de necesar, școlarul mai are nevoie și de mine. El trebuie să deseneze pe planșa de desen, cu ajutorul meu îndreaptă nenumăratele linii pînă cînd o găsește pe cea bună. Înmulțirea și împărțirea tot cu ajutorul meu le învață. Peste mine, dacă a greșit, trece ușor guma și foaia rămîne curată ca mai înainte.

Scanned with OKEN Scanner

— Nu vă mai certați ! — le spuse cerneala. Amîndoi sînteți folositori școlarului. E destul loc în penar pentru fiecare. Stiloul și creionul sînt obiecte de care școlarul are nevoie în fiecare zi. Cu ajutorul vostru, școlarul scrie și învață lecțiile. Ce vreți mai mult ? Cerneala a tăcut.

— De unde știe ea mai multe lucruri decît noi ? — s-au întrebat în același timp creionul și stiloul. Dar cerneala a zîmbit, luminîndu-și chipul ei ca o fărîmă de mare, într-o rază jucăușă.

Scanned with OKEN Scanner

BIBLIOGRAFIE

Beldescu, George, *Ortografia în școală*, București, E.D.P., 1973.

Beldescu, George, *Tipuri de exerciții în predarea limbii române*, în: „Probleme de metodică"" (Limbă și literatură), E.D.P., 1970.

Blideanu, Eugen; Șerdean, Ion, *Orientări noi în metodologia studierii limbii române la ciclul primar*, București, E.D.P., 1981.

Caroni, Cecilia; Frimu Popovici, Vera, *Metode și procedee pentru creșterea eficienței lecțiilor de compunere liberă în școala generală*, București, E.D.P., 1968.

Chiosa, Clara Georgeta, *Orientări noi în temele compunerilor școlare*, în: Limbă și literatură, I, București, 1976.

Crețu, Elvira și colectiv, *Îndrumător metodic: Dezvoltarea vorbirii la clasele I, a II-a și a III-a și activități recreative la clasa I*, București, E.D.P., 1981.

Faifer, L.; Hazgan, A.; Lăudat, I. D.; Parfene, C., *Metodica predării limbii și literaturii române în școala generală și liceu*, București, E.D.P., 1973.

Dottrens, Robert; Mialaret, Gaston; Rast, Edmond; Ray, Michel, *A educa, a instrui*, București, E.D.P., 1970.

De Ajuriaguerra, J.; Anzias, M.; Denner, A., *Scrisul copilului. Evoluția scrisului și dificultățile sale* („Pedagogia secolului XX"), București, E.D.P., 1980.

Ministerul Educației și Învățământului, *Metodica predării limbii române — clasele I—IV*. Manual pentru liceele pedagogice, București, E.D.P., 1977.

Nicola, Ioan, *Pedagogie școlară*, București, E.D.P., 1980.

Necula, Olimpia, *Organizarea și desfășurarea lecțiilor de expunere-compunere la clasele I—IV*, București, E.D.P., 1969.

Okoń, Wincenty, *Didactica generală*, București, E.D.P., 1974.

Parfene, Constantin, *Compozițiile în școală*, București, E.D.P., 1980.

Peneș, Marcela, *Stimularea creativității școlarilor mici în orele de compunere*, în „Revista de pedagogie"", nr. 1, 1977.

Popescu-Neveanu, Paul; Voicu, Maria. *Studiul particularităților compunerilor la elevii din clasa a V-a*, în vol. „Studii de didactică și psihologia învățării", București. E.D.P., 1964.

Prodescu-Mihăescu, Georgeta; Țugui, Pavel, *Culegere de texte literare pentru clasele III—IV*, București, E.D.P., 1979.

Radu, T. Ion, *Învățămînt diferențiat*, București, E.D.P., 1978.

Șerdean, Ion, *Metodica predării limbii române la clasele I—IV*, Manual pentru liceele pedagogice, București, E.D.P., 1980.

Teodorescu, Vasile, *Compunerile corespondență și cu destinație oficială*, București, E.D.P., 1979.

Tomescu, Nichita; Prodescu-Mihăescu, Georgeta; Țugui, Pavel, *Culegere de texte literare pentru clasele I—II*, București, E.D.P., 1977.

Țircovnicu, Victor, *Pedagogia generală*, Timișoara, Editura Facla, 1975.

Scanned with OKEN Scanner